

снр

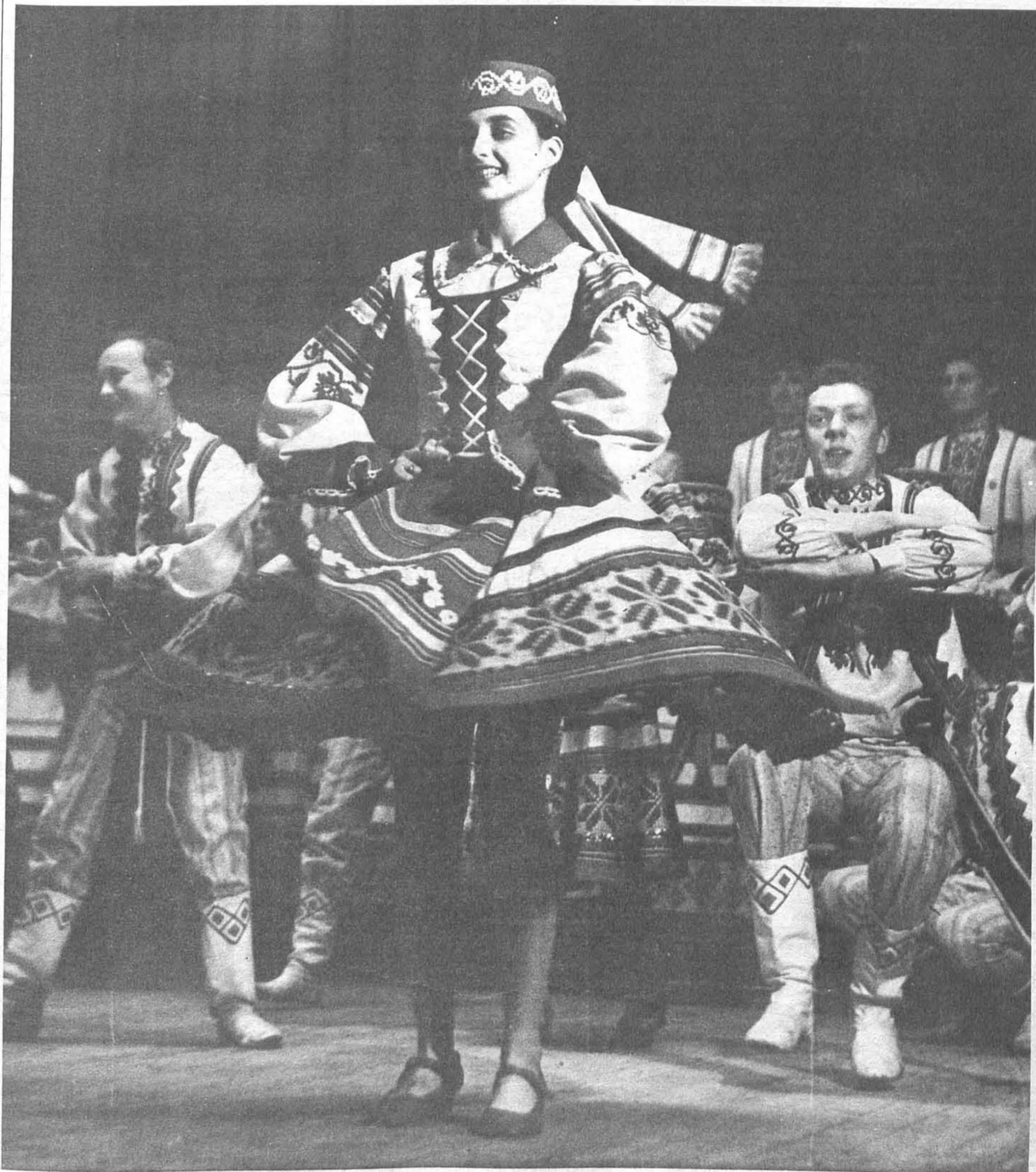
Пролетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 17 (3011)
25 красавіка 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Выступае ансамбль песні і танца калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна.

Фота А. АСТАПАВА.

УРАЧЫСТАЕ ПАСЯДЖЭННЕ Ё КРАМЛІ

У росвіце творчых сіл, у абстаноўцы ўсеагульнага палітычнага і працоўнага ўздыму, поўны рашучасці пасляхова выканаць прадвызначэнні партыі, планы пяцігодкі адзначае савецкі народ 110-ю гадавіну з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

Чым далей адыходзіць у гісторыю час, калі жыві і працаваў Ленін, тым больш ярка паўстае перад чалавецтвам уся грандыёзнасць і значнасць

тварэнняў тытана навуковай думкі, палымянага рэвалюцыянера, стваральніка Камуністычнай партыі і першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы, правадыра сусветнага пралетарыяту.

З імем У. І. Леніна непарульна звязаны ўсе найвялікшыя здзяйсненні нашай эпохі — эпохі пераходу ад капіталізму да сацыялізму і камунізму. Сапраўдным трыумфам ленінізму стала стварэнне ў СССР грамадства развітога сацыялізму. Пад сцягам ленінскіх ідэй будуюць новае жыццё народы браціх сацыялістычных дзяржаў, мацнее сацыялістычная сроджасць. Ленінізм натхняе мільёны барацьбітоў за сацыяльную справядлівасць і нацыянальную незалежнасць, супраць імперыялізму, каланіялізму і расізму, за захаванне і ўмацаванне міру на зямлі.

Вярнасьцю ідэям і заветам вялікага Леніна прасякнута ўся дзейнасць КПСС, Цэнтральнага Камітэта партыі, Палітбюро ЦК на чале з выдатным дзеячам сучаснасці таварышам Л. І. Брэжневым. Справа правадыра жыве ў здзяйсненнях нашага народа, які пасляхова ажыццяўляе гістарычныя рашэнні XXV з'езда КПСС.

21 красавіка ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў адбылося ўрачыстае пасяджэнне, прысвечанае знамянальнай даце. У зале — перадавікі і наватары вытворчасці сталіцы і Падмаскоўя, ветэраны партыі, дзеячы навукі і культуры, воіны Савецкіх Узброеных Сіл, прадстаўнікі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый. Прысутнічаюць замежныя дыпламаты, зарубежныя госці, журналісты.

17 гадзін. Працяглымі апла-

дысмантамі сустрэлі ўдзельнікі пасяджэння таварышы Ю. У. Андропова, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. М. Касыгіна, М. А. Суслава, М. А. Ціханова, М. С. Гарбачова, П. Н. Дзямічава, В. В. Кузняцова, Б. М. Панамарова, М. С. Саломенцава, І. В. Капітонава, У. І. Далгіх, М. В. Зімяніна, К. В. Русакова.

У прэзідыуме таксама Генеральны сакратар Кампартыі Чылі Л. Карвалан, першы сакратар ЦК Кампартыі Уругвая Р. Арысмендзі, Генеральны сакратар ЦК Народнай партыі Панамы Р. Сауса, член Выканкома ЦК Кампартыі Аргенціны Р. Польшы.

Тут — намеснікі Старшынь Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР, Старшыні палат Вярхоўнага Савета СССР, сакратары МК КПСС і МК КПСС, ветэраны ле-

нінскай партыі, знатныя працаўнікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі, вядомыя военачальнікі, вучоныя, прадстаўнікі грамадскіх і творчых арганізацый, зарубежныя госці.

Урачыстае пасяджэнне адкрыў член Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар МК КПСС В. В. Грышын.

У зале гучыць Дзяржаўны гімн Савецкага Саюза.

З дакладам «Вялікая жыццёвая сіла ленінізму» выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС Б. М. Панамароў.

Даклад быў выслуханы з увагай і неаднаразова перапыняўся апладысмантамі.

Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння стоячы спяваюць партыйны гімн «Інтэрнацыянал».

Затым адбыўся вялікі святочны канцэрт.

ТАСС.

ІДЭІ І СПРАВА ЛЕНІНА НЕ ПАГАСНУЦЬ У ВЯКАХ

У нашым рэвалюцыйным календары нямала знамянальных гістарычных дат. Але гэта — 22 красавіка — асабліва дарагая савецкім людзям, працоўным усіх краін. З ёй звязаны дзень нараджэння генія чалавечтва, заснавальніка Камуністычнай партыі і першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы рабочых і сялян — Уладзіміра Ільіча Леніна. Яго гераічнае жыццё, яго ідэі і практычныя справы аказалі небывалае ўздзеянне на лёс мільёнаў людзей, на ўвесь ход сусветнага грамадскага прагрэсу.

У. І. Ленін увайшоў у наша жыццё як мудры зодчы нова-

га свету, непераўзыходны страж і тактык класавых бітваў, як тытан навуковай думкі, палымяны і непахісны барацьбіт за народнае шчасце.

Ленінізм адпавядае заветным спадзяванням і імкненням, самым светлым надзеям усіх працоўных, выражае глыбінныя інтарэсы найшырэйшых народных мас — сапраўдных тварцоў і гаспадароў гісторыі. Гэта вечно жывое вучэнне з'яўляецца крыніцай нашых сённяшніх і заўтрашніх перамог.

Адзначаць 110-ю гадавіну з дня нараджэння У. І. Леніна 18 красавіка на ўрачысты сход,

які адбыўся ў Дзяржаўным ордэна Леніна акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР, прыйшлі прадстаўнікі партыйных, савецкіх органаў, грамадскіх арганізацый, калектываў працоўных сталіцы Беларусі і воінскіх часцей Мінскага гарнізона. У зале тэатра велічна гучыць мелодыя «Ленін заўсёды жывы». Месцы ў прэзідыуме займаюць таварышы П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, В. А. Гвоздзеў, М. І. Дзямянцёў, М. М. Зайцаў, Ю. Б. Колыкалаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Мікуліч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, Л. С. Фірысанаў, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лаба-

ноў, Н. Л. Сняжкова, намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ, члены Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, ветэраны ленынскай партыі, перадавікі і наватары вытворчасці, дзеячы навукі, літаратуры і мастацтва.

Сход адкрыў першы сакратар Мінскага гаркома партыі Г. Г. Барташэвіч.

Былі выкананы Дзяржаўны гімн Савецкага Саюза і Беларускай ССР.

З вялікім натхненнем удзельнікі сходу выбралі ганаровы прэзідыум у саставе Палітбюро ЦК КПСС на чале з таварышам Л. І. Брэжневым.

З дакладам «Ідэі і справа Леніна не пагаснуць у вяках» выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў.

Удзельнікі сходу з вялікім уздымам прынялі прывітальнае пісьмо ЦК КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міністраў СССР, таварышу Л. І. Брэжневу.

Урачысты сход аб'яўляецца закрытым. Яго ўдзельнікі стоячы спяваюць партыйны гімн «Інтэрнацыянал».

У заключэнне адбыўся вялікі святочны канцэрт.

БЕЛТА.

ЛАЎРЭАТЫ ЛЕНІНСКІХ ПРЭМІЙ 1980 ГОДА Ё ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктурны пры Саветце Міністраў СССР, паставіў прысудзіць Ленінскія прэміі 1980 года:

1. СЛАВІНУ Кушэлю Лейбавічу, заслужанаму работніку культуры РСФСР, ІЦКАВУ Ігару Майсеевічу — аўтарам сцэнарыя, АЛЯКСАНДРАВУ (Аляксандраву-Агентаву) Андрэю Міхайлавічу, кандыдату гістарычных навук, аўтару сцэнарыя і галоўнаму кансультанту, КУРАЧКІНУ Паўлу Аляксеевічу, Герою Савецкага Саюза, генералу арміі, прафесару, галоўнаму ваеннаму кансультанту, ГЕЛЕЙНУ Ігару Ігаравічу, ГРЫГОР'ЕВУ Ігару Андрэевічу, ГУТМАНУ Ілью Сямёнавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, ДАНИЯВУ Льву Сцяфанавічу, КАТАНЯНУ Васілію Васільевічу, КІСЛЯВУ Сямёну Рыгоравічу, КРЫСЦІ Леаніду Міхайлавічу, народнаму артысту РСФСР, ПУМПЯНСКАЯ Семірамідзе Мікалаеўне, СЯМЕНАВУ Тэнгізу Аляксандравічу, САЛАУЕВАЙ Ніне Васільеўне, РЫБАКОВАЙ Аляксандры Якаўлеўне, ФІРСАВАЙ (Мікашы) Джэме Сяргеёўне, ФАМІНОЎ Зоі Пятроўне — рэжысёрам, ГУНГЕРУ Ігару Феліксавічу, заслужанаму работніку культуры РСФСР, гукааператару, ЛАНОВОМУ Васілію Сямёнавічу, народнаму артысту РСФСР, — за

дакументальна-публіцыстычную кінаэпапею «Вялікая Айчынная» ў 20-ці поўнаметражных фільмах. (Мастацкі кіраўнік і галоўны рэжысёр кінаэпапеі Герой Сацыялістычнай Працы, народны артыст СССР Раман Лазаравіч КАРМЭН быў удастоены Ленінскай прэміі раней).

2. ДУМБАДЗЕ Надару Уладзіміравічу, пісьменніку, — за раман «Закон вечнасці».

3. ЗАРЫНІЮ Індулісу Аўгуставічу, народнаму мастаку Латвійскай ССР, — за карціны: «Вясна 1945 года», «Ідучы на вайну (За Савецкую ўладу)», «Песня жыва», партрэт народнага мастака СССР Тэадора Залькална.

4. ІЛЫНСКАМУ Ігару Уладзіміравічу, Герою Сацыялістычнай Працы, народнаму артысту СССР, — за работы апошніх гадоў у тэатры і на тэлебачанні.

5. ІСАЕВУ Ягору Аляксандравічу, паэту, — за паэтычную дылогію «Даль памяці», «Суд памяці».

6. ПАКРОУСКАМУ Барысу Аляксандравічу, народнаму артысту СССР, — за пастаноўку опер савецкіх кампазітараў у Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры Саюза ССР і камерным музычным тэатры.

7. РАЙКІНУ Арнадзію Ісакавічу, народнаму артысту СССР, — за рэжысуру і выкананне роляў у спектаклях апошніх

гадоў у Ленінградскім дзяржаўным тэатры мініяцюр.

8. РАМАДЗІНУ Мікалаю Міхайлавічу, народнаму мастаку СССР, — за цыкл пейзажаў: «Падмаскоўная зіма», «Кудзінскае возера», «Берандзееў лес», «Вясна на Паўночным Каўказе», «Ясеніная Русь», «Лясная вёска», «Навальніца. Аддажджу».

9. РАСТОЦКАМУ Станіславу Іосіфавічу, народнаму артысту СССР, рэжысёру, ШУМСКАМУ Вячаславу Міхайлавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, аператару, ЦІХАНВУ Вячаславу Васільевічу, народнаму артысту СССР, выканаўцу ролі, — за мастацкі фільм «Белы Бім — Чорнае Вуха» (прэмія за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей).

10. САДЫКАВУ Тургунбаю, народнаму мастаку Кіргізкай ССР, — за помнік «Барацьбітам рэвалюцыі» ў г. Фрунзе.

11. САЛАУЯНЕНКУ Анатолю Барысавічу, народнаму артысту СССР, — за оперныя партыі і канцэртныя праграмы апошніх гадоў.

12. ШМАРЫНАВУ Дзяменцію Аляксеевічу, народнаму мастаку СССР, — за ілюстраванне і афармленне кніг: А. С. Пешкін — «Капітанская дачка», «Аповесці Белкіна», «Дуброўскі», «Пікавая дама» (Дзіцячае дзяржаўнае выдавецтва, 1976—1978 гг.), Л. М. Талстой — «Вайна і мір» («Мастацкая літаратура», 1978 г.).

20 красавіка, напярэдадні 110-й гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна, у горадзе беларускіх шахцёраў Салігорску адкрыты помнік правадыру. Аўтар манумента А. Бембель.

Фота С. КРЫЦКАГА.

СИЛА ЛЕНИНСКАГА СЛОВА

«Ленінізм — гэта самая перадавая і ўплывова ідэалогія ў сучасным свеце, непераможная ідэалогія тых, каму належыць будучыня». Гэтыя словы таварыша Л. І. Брэжнева сталі своеасаблівым дэвізам выстаўкі кніг, прысвечанай 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна. Яна адкрылася ў Доме кнігі.

Вялікая папулярнасць ленінскага друкаванага слова. Паводле звестак ЮНЕСКА колькасць перакладзеных і выдадзеных прац У. І. Леніна цяпер займае першае месца ў свеце. Толькі ў нашай краіне, за перыяд Савецкай улады, работы Уладзіміра Ільіча выдаваліся больш чым 14 тысяч разоў агульным тыражом звыш паўмільярда экзэмпляраў.

Важкі ўклад у пашырэнне ленінскай ідэйнай спадчыны ўнеслі выдавецтвы рэспублікі, — скажаў, адкрываючы выстаўку, намеснік старшыні Дзяржаўнага БССР Р. А. Ткачук.

— Работы У. І. Леніна публікаваліся ў Беларусі 408 разоў тыражом больш як чатыры мільёны экзэмпляраў. Асобныя творы выходзілі па шмат разоў. Завершана выданне 45-томнага Збору твораў Леніна на беларускай мове.

Многія з гэтых выданняў прадстаўлены на выстаўцы. Больш чым 600 экзэмпляраў у раздзелах «Працы класікаў марксізму-ленінізму», «Творы аб партыі», «Ажыццяўленне ідэй Леніна ў нашай краіне» і іншых.

Некалькі стэндаў адведзена прадукцыі выяўленчага мастацтва: малюнічым альбомам, буклетам, плакатам. Беларускае таварыства кнігалюбаў прадставіла калекцыю мініяцюрных ленінскіх выданняў. Асабліва цікавасць выклікаюць першыя выданні ленінскіх прац на беларускай мове, якія адносяцца да дваццатых гадоў.

БЕЛТА.

СУЧАСНІК БУЙНЫМ ПЛАНАМ

Толькі некалькі месяцаў прайшло з таго дня, калі новы раман народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна «Вазьму твой боль» выйшаў у «Мастацкай літаратуры» асобным выданнем, а ўжо кнігу цяжка знайсці ў магазінах, не залежваецца яна і на паліцах бібліятэк. Твор, прысвечаны сучаснай вёсцы, з цікавасцю чытаюць калгаснікі і студэнты, рабочыя і інтэлігенцыя, бо кожны з іх знаходзіць у ім адказ на хвалюючыя пытанні сучаснасці, бо раман гэты, як і кожны па-спраўдному высокамастацкі твор — перш за ўсё пра само жыццё, шматграннае, часам супярэчлівае, якое ніколі не ўкладваецца ў звыклыя рамкі. А яшчэ пра чалавека, пра яго месца ў грамадстве, пра яго пазіцыю, яго стаўленне да мінулага.

Менавіта так разумеюць твор не толькі крытыкі, а і чытачы. Найлепшае пацвярджэнне таму — шматлікія канферэнцыі па рамане «Вазьму твой боль», якія праходзіць у бібліятэках, школах, навучальных установах. Ахвотна прыходзіць на іх і сам аўтар. З задавальненнем прыхаў нядуна Іван Пятровіч і на Мінскі станіабудуўнічы завод імя С. М. Кірава, з кім звязваюць Саюз пісьменнікаў рэспублікі даўнія шафскія сувязі.

Гаворка пра раман, пра творчасць І. Шамякіна ўвогуле, пра распрацоўку ім тэмы сучаснасці атрымалася цікавай, змястоўнай. І крытыкі У. Юрэвіч, Г. Егарэнкава, і самі чытачы —

М. Каладзінскі, У. Браніцкі, А. Чаброва, Н. Маслоўскі, В. Мільня, Л. Чыжэўская, Э. Шаўчэнка, звяртаючыся да кнігі, аналізуючы найбольш значныя вобразы яе, адзначалі майстэрства празаіка, паглыбленне псіхалагічных пачаткаў у ягонай творчасці. Рамаў «Вазьму твой боль», падірэслі яны, пашырае творчыя гарызонты сучаснасці беларускай прозы, гаворыць аб левычэрпных магчымасцях.

І. Шамякін адказаў на пытанні чытачоў, гаварыў аб працы над сваім новым раманам, прысвечаным першым гадам Савецкай улады.

А. ВІШНЕУСКІ.
На здымку: Іван Шамякін адказвае на пытанні чытачоў. Фота Ул. КРУКА.

ЗВЯРАЮЧЫ КРОК ПА ІЛЬЧУ

«Па ленінскіх заветах працём і жывём» — адна з многіх кніг, што выйшлі ў рэспубліцы да 110-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Аўтар кнігі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Мікалай Кернога ў нарысах і рэпартажах расказвае аб тым, як калектывы перадавых прадпрыемстваў рэспублікі ажыццяўляюць неўміручыя заветы правядыра — набліжаючы светлае камуністычнае заўтра, змагаюцца за тое, каб з кожным

годам родная краіна становілася ўсё больш багатай і прыгожай.

Аршанскі станкабудуўнічы завод «Чырвоны змагар» і Віцебская ЦЭЦ, «Гомсельмаш» і Мінскі трактарны, палацае вытворчае аб'яднанне «Палімір» і мінскае «Мінскбудматэрыялы» — вось толькі некаторыя адрасы, дзе пабываў аўтар кнігі. Паступова, штрых за штрыхом ствараецца калектывны партрэт нашага сучасніка, чалавека, што жыве і працуе так, як вучыў Уладзімір Ільіч.

«РЭВАЛЮЦЫЙНЫ ЭЦЮД»

Тры тэатры рэспублікі падрыхтавалі «Рэвалюцыйны эцюд» М. Шатрова да юбілейнай даты — 110-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна: Рускі тэатр БССР імя М. Горькага, Акадэмічны тэатр імя Януба Коласа і Брэсцкі абласны тэатр

ролі, які сам жа і каменціруе падзеі, чытае рэмаркі, тлумачыць дакументы і факты, потым зноў сцэнічнымі паводзінамі дае абрысы ленінскай асобы.

Некаторыя тэатры спрабуюць тэатр «ад тэатра» перадаваць

На здымку: сцэна са спектакля «Рэвалюцыйны эцюд» («Сінія коні на чырвонай траве») Рускага тэатра БССР імя М. Горькага. Акцёр, які выконвае ролю Леніна, — заслужаны артыст БССР Ю. Ступакоў (справа), доктар Обух — народны артыст БССР Ю. Сідараў.

Фота Ул. КРУКА.

імя Ленінскага камсамола Беларусі. Што характэрна для гэтых розных па мастакоўскай адметнасці рэжысуры і манеры выканання спектакляў? Драма тург прапанаваў новае для сцэны вырашэнне самай складанай праблемы — як дасягнуць поўнай пераканальнасці вобраза правядыра: ён напісаў ролю так, што спачатку да глядачоў звяртаецца Артыст, які выконвае ролю У. І. Леніна, і папярэджвае залу, што зараз будзе зроблена спроба аднавіць эпізоды з жыцця і дзейнасці старшыні Саўнаркома ў 1920 годзе, што для ўсіх, хто удзельнічае ў спектаклі, галоўным з'яўляецца жаданне паказаць роздум У. І. Леніна аб шляхах станаўлення сацыялістычных норм жыцця, сацыялістычнай маралі. Па сюжэтных эпізодах раскіданы такіх моманты «перавасаблення» і часовыя «адрачэнні» выканаўцы галоўнай

з дапамогай хору або чытальніка, каб выканаць ролю У. І. Леніна засяроджваўся на галоўнай задачы, дасягаючы пераканальнага ўражання глядачоў.

Усе тры спектаклі разлічаны на ўзаемаразуменне паміж залай і сцэнай. Прадугледжваецца той кантакт, калі глядачы, умоўна кажучы, «прымаюць правільны гулні» і не заўважаюць пераходу ад тэатральна-аўтарскіх каментарыяў і рэплік да тэксту выказванняў У. І. Леніна і яго партнёраў. Тады ўсталяваецца атмасфера даверу паміж залай і сцэнай. Тады ў тэатры пульсуюць ленінская думка, ленінская воля ў мастацкім іх выяўленні. Тады сцэна абуджае змацьянальны адказ аўдыторыі, далучаючы яе да некаторых важных старонак дзейнасці нашага правядыра ў 1920 годзе.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Багата твораў у розных жанрах створана беларускімі літаратарамі па адлюстраванню жыцця і рэвалюцыйнай дзейнасці У. І. Леніна. На чарговай пазыцыі пяціці, якая адбылася ў Доме літаратара і была прысвечаная 110-й гадавіне з дня нараджэння Ільіча, прагучалі лепшыя творы беларускай Ленініяны.

Вёў пазыцыю пятніцу У. Гніламедаў. Паэты А. Вольскі і Т. Бондар прачыталі новыя вершы. Народная артыстка БССР М. Захарэвіч прачытала ўрываек з апавядання І. Шамякіна «Хлеб», артыст В. Ласоўскі пазнаёміў прысутных з кампазіцыяй па паземе Г. Бураўкіна «Ленін думае пра Беларусь».

Рэвалюцыйныя песні, якія любіў Ільіч, выканаў саліст Белдзяржфілармоніі С. Выдрыч.

Днямі ў Доме літаратара адбылася сустрэча беларускіх пісьменнікаў, кампазітараў і кінематаграфістаў са школьнымі камі стэліцы. Адкрыў сустрэчу А. Вольскі. Паэты В. Зуёнак і А. Грачанінаў прачыталі свае новыя вершы, кампазітары

Г. Вагнер і В. Іваноў пазнаёмілі прысутных з песнямі, адрасаванымі юным. Потым артысты Беларускага дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Н. Гайда і Р. Харын выканалі дуэт з першай беларускай дзіцячай аперэты «Сцяпан — вялікі пан».

Кінарэжысёр Л. Мартынюк расказаў пра новыя фільмы, якіх рыхтуюць беларускія кінематаграфісты для дзіцяці.

Група пісьменнікаў сустрэлася з пераможцамі рэспубліканскай школьнай алімпіяды-80 па беларускай мове, фізіцы і матэматыцы. Сустрэчу адкрыў сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка.

Масімі Танк прачытаў прысутным урываек з паэмы «Мікалай Дворнікаў». П. Панчанка, М. Лужанін, Э. Агняцэв, А. Вольскі пазнаёмілі школьнікаў з новымі сваімі вершамі. У. Юрэвіч вёў размову аб родным слове, аб тым, як яго трэба вывучаць, карыстацца ім і берачы яго.

На наступны дзень у Мінскай школе-інтэрнаце № 1 А. Вольскі па даручэнні сакратарыята

СП БССР уручыў прызы пераможцам конкурсу — кнігі з аўтаграфамі вядучых пісьменнікаў рэспублікі.

Мацнее і пашыраецца дружба паміж пісьменнікамі і будаўнікамі Мінскага метрапалітэна. Нядуна ў Доме літаратара на сустрэчу з пісьменнікамі прыйшлі праходчыні, маршэйдэры, інжынерна-тэхнічныя работнікі, прадстаўнікі іншых прафесій метрабуда.

Вечар адкрыў уступным словам сакратар праўлення СП БССР І. Чыгрынаў. У. Юрэвіч у сваім уступным расказе пра планы беларускіх пісьменнікаў па адлюстраванні працоўнага подзвігу метрабудуўцаў. Сакратар парткома Мінскага метрабуда А. Белазораў пазнаёміў прысутных з ходам работ па будаўніцтве падземнай дарогі, назваў перадавікоў працы. Паэты Р. Баравінова, В. Іпатава, У. Някляеў, А. Вольскі прачыталі вершы аб працы, аб барацьбе за шчасце і мір. Г. Шыловіч расказаў аб шэфскіх сувязях часопіса «Беларусь» з будаўнікамі метрапалітэна.

ГАРМОНІЯ КОЛЕРУ І ФОРМ

Яркае высёлна мастацкага шіла і строгае гравюр суседнічаюць у экспазіцыі, разгорнутай у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. На гэтай выстаўцы, прысвечанай 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна, сабраны лепшыя творы мастакоў рэспублікі, што захоўваюцца ў фондах музея.

Глядачы падоўгу спыняюцца ля дэкаратыўных набораў «Яблычныя цвет» Т. Арцэмавай, «Белавежская пушча» В. Жохавы. Прыцягваюць увагу таксама работы Л. Мягковай, В. Дзівінскай, Т. Малышавой і іншых мастакоў.

Графіка на выстаўцы прадстаўлена 60 работамі, многія з якіх знаёмы аматарам выяўленчага мастацтва. Гэта вядомыя серыі заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Г. Паплаўскага «Мой край», «Камандоры», «Край азёрны», графічныя лісты пад агульнай назвай «Партызаны» заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Кашукрэвіча.

У экспазіцыі вылучаюцца ілюстрацыі В. Шаранговіча да паэмы У. Малкоўскага «У. І. Ленін» і каліграфыя літаграфіі І. Немагал да твораў В. Быкава «Жураўліны крык» і «Альпійская балада».

Серыя «Лета ў Залацінцы» стала справаздачай Л. Марчанкі аб сваёй паездцы на БАМ. Творчасць Л. Асецкага прадстаўлена серыяй «Будні Ваенна-Марскога Флоту». З характэрным для мастацкіх гумарам выкананы гравюры Н. Паплаўскага «Герой беларускіх казак».

Выстаўка выклікае вялікую цікавасць мінчан і гасцей стэліцы рэспублікі.

БЕЛТА.

«ФАЛЬКЛОР І ЛІТАРАТУРА»

Па такой тэме праходзіла ў Мінску міжінстытуцыйна навукова-тэарэтычная канферэнцыя, якую правялі Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы і Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

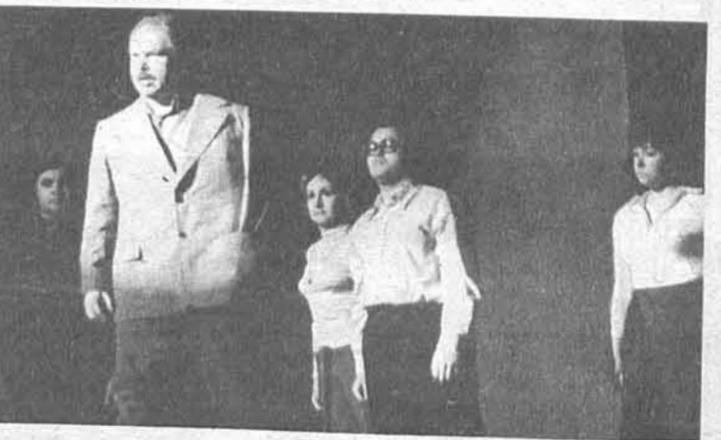
У канферэнцыі прымамі ўдзел беларускія фалькларысты і літаратуразнаўцы, а таксама вядомыя фалькларысты Ленінграда, Кіева і Вільнюса. З вялі-

кай цікавасцю былі праслуханы змястоўныя даклады ленінградца В. Гусева, мінчан Н. Гілевіча і А. Фядосіка, уступленні іншых удзельнікаў канферэнцыі.

У перапынках паміж падзеямі гасці пазнаёміліся з экспанатамі музея старажытна-беларускай культуры.

С. БАРЫС.

ПРЭМ'ЕРЫ

«Сцяжынаю жыцця» — новы спектакль Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Опера Г. Вагнера паводле апавесці В. Быкава «Воўчачы зраба» (лібрэта А. Вярцінскага і С. Штэйна, пераклад У. Машанскага, мастак — Ю. Тур, хормайстры — А. Кагадзевіч, Г. Лучэвіч, Н. Ламановіч.

На здымку: сцэна са спектакля. На першым плане І. Сарокін у ролі Леўчука.

Фота Ул. КРУКА.

ВЕЧАР ЮБІЛЯРА

У Доме літаратара адбыўся юбілейны вечар вядомага беларускага пісьменніка Аляксея Карпюка.

Адкрыў і вёў вечар лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, пісьменнік Васіль Быкаў.

Слова аб творчасці Аляксея Карпюка сказаў кандыдат філагічных навук, крытык Серафім Андраюк.

Прывітальны адрас ад Саюза пісьменнікаў БССР уручыў юбіляру народны пісьменнік рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР Іван Шамякін. Цёплыя словы сказалі ў гэты вечар Аляксею Карпюку баявы таварыш пісьменніка, былы партызан атрада імя Кастуся Каліноўскага М. Янюк, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» В. Зубан, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» М. Дубянецкі, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь» Г. Шыловіч. Ад Акадэміі навук БССР юбіляра віталі доктар фізіка-матэматычных навук Ю. Хадька і доктар мастацтвазнаўства В. Цярэшчанка.

Павіншаваць Аляксея Карпюка прыехалі землякі пісьменніка: сакратар Гродзенскага абкома партыі Е. Емяльянова і дацэнт Гродзенскага ўніверсітэта А. Пяткевіч. Паэтэса Данута Бічэль-Загнетава прачытала

верш, прысвечаны юбіляру. Артысты Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра выканалі сцэну са спектакля па рамане А. Карпюка «Вершалінскі рай». Уручыў з твораў празаіка прагучалі ў выкананні заслужаных артыстаў рэспублікі Р. Маленчанкі і М. Шышкіна.

Х. ЛЯЛЬКО.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровае званне:

НАРОДНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

ГАРЭЛІКУ Льву Давыдавічу — канцэртмайстру аркестра Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; ПАУЛАВАЙ Ніне Міхайлаўне — салістцы балета Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; ШЫКУНОВА Ірыне Сямёнаўне — салістцы оперы Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР.

ЗАСЛУЖАНАГА ДЗЕЯЧА МАСТАЦТВАУ БЕЛАРУСКАЙ ССР

МАШЭНСКАМУ Уладзіміру Анатольевічу — дырыжору і акадэмічнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; КАРТЭСУ Сяргею Альбертавічу — кампазітару, галоўнаму музычнаму рэдактару кінастудыі «Беларусьфільм».

ЗАСЛУЖАНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

БУДКЕВІЧУ Уладзіміру Уладзіміравічу — канцэртмайстру аркестра Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; ГЛАДКОВУ Яўгену Пятровічу — дацэнту кафедры народных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага; ЕУДАКІМАВУ Яраславу Аляксандравічу — салісту ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай вайеннай акругі; ІВАНОВУ Уладзіміру Уладзіміравічу — салісту балета Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; КАМКОВУ Уладзіміру Цярэнцьевічу — салісту балета Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР; КРАСНАДУБСКАМУ Івану Аляксандравічу — салісту ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай вайеннай акругі; ШЭФЕРУ Юрыю Іванавічу — акцёру Гомельскага абласнога драматычнага тэатра.

За плённую літаратурную дзейнасць і актыўную грамадскую работу Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку КАРПЮКУ Аляксею Нічыправічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

За плённую работу па мастацкім перакладзе і актыўную прапаганду беларускай савецкай літаратуры Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку ЮШЧАНКУ Аляксею Якаўлевічу (Алексу Юшчанку) ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці навукі, у падрыхтоўцы высокакваліфікаваных кадраў і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровае званне заслужанага дзеяча навукі Беларускай ССР прафесару Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна пэту ГІЛЕВІЧУ Нілу Сямёнавічу.

За поспехі ў развіцці навукі і вышэйшай адукацыі, падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў і навуковых кадраў Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР узнагароджан прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна пэту ЛОЙКА Алег Антонавіч.

ДЗЕЦІ—НАШ КЛОПАТ

У кожнага пражытага года ёсць свая асобная, уласцівая яму прыкмета, сваё імя. Мінулы 1979 год увайшоў у гісторыю, як Міжнародны год дзіцяці. Шмат харошага і радаснага прынес ён юным грамадзянам нашай Савецкай краіны. На працягу года ў нас былі пабудаваны тысячы цудоўных новых школ, дзіцячых садоў і ясляў, піянерскіх палацаў, стадыёнаў, санаторыяў, піянерскіх лагераў.

Праўда, Міжнародны год дзіцяці не з'яўляецца ў гэтых адносінах нейкім асаблівым выключэннем. Так павялося ўжо ў нашай краіне, што з першых дзён яе існавання дзеці з'яўляюцца галоўным клопатам дзяржавы, яе «прывілеяваным класам». Адною з першых пастаноў нашага ўрада, якая была апублікавана 18 студзеня 1918 года, была пастанова аб стварэнні Камісіі па ахове мацярынства і дзіцства. Усё лепшае — дзецям! Гэты дэвіз з першых дзён існавання Савецкай улады стаў тым непарушным законам, які забяспечвае кожнаму дзіцяці нашай дзяржавы бесклапотнае шчаслівае дзяцінства.

Шмат харошага для дзяцей зроблена і робіцца і ў нашых сярбру і суседзях — у Польскай Народнай Рэспубліцы, у Балгарыі, Чэхаслававіі, ГДР, Румыніі, Венгрыі. Нядаўна мне давалося пабываць у Польшчы, пераконацца ў гэтым на свае ўласныя вочы. Асабліва запомнілася паездка ў Цэнтр здароўя дзіцяці, які знаходзіцца ў маляўнічай мясцовасці непадалёк ад Варшавы. Цяжка нават апісаць тое вялікае хваляючае уражанне, якое зрабіла на мяне яго наведванне. Цэнтр здароўя дзіцяці быў задуманы як помнік дзецям, якія загінулі ў часе другой сусветнай вайны. Ініцыятарам пабудовы гэтага помніка з'яўляецца польская пісьменніца Эва Шэльбург-Зарэбінна. «Хай дзеці, якія пакутавалі і гінулі толькі таму, што яны былі дзецьмі гэтай зямлі, атрымаюць ад нас, жывых, знак несьмяротнай памяці!» — пісала ў сваім закліку пісьменніца.

Якім павінен быць гэты помнік? Спецыяльны камітэт, створаны ў сувязі з гэтым заклікам, вырашыў, што пабудова звычайнага помніка з мармуру і бронзы будзе замала. Трэба пабудоваць нешта больш значнае. І тады вырашылі пабудоваць помнік-шпіталь, які будзе прысвечаны памяці не толькі польскіх дзяцей, якіх у вайну, дарэчы, загінула больш за два мільёны, але памяці ўсіх дзяцей — ахвяр другой сусветнай вайны. Так у Міжлесе пад Варшавой і пачаў вырастаць Цэнтр здароўя дзіцяці, будаўніцтва якога можна з поўным правам назваць усенародным, бо ўдзел у ім прыняў увесь народ Польшчы — і старыя, і малыя яе грамадзяне. Не было дня, каб у фонд сродкаў на будаўніцтва помніка-шпіталю не паступалі грошы, пачынаючы ад сціплых, у некалькі злотых, і да шматтысячных сум. Грошы гэтыя пасылалі шахцёры, марані, рабочыя фабрык і заводаў, служачыя ўстановаў, хат-

нія гаспадыні, студэнты, школьнікі. Неўзабаве пачалі паступаць грошы і ад замежных арганізацый і прыватных асоб. Грошы гэтыя паступаюць у фонд будаўніцтва Цэнтра здароўя дзіцяці і зараз.

Будаўніцтва Цэнтра здароўя дзіцяці яшчэ працягваецца, аднак ужо і сёння ў ім ідзе барацьба за жыццё і здароўе дзяцей, за вяртанне ім вясялай усмешкі і шчаслівай будучыні.

Наведаўшы гэты незвычайны помнік, генеральны сакратар ААН Курт Вальдхайм сказаў: «Я не магу сабе ўявіць лепшага спосабу ўшанавання памяці мільёнаў дзяцей, якія загінулі ў часе другой сусветнай вайны, чым пабудова такога помніка».

Я гляджу на 14-павярховы прыгожы гмах, які велічна ўзносіцца над іншымі будынкамі Цэнтра здароўя дзіцяці, на яго красамоўную эмблему — літару С (Цэнтр здароўя дзіцяці) абдымае сэрца, сімвал любові і дабраты,—зазіраю ў абсталяваныя з вялікім густам і любоўю пакоі гасцініцы для маці, якія прыладжваюць суды са сваімі хворымі дзецьмі не толькі з Польшчы, але і з іншых краін свету. Усё тут цёшыць вока і сэрца, усё, пачынаючы ад мэблі і абсталявання, разлічана на тое, каб дзіцяці, якое трапіць сюды, было паспраўднаму ўтульна і добра. У пакоях шмат сонца, кветак, зеляніны, цацак. Усё тут накіравана на тое, каб дзеці забыліся на свае хваробы і адчувалі сябе не па-шпітальнаму спакойна і добра. Нават персанал у гэтым своеасаблівым шпіталі, каб не парушаць агульнай атмасферы, ходзіць у каларавых халатах.

Цэнтр здароўя дзіцяці абсталяваны самай сучаснай цудоўнай апаратурай, якая забяспечвае дакладную дыягностыку і ўсебаковае лячэнне дзіцячых хвороб.

Я іду сцяжынкамі маладога Парку дружбы народаў, закладзенага моладдзю розных краін свету, якія прымалі ўдзел у будаўніцтве Цэнтра здароўя дзіцяці, і думаю аб тым, як шмат могуць зрабіць людзі для дзяцей, калі яны будуць дбаць аб міры на зямлі, змагацца супраць нарошчвання ўзбраенняў, супраць мілітарызацыі сваіх краін, супраць вайны, на падрыхтоўку якой выдаткоўваюцца неверагодныя сродкі. А яшчэ я думаю аб дзецях Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, Азіі, ЗША і іншых капіталістычных краін, якія пакутуюць ад голаду, хвароб, беспрытульнасці, бяспраў, бамбёжак, а іх, гэтых няшчасных дзяцей, на нашай планеце звыш 500 мільёнаў!

Сэрца сціскаецца ад болю, калі даводзіцца глядзець кадры кінахронікі, прысвечаныя гэтым маленькім пакутнікам, што пазіраюць на цыбе з экранна вачамі, поўнымі бязмежнага смутку, роспачы і... дакору.

Жахлівае становішча дзяцей шматлікіх краін і кантынентаў прымушае ўсё прагрэсіўнае чалавецтва ўсур'ёз задумацца над лёсам падростаючага пакалення.

Ядвіга БЯГАНСКАЯ.

НЕ ЖАРТАМ, А ЁСУР'ЁЗ...

Кажуць, лёгкі жанр нараджаецца з цяжкасцю. Ці не таму камедыя, гумарыстычны аглед, тэлежарт — рэдкія госці на нашых хатніх экранах? І вось, нарэшце, першая веснавая ластаўна! У традыцыйны «дзень смеху» маладзёжная рэдакцыя рэспубліканскага тэлебачання выпусціла першы нумар часопіса «Жартам і ўсур'ёз». Як прынята, нованароджанага благаслаўлялі масцітыя гумарысты і выпрабаваныя саты-

рыкі: народны пісьменнік Беларусі А. Макаёнак, народныя артысты СССР Л. Гайдай і Я. Ляонаў, супрацоўнік «Літаратурнай газеты» В. Веслялоўскі, сатырык-вожыкавец В. Маеўскі. Да іх слоў, мы ўпэўнены, далучыліся шматлікія глядачы.

І хоць не ўсё удалося ў першым выпуску, будзем спадзявацца, што аўтары новай праграмы ўзяліся за справу не жартам, а ўсур'ёз.

СВЯТА КНІЖНАЙ ІЛЮСТРАЦЫІ

Першая Усесаюзная выстаўка кніжнай ілюстрацыі адрылася ў Маскве, у Цэнтральным доме мастака. На выстаўцы прадстаўлены найбольш значныя дасягненні савецкай кніжнай графікі за шэсць дзесяцігоддзяў.

Цікавае наведвальнікаў выклікае творчасць заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Кашкурэвіча. Карыстаюцца поспехам створаныя А. Кашкурэ-

вічам ілюстрацыі да «Фаўста» Гёте, выданага на беларускай мове. Заўсёды многа глядачоў ля ілюстрацый да аповеці В. Быкава «Воўчал зграл», выкананых заслужаным дзеячам мастацтваў рэспублікі Г. Паплаўскім. У экспазіцыі — творы У. Піменава, Н. Паплаўскай, М. Байрачнага, Н. Сустовай і іншых беларускіх мастакоў.

А. ЛЕГКІ.

ПРЫСВЯЧАЕЦА АЛІМПІАДЗЕ Ў МАСКВЕ

Саюз журналістаў СССР, ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, аргкамітэт Алімпіяды-80 і спорткамітэт СССР праводзяць міжнародны фотаконкурс, прысвечаны Алімпійскім гульням у Маскве. Дэвіз конкурсу — «Спорт служыць ідэалам дружбы, міру і прагрэсу». Падагульняючая фотавыстаўка будзе экспанавана ў Цэнтральнай выставачнай зале ў Маскве з 26 чэрвеня па 26 жніўня.

Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца фотажурналісты і фотааматары. Тэрмін прадстаўлення фатаграфій — да 10 мая 1980 года. Размер работ — ад 30х40 см да 50х60 з двюма кантрольнымі адбіткамі. Адрас: Масква, 119034, Буцікоўскі завулак, 12. Выдавецтва «Планета». «На фотаконкурс».

ПРЭМ'ЕРЫ

Па праграме творчых сувязей рэжысёр Рыжскай кінастудыі Карл Марсон паставіў на сцэне Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра п'есу Уладзіміра Жалезнікава «Дыялог з любімымі». Гэты сучасны спектакль расказвае аб складаных узаемаадносін паміж бліжнімі людзьмі, аб грамадзянскім сумленні маладога пакалення.

На здымку злева: сцэна са спектакля. У ролях: Елізавета Міхайлаўна Зоцікава — заслужаная артыстка БССР Н. Караткевіч, Косця, яе сын, — артыст В. Леўчанка.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

Фота Ул. КРУКА.

КНИГАПІС

А. КУЛАКОЎСКІ. Аповесці і апавяданні. Серыя «Бібліятэка беларускай прозы». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

Творчасць вядомага беларускага празаіка Аляксея Кулакоўскага нарыстаецца заслужанай увагай шырокага чытача.

У аднагоміні ўвайшлі лепшыя творы А. Кулакоўскага. Сярод іх аповесці «Да ўсходу сонца», «Твой шлях перад табою», «Нявестна», «Расце мята пад анюмом» і шматлікія апавяданні.

І. ФЕДАРАУ.

Л. ДАЙНЕКА. Цёплая зямля. Вершы і паэма. Аўтарызаваны пераклад з беларускай Ю. Дзяліца і С. Красікава. М., «Советский писатель», 1980.

Гэта — першая сустрэча Л. Дайнекі з усесаюзным чытачом, які цяпер мае магчымасць пазнаёміцца з паэтам. Аб чым былі пісаў Л. Дайнека, ён, як правіла, імкнецца заставацца самім сабой, выказаць толькі тое, што ўласна перажыта, асэнсавана, тое, што засталася ў памяці.

Паэма «Святло тваіх далёкіх акон» — светлы, усхваляваны і шчыры расказ пра маці.

У зборнік увайшлі таксама лепшыя вершы Л. Дайнекі, прысвечаныя маленству, напоўненыя памяццю аб вайне.

І. ВІШНЕУСКІ.

А. МАРЦІНОВІЧ. Мост у канцы дарогі. Аўтарызаваны пераклад з беларускай Р. Кулініча і Г. Папыненкі. М., «Советский писатель», 1980.

Плёна працуе ў жанры прозы Аркадзь Марціновіч. Пачынаючы з 1960 года, ён выдаў некалькі кніжак на беларускай мове, якія прыхільна былі сустрэты чытачом. І вось — спеасаблівае выбранае празаіка на рускай мове.

Назву кніжкі дала аповесць «Мост у канцы дарогі», прысвечаная маральна-этычным праблемам. Складаная чалавечыя характары, няпростыя ўзаемаадносіны, увага да надзённых праблем сучаснасці — гэта характарыстыка і дзве наступныя аповесці А. Марціновіча «На спадзе лета» і «Травінка і камень».

Увайшла ў кнігу і чацвёртая аповесць пісьменніка — «Няхай ідзе дождж». Яна вяртае нас у першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны, на Заходні фронт, апавядае пра нялёгкае змаганне з фашызмам.

С. ВІРЗУСКІ.

ЛІТАРАТУРА УЗНІКАЕ з перажытага. Самім аўтарам і народам перажытага. Гэтакія ўжо прырода мастацтва.

Сярод безліччэ сюжэтаў навукова-фантастычнай літаратуры магчымы і такі. Уявім сабе, што насуперак нявер'ю нашага астрафізіка І. С. Шклоўскага Млечны Шлях нашпигаваны «мыслячымі планетами» — звышкібернетычнымі цывілізацыямі, на фоне якіх наша зямля — да крыўднага, да слёз сярмяжкая («шарачковая», як казалі ў старой беларускай вёсцы). Тыя, іншыя, што сочаць за намі вачышчамі «лятаючых талерак», даўно маглі б звышцывілізаваць і планету зямлян, адначасна пазбавіўшы іх ад войн і тыранаў. Тым больш, што пад сваёй мантыяй старэнькая Зямля хавае патрэбныя дазарэзу каштоўнейшыя мінералы, металы. Але такой каланізацыяй не спакуніліся іншапланецяне. Мінералы яны здабудуць і на іншых нябесных целах, а з гэтай планеты, самай для шчасця неабсталяванай, а таму і самай «мечтательной» пры ўсёй яе жорсткасці, яны атрымаюць, вывозяць тое, чаго не вырабляюць самі, даўно не вырабляюць — «варзаскае» «дысгарманічнае» мастацтва: трагедыі Шэкспіра, раманы Дастаеўскага, філасофскія працы Шапэнгаўэра, карціны Пікасо. (Карціны яны падмяняюць копіямі і тым самым выклікаюць крыўднае падазрэнне на вяртаўнікоў і дырэктараў музеяў). Усё ёсць у звышцывілізаваных іншапланецянах, а гэтага няма: мастацтва, прасякнутага спачуваннем, па-руску кажучы, «светленской скорбью» за ўсё жывое і існае. Іхнія планеты, дзякаваць богу, даўно асушаны ад слёз і крыві. Засталася толькі адна, што крывёю і слязамі «ад кары да цэнтра» (Ф. Дастаеўскі) набрыняла, — планета Зямля. Яны яе і трымаюць, заховаюць як запаведнік, не рашаючыся парушыць натуральны ход развіцця — няхай жорстка, няхай варзаскі ў многіх адносінах, але які нараджае Шэкспіраў і Дастаеўскіх, Бетховенаў і Талстых...

Але ж мы, зямляне, сваёй крывёю і пакутамі сваімі аплываем будучыя шэдэўры. Карыстаюцца ж імі звычайна новыя пакаленні, а не тыя, што праходзяць па калена ў крыві. Усё гэта трагічна, але ж і гэтым пакаленням, што ўсё зведалі, нехта таксама завяшчаў і боль свой, і прыгажосць сваю. А ў тых, якія ідуць за намі, будучы свае выпрабаванні, і хто ведае — якія яшчэ!

Не, не нам, людзям, жадаць сабе і іншым усяго гэтага — нават дзеля новых шэдэўраў! Ну а калі ўжо ёсць, былі і чакаюць такія выпрабаванні, дык няхай жа не спасцігне, ва ўсякім разе, нікога лёс грэчаскага племя сібарытаў, ад якога застаўся толькі... начны гаршчок. Начны гаршчок і больш нічога — ад усёй гісторыі, клопатаў і пакут!

Завершым гэтыя нашы разважанні цудоўнымі словамі Аляксандра Твардоўскага, якія прагучалі з трыбуны XXI з'езда партыі:

«Пацвярджаць і замацоўваць рэчаіснасць, — ці не занадта многа бярэ на сябе літаратура? Не, яна бярэ на сябе якраз тую функцыю, якая ўласціва і належыць ёй па праву, як і кожнаму іншаму мастацтву... Хіба вайна і перамога рускай зброі ў 1812 годзе азначала б столькі для нацыянальнай патрыятычнай самасвідомасці рускіх людзей, калі б яны ведалі пра яе толькі па падручніках гісторыі і нават шматтомных працах вучоных, калі б, дапусцім на хвіліну, не было геніяльнага творца Талстога «Вайна і мір», які адлюстравуў гэты гістарычны момант у жыцці краіны і паказаў у незабыўных па сваёй сіле вобразах веліч народнага подзвігу тых гадоў?»

Тое самае можна сказаць пра літаратуру, якую выклікаў да жыцця бяспрыкладны подзвіг савецкіх народаў у Айчыннай вайне 1941 — 1945 гадоў. Ён пацверджаны і замацаваны ў нашай свядомасці, у тым ліку ў свядомасці саміх непасрэдных носьбітаў гэтага подзвігу, сродкамі праўдзівлага мастацкага слова...».

Тое перанесці і тое перажыць, што выпала на долю нашых народаў, якія прынялі на сябе галоўную, можа быць, гістарычную ношу XX стагоддзя — гэта азначае і зразумець многае, вельмі многае, пра сябе, пра чалавека, пра чалавецтва.

Але як гэта важна і як шмат азначае для пісьменніка — гістарычны вопыт яго народа. Праз яго мастак лепш разумее (а калі гэты вопыт недастатковы, то не разумее) таксама і іншыя народы. (Па-

немецку нялёгка так пісаць пра гэтую старонку гісторыі зсяго народа — пра другую сусветную вайну. Але Герман Кант умее праўду паставіць вышэй за ўсё — над якімі б там ні было пачуццямі і забабонамі. Гэта Герман Кант напісаў у газеце «Нойес Дойчланд» (а «Літаратурная газета» перадрукавала):

«Ведаю, ведаю, ва ўсіх нас ёсць сваякі, якія час ад часу раскаваюць нам, што дапамагалі палонным, не зважаючы ні на якія перашкоды, і што нашы бацькі былі і такія, што паводзілі сябе смела. Я хачу толькі нагадаць, што неабходна была звышжурнаснасць, каб перавязаць чалавека, які сцякаў крывёю, калі чалавек гэты быў родам з

немецкай зямлі, што хаваюць галаву ў «пясак забыцця» і спадзяюцца, што іншыя людзі ў іншых краінах услед за імі зробіць тое ж самае са сваімі галовамі. Ён ведае, што ўся праўда патрэбна, неабходна перш за ўсё і больш за ўсё самім немцам, нямецкаму народу...»

Прыгадваецца першая паездка ў краіну, дзе гучыць нямецкая гаворка, і як гэта было дзіўна — прывычка, што ў мёршавых радыёрытмах няма нічога абавязкова фашысцкага. І што слова «хальт» на фанернай стойцы, аб якое спатыкнуліся вочы, не папражае стрэлам, які можа ўдарыць адразу, а толькі папярэджвае, што небяспечна, што адчынены люк на маставой, г. зн. пра цябе ж клопат. А калі заспявалі народныя песні, едучы ў начным аўтобусе праз лясы Паўночнай Германіі, і спявалі іх па-нямецку гучна, нібыта з выклікам гучна, раптам падумалася: а гэта ж ім няёмка чамусьці, тым, што спяваюць. І ім, і нам няёмка. Нейкая няпраўда і недагаворанасць у гэтых спевах, жаданне забыцця і не помніць. Так, страшным бывае пахмелле, калі народ паддаўся салодзенькай дудачцы пацукалова і пайшоў куды павялі. Абяцалі яму ўсё, чаго жадае, чаго толькі не абяцалі, а адабралі — усё: нават добрае імя, нават мову, нават песні адабралі. Тое, што гучыла заўсёды як нямецкае (гэтак жа, як польскае, французскае, англійскае), загучала для ўсіх Еўропы ды і ўсяго свету як фашысцкае. Гэта ж і песні народныя гітлерызму ператварылі ў зброю прапаганды нацыянальнай, арыскай перавагі немцаў над «ніжэйшымі расамі».

Пахмелле бывае цяжкае, і тады «звышлюдзі» як вышэйшага прызнання мацней за ўсё прагнуць, каб усе забыліся, кім яны хацелі стаць, і каб глядзелі на іх проста, як на людзей, на звычайных. Аказваецца, гэта так многа, гэта самае вялікае шчасце і прызнанне — быць звычайным, лічыцца звычайным! Не «звышы» нечага там, а проста людзьмі, чалавекамі. Як за тым сталом у карчме заходнегерманскага гарадка ў Міндзе, дзе якраз пра гэта падумалася. Дружалюбныя гаспадары сядзелі побач з французам, галандцам, яўрэем, рускім, беларусам, усе размаўлялі, усе жартавалі, усміхаліся, але і тут здавалася: мінулае вісіць над намі, і чым яны больш звычайныя, тым больш прыкметна іх імкненне быць, як усе людзі, проста людзьмі. Трэба, аказваецца, заслужыць, каб цябе зноў прынялі ў разрад «проста людзей». Пасля таго, як пацукалоў звёў цябе ад іх, павабіўшы ў «звышлюдзі», вяртанне даецца нялёгка. І не праз забыццё мінулага, а праз самаачышчэнне праўдай, праз суд над мінулым.

Вялікая справа і шмат значыць для нацыянальнай літаратуры — умець слухаць свой народ, падключыцца да ягонай памяці. Але ў сённяшнім свеце асабліва важна яшчэ і гэта — умець слухаць галасы суседзяў — іншыя народы, іх памяць і гістарычны вопыт. А яно даецца няпроста, нялёгка людзям. І літаратурам таксама.

Погляд народа на самога сябе збоку — вачамі блізкіх і далёкіх суседзяў, — што і кажаць, нялёгка і не вельмі зыкая для нацыянальных літаратур праблема. Яшчэ Гётэ наконт гэтага гаварыў, падкрэсліваў, што будзе вельмі ка-

добра таму, як мы праз сябе, праз свой унутраны свет пранікаем у духоўны свет іншых людзей). К. Сіманаў спраядліва казаў: распытайце і запісвайце народ, калі хочаце ведаць усю праўду пра Айчынную вайну! Спытайце свой народ! Але і чужы пытайце, дадамо. Таму што свой вопыт непазбежна аднабаковы.

Кіева ці Ленінграда. І такая мужнасць сустракалася зусім не так часта, як хацелася б верыць, слухаючы дыпер, як пра тое раскаваюць сваякі».

Не ведаю, ці чытаў Герман Кант «Нагрудны знак «Ост» В. Сёміна, дзе пра ўсё гэта — вачамі саміх палонных. За паўгода толькі адзін раз вязні знайшлі на слупку цукерку, якую паклаў для іх нехта з немцаў. Калі і не чытаў гэтую кніжку, дык, безумоўна, многае іншае чытаў, ведае Герман Кант, і таму не схільны вельмі ўжо даяраць запозненай памяці «сваякоў».

Так, цукерачка тая шмат чаго варта — ва ўмовах фашысцкага азьвярэння і ачмурэння. Яна як тая атакрыфічная цыбуліна для грэшніка, якую той калісьці падаў галоднаму і за якую цяпер учапіўся, трымаецца, каб яго выцягнулі з пякельнай смалы. І выбраўся б, выратаваўся б, калі б на ім не павілі гронкай іншыя, хто нікому не падаў нават цыбуліны за ўсё сваё жыццё...»

Вялікая справа і шмат значыць для нацыянальнай літаратуры — умець слухаць свой народ, падключыцца да ягонай памяці. Але ў сённяшнім свеце асабліва важна яшчэ і гэта — умець слухаць галасы суседзяў — іншыя народы, іх памяць і гістарычны вопыт. А яно даецца няпроста, нялёгка людзям. І літаратурам таксама.

Погляд народа на самога сябе збоку — вачамі блізкіх і далёкіх суседзяў, — што і кажаць, нялёгка і не вельмі зыкая для нацыянальных літаратур праблема. Яшчэ Гётэ наконт гэтага гаварыў, падкрэсліваў, што будзе вельмі ка-

добра таму, як мы праз сябе, праз свой унутраны свет пранікаем у духоўны свет іншых людзей). К. Сіманаў спраядліва казаў: распытайце і запісвайце народ, калі хочаце ведаць усю праўду пра Айчынную вайну! Спытайце свой народ! Але і чужы пытайце, дадамо. Таму што свой вопыт непазбежна аднабаковы.

Кіева ці Ленінграда. І такая мужнасць сустракалася зусім не так часта, як хацелася б верыць, слухаючы дыпер, як пра тое раскаваюць сваякі».

Не ведаю, ці чытаў Герман Кант «Нагрудны знак «Ост» В. Сёміна, дзе пра ўсё гэта — вачамі саміх палонных. За паўгода толькі адзін раз вязні знайшлі на слупку цукерку, якую паклаў для іх нехта з немцаў. Калі і не чытаў гэтую кніжку, дык, безумоўна, многае іншае чытаў, ведае Герман Кант, і таму не схільны вельмі ўжо даяраць запозненай памяці «сваякоў».

Так, цукерачка тая шмат чаго варта — ва ўмовах фашысцкага азьвярэння і ачмурэння. Яна як тая атакрыфічная цыбуліна для грэшніка, якую той калісьці падаў галоднаму і за якую цяпер учапіўся, трымаецца, каб яго выцягнулі з пякельнай смалы. І выбраўся б, выратаваўся б, калі б на ім не павілі гронкай іншыя, хто нікому не падаў нават цыбуліны за ўсё сваё жыццё...»

Вялікая справа і шмат значыць для нацыянальнай літаратуры — умець слухаць свой народ, падключыцца да ягонай памяці. Але ў сённяшнім свеце асабліва важна яшчэ і гэта — умець слухаць галасы суседзяў — іншыя народы, іх памяць і гістарычны вопыт. А яно даецца няпроста, нялёгка людзям. І літаратурам таксама.

Погляд народа на самога сябе збоку — вачамі блізкіх і далёкіх суседзяў, — што і кажаць, нялёгка і не вельмі зыкая для нацыянальных літаратур праблема. Яшчэ Гётэ наконт гэтага гаварыў, падкрэсліваў, што будзе вельмі ка-

МАКСІМ Лужанін належыць да пакалення, якое шмат перажыло і зведала, бачыла, «як нараджаўся новы свет». І таму яго жыццёвы вопыт, вопыт пакалення першапраходцаў, мае для нас вялікае значэнне, неацэнны ва ўсіх адносінах. Ён, гэты вопыт, як-рава адбіўся і ў новай кнізе паэта «Галасы пад выраем».

Пачынаючы з лірычных вершаў-мініяцюр і канчаючы паэмамі «Маналог», «Камуністы дваццатых (3 біяграфіі рэспублікі)», яна прасякнута пафасам адкрытай грамадзянскасці і не менш адкрытага, сацыялістычнага гуманізму, які сцвярджаецца сродкамі публіцыстыкі. Адрозніваецца пераконаванасцю, накіраваным, мэтанакіраваным гэты гуманізм, наколькі выразны яго грамадска-сацыяльны крытэры. Гэта не гуманізм абстрактнага сузірання, рытарычнага спачування, а гуманізм чалавека-камуніста, які ўсведамляе веліч сваёй вызваленчай місіі на зямлі.

Невялікі верш «Наш свет» — яркае сведчанне такой актыўнай жыццёвай пазіцыі пісьменніка, калі агульнае робіцца асабістым перажываннем, а сама аўтарская пазіцыя вынікае якраз з такога стаўлення да ацэнкі з'яў рэчаіснасці, пры якім лёс краіны, народа становіцца адначасова і асабістым лёсам мастака:

Яго пачаў Ільч з сябрамі,
Не спаў, не думаў пра папас...
І, росны, расчыняе брамы
Свет малады, свет, што для нас
З далёкай ранішняй праграмы
Стаў лвай праўды і добра.

Лірычны герой М. Лужаніна, герой яго паэтычнага эпаса — камуніст, сейбіт і воін, чалавек, якому народ давярае ў самых складаных, самых, здаецца, невырашальных драматычных сітуацыях. Так, у паэме «Камуністы дваццатых» узгаджаюцца старонкі гераічнай біяграфіі

М. Лужанін. Галасы пад выраем. Кніга паэзіі. Мінск, «Мастацкая літаратура» 1980.

Рудабельскай рэспублікі, што мужна супроцьстаяла захопнікам у гады грамадзянскай, а таксама тых, хто змагаўся з ворагам у Вялікую Айчынную. Вось адна з гэтых старонак, паказаная ў раздзеле «Лістапад. 1918»: Жыхары Рудабельскай воласці збіраюцца на сход. Склікаюць іх не нейкія там героі-асілка, а звычайныя хлопцы — Аляксей Салавей і Максім Ляўкоў. «Мы то думалі — улада, адно ж хлопцы свае», — «кісла ў жменю пня» цётка Гапка з гэтай пры-

ды згадняюцца ладам:
— Калі ёсць вы рэўком,
Вас, хлопчынікі, за ўладу
Покуюль што прызнаём.

Заіскрылі махрою,
Нібы жорны куюць:
— Не дражніце зямлёю,
Змацуйце зямлю!

Паэма «Камуністы дваццатых» дае нам канкрэтна-зрочкавы вобраз першапачатковага перыяду станаўлення Савецкай краіны, вобраз праўдзівы і непаў-

дружбе, якая аказваецца здольнай вынесці ўсё, перамагчы любы боль:

І як ты не дапытвайся дарма,
Калі не завязаўся струп на ране,
Адназам на дачаснае дазнанне
Уздых сяброў з-пад жвіру:
«Нас няма...»

М. Лужанін пайшоў следам за настроям А. Куляшова ў час напісання «Маналога» — настрою не толькі болу і смутку па заўчасна загінуўшых сябрах, але глыбокай адказнасці за ўсё, што робіцца на зямлі, як і А. Куляшоў працягваў агульны настрой А. Твардоўскага, яго тужліва-балючае пра сяброў, пра тых, хто застаўся ляжаць на абароненай ад ворага цаной жыцця зямлі — «Но всё же, всё же, всё же...» І ў гэтым творы, як і ў раней ахарактарызаваным, мы бачым спалучэнне абагульненай думкі і канкрэтна-зрочкавых дэталей. Так, з сімпатыяй, непрыхаванай любоўю ў пачатку паэмы аўтар расказвае пра побыт сваіх паэтаў-друзбакоў, пра тое, як яны жылі ў цесным пакойчыку, як харчаваліся ў сталойцы інвалідаў «без чаркі традыцыйнай», як «з раніцы ішлі на раздабытку, не снедаўшы, не дбалі пра запас». А заканчваецца паэма ўзлётам абагульненай думкі пра вечную дыялектыку жыцця, пра пераемнасць маналогаў розных пакаленняў:

Прыслешвае хаду імклівы час.
Не тут, дык там, і я, вядома, злягу.
Я не сваёй ахвотаю пачаў,
— Не можа маналог застацца без працягу.

У зборнік увайшлі і «Балада пра віхор», «Легенда пра музыку», яшчэ адна балада «Цана мужнасці». Творы гэтыя таксама змешчаны ў раздзеле «Эпічныя старонкі» і сведчаць пра вялікі жыццёвы і мастакоўскі вопыт паэта, пра яго ўменне глядзець на свет шырока і пранікліва, бачыць у ім абрысы гераічнага. Як і многія іншыя творы, яны сведчаць пра выразнасць аўтарскай пазіцыі, пра яго настойлівасць у змаганні за праўду веку, за захаванне гарманічнага, гаворачы словамі Куляшова, «без войнаў, рабства і багоў» свету.

У «Баладзе пра віхор» паэт выказвае

«БАЧУ ШЛЯХ ПРАЗ МАЛАНКІ»

чыны, але тут жа яе перапыняе «дзядзька з бяднейшых», які заўважае: «Нам пры ўладзе ляпейшы, хто касой памахаў».

У гэтай паэме, адной з лепшых, як нам здаецца, у кнізе, выяўляецца ўменне паэта бачыць жыццё такім, якое яно было ў далёкія ад нас гады, ствараць праўдзівыя малюнкы праз дакладныя мастацкія дэталі. Героі твора — маладыя камуністы, прадстаўнікі новай Савецкай улады, самараскрываюцца ў дыялогу з людзьмі, нешматслоўным, канкрэтным, як самараскрываецца і народ, сялянская маса, якая новую ўладу прызнае, але з асцярогай, маючы на ўвазе перспектыву далейшага жыцця. Дыялог «кіраўнікі — народ» у паэме ўвогуле напісаны паймаўшэрску, перадае каларыт першых паслярэвалюцыйных гадоў, каларыт напружанага чакання мас — «А што будзе далей?».

торны. У шэрагу твораў пра рэвалюцыю і грамадзянскую вайну, безумоўна, яна займае дастойнае месца.

Другая паэма, «Маналог», названа М. Лужаніным «адвольным працягам паэмы Аркадзя Куляшова ў памяць сяброў-паэтаў Юлія Таўбіна і Змітрака Астапенкі». Паэту і тут блізкі старонкі мінулага, успамінаюцца сябры-літаратары, тыя, хто, як і ён, стаялі ля вытокаў савецкай літаратуры. Паэма-споведзь, паэма-маналог менш за ўсё прысвечана апісанню асабістых сустрэч яе аўтара з А. Куляшовым. Хаця без пераказаў аўтабіяграфічных дэталей тут не абшлось, усё ж гэта твор — пра нязломнасць чалавечай волі і чалавечага духу, пра сапраўдны патрыятызм і вечную прагу справядлівасці. Гэта твор — філасофскі роздум над выносамі чалавечага жыцця, над вытокамі чалавечай даброты, сапраўднага сяброўства. Высокая, аптымістычная па настроі, паэма з'яўляецца гімнам бескарысліваму, адданаму служэнню Радзіме, народу, сапраўднай

ПРА ВАЙНУ І ПРА МІР

(Працяг. Пачаток на стар. 5).

І гэтая ж жанчына, праз некалькі месяцаў, у самы разгар вайны і пакут прыняла, змагла прыняць рашэнне, якое і ў мірных час, сёння, прымаеш (у думках ставячы сям на яе месца) з найвялікшым намаганнем. У Кіраў, куды яе з ленинградскімі дзецьмі эвакуіравалі, услед прывезлі палонных немцаў.

— Трэба было для палонных шпіталь падшукаць, — расказвае М. Матоўская, — і можна было ўзяць толькі адзін будынак, у якім нашы дзеці былі размешчаны. А вы ведаеце, як абуралася насельніцтва? «Гэта злачыніца! Як жа так, ленинградскіх дзяцей выслячаць?»

Памятаю, выклікаюць мяне ў абком і кажуць:

— Марыя Васільеўна! Тут трэба заняць правільную пазіцыю. Скажыце людзям, што існуе міжнародная камісія па нагляду, як мы тут гэтых немцаў уладкоўваем. А вам добра памяшканне даюць.

— І дзяцей усё ж такі выселілі?

— Перавезлі ў іншае месца. У вельмі добрае месца. Я сама туды ездзіла. Вельмі добра ўладкавалі дзяцей, ім нават веселя было там...

Вось бачыце, нават добрае ў тым знайшла: новае месца, дзецям веселей!... А за гэтым — пачуццё, што так і належала зрабіць: абшыцца не «як яны з намі», а па-людску. І не для таго, каб «яны» адчулі, а таму, што гэта нам самім патрэбна!...

Асабліва важна, што такое было магчыма і адбывалася ва ўмовах, калі дзсяткі мільёнаў людзей у Еўропе і ва ўсім свеце (і не без вынікаў!) «вызваліліся» ад абавязку быць чалавекам.

К. Сіманаў у «Розных днях вайны» піша, як узяты пад Вязьмай у палон немец-фашыст рэагуе на тое, што яго не б'юць, не расстрэльваюць, а размаўляюць з ім, нават ветліва размаўляюць. Палонны ўвачавідкі становіцца ўсё больш нахабным. Знайшоў для сябе вытлумачэнне: ага, яны ведаюць, што праз дзясц дзён «Москаў капут» і таму паддобраюцца да яго — заўтрашняга пераможцы.

А пра тое, што можна ў любых умовах быць, заставацца чалавекам, ён забыўся даўно. А дакладней — не ведаў, не паспеў уведаць: яго ж «замысілі» зусім на іншых ідэях, зляпілі балванчыка і пусцілі, накіравалі «абнаўляць свет» па сваім вобразе і падабенстве...

Гэты не зразумеў, ды яшчэ і не здольны быў нічога зразумець. Але іншыя ўспрынялі і панеслі ў сабе вышэйшы дар чалавечнасці, які атрымалі на зямлі, што яны нядаўна палілі, залівалі крывёю.

Прайсці праз такую вайну, такія пакуты і такую нянавісць і захаваць «душу живу» — які для гэтага душэўны патэнцыял павінен мець народ! Якую сілу чалавечнасці! І не мы самі пра сябе гэта гаворым, а тыя,

што палахліва пазіралі, калі былі разгромлены і чакалі непазбежнай пагібелі сваёй нацыі — вось гэта і было самай галоўнай нашай перамогай у самай цяжкай і бесчалавечнай з усіх войнаў.

Калі мы запісалі расказы нашых людзей аб самым страшным — аб Хатынях, аб голадзе ў Ленінградзе, нас бласконца ўражвалі ў іх выпадкі здзіўляючага праяўлення даброты, чалавечнасці, высякародства і незласлівасці ва ўмовах, калі магло падацца, што ў свеце засталася адна жорсткасць і эгаізм.

Наўрад ці шмат было выпадкаў, калі карнікі, хто-небудзь з іх праяўлялі «слабасць» і дазвалялі сваёй ахвяры выратавацца, уцячы ад кулі, агню. Але народная памяць гатовая захоўваць нават гэтыя нешматлікія выпадкі. Калі, напрыклад, немец сарваў з галавы жанчыны хустку, пастрэляў над яе галавой, каб бачылі і чулі іншыя карнікі, і пайшоў, пакінуўшы яе жывою і здароваю. А пра «дзіўнага немца», які ў Борках-Маларыцкіх плакаў ад жаху і гора разам з тымі, каго забівалі, нам расказвалі амаль усе ўцалелыя боркаўцы.

«І так той німец плачэ. Посыдыць, посыдыць і зноў на двір пойдэ. Як стануць ужэ там стрэляты, зноў да хаты прыйдэ. Чы то нэ німець, можа? Чы то я нэ знаю шчо такое...»

«... Одын німець зайшоў до хаты і ламаў на себе руки. Я бачыла сама. Так подывыцца на той народ, так во пакалыхае галавою, адвэрнэцца і платочком вытираўся. І ўсё бачыла — тыя, шо і побыта потым людэ. Кажуць:

— Дывысь, як плачэ... І ён не выстаў, дась выйшаў у солтысавы сні і ўпаў. Сам упаў...»

Нельга не ўражвацца, якой справядлівай і высякароднай

з'яўляецца памяць народа нашага — пры ўсёй яе жорсткай праўдзівасці. І калі не шмат прыкладаў такіх яна ўтрымлівае, як гэты боркаўскі, дык гэта таму, што мала было падобных выпадкаў. І мае рэцыю Герман Кант, горка ўсведамляючы гэта, іранізуючы над «зручнай» памяццю тых былых немак і немцаў «трэцяга рэйха», якія пераконваюць сённяшнюю моладзь, што народы-суседзі няўдзячныя, калі забыліся, як ім дапамагалі, як іх ратавалі...

Колькі даброты, здзіўляючай яснасці і невынішчальнай мяккасці ў вачах і тварах, у галасях палескіх жанчын, з якімі доводзілася размаўляць:

«Сталі мы там дзяліць дабро на срат. Ну, я і думаю, што як мне дрэнна, то і другому ж таксама тое дрэнна. Адзін кажа, што каторае дзіця ад тых, што за немца былі, то яно — Інакшае. А гэта ж усё роўна нашы дзеці, а тое, што маці яго ці бацька немаведама дзе, то шо ж яно, дзіцятка, вінавата... І я дзякую, што лягу ды сплю спакойна. Не то што каторыя: «Дай, дай!» А я давольна, што лягу спаць ды пераначую гасударству. І нашым байцам, што нас аслабанілі, і што ў мяне засталася хоць трошкі дзетак...»

Вось ён, просты чалавечы свет, народнай даброты свет, які стаяў за нашай сталлю, што крышыла бесчалавечную фашысцкую машыну.

Зберажоная, пранесеная праз усе вякі і выпрабаванні жывая душа народа — ці не гэтым дышае, ці не пра гэта перш за ўсё расказвае тая проза, якую сёння называюць «вясковай»? І калі пішуць і гавораць, што проза «ваенная» і «вясковая» — вяршыня дасягненні сучаснай нашай літаратуры, дык ці

не таму, што тут пісьменнікі дакрануліся да самога нерва народнага жыцця. У дыскусіі аб «вясковай» прозе, якая на старонках «Літаратурнай газеты» горака пачалася артыкулам Аляксандра Праханава (12 верасня 1979 г.), вызначыліся пазіцыі «за» і «супраць», але не наконт таго, ці сапраўдна, ці значная гэта літаратура — «вясковая» (аб гэтым ужо не спрачаюцца), а ў пытанні: як і што пісаць пра вёску сёння, заўтра...

У мяне таксама круцяцца на языку рэкамендацыі і прагнозы: нічым іншым не распараджаем мы так лёгка, ахвотна, як будучыню. Каб жа яно ды яшчэ слухалася насл!

У артыкуле А. Праханава «Метафара сучаснасці» выказана і развіваецца нечаканая думка, што бліскучая проза (як сказана: «рождающая шедевры») Абрамава, Мажаева, Бялова, Носава, Астаф'ева, Распуціна здабыта... не на тым, ці што, шляху. Знайшлі «златую жылу», здабылі каштоўныя самародкі, узбагацілі рускую культуру, мову, як даўно ўжо не ўзбагачалі іх пісьменнікі, ды вольна б... Не там шукалі і не там усё гэта знайшлі. А за гэта «вясковшчыкаў» можна папракнуць у жаданні «духоўнага камфорту» і нават у пошуках «лёгкага хлеба».

Забываем, што «лёгкім» літаратурны хлеб не бывае — калі гэта сапраўдная літаратура. Спытаць бы ў Абрамава, Елізара Мельцова, Бялова — ці лёгка ім было, калі руская «вясковая» проза рабіла першыя крокі. Ды і не першыя. І калі ёй на самой справе стала лягчэй прабівацца і жыць, дык гэта дзякуючы відавочнасці яе дасягненняў. І яшчэ — упартасці тых, хто яе робіць.

Да чаго ж мы ў адным нечым усё падобны — і крытыкі 40—50-х гадоў і крытыкі 70-х. У

ўпэўненасць у тым, што кожны дом на зямлі будзе «адкрыты для гасцін». Характэрнае прызнанне. Ён не ўяўляе сабе інакшым зямное жыццё, інакшымі, не сяброўскімі, няшчырымі, паводзіны людзей. Жыццё дасталося нам у нялёгкай барацьбе, нібыта сцвярджае ён сваёй кнігай, а таму мы павінны яго шанаваць, зберагаць ад магчымых катаклізмаў.

Мы надалі большую ўвагу характарыстыцы эпохі паэта. І зроблена гэта сьведома. Думаецца, што на працягу многіх дзесяткаў год М. Лужанін дабіўся значных поспехаў у гэтым кірунку. Але крытыка і літаратуразнаўства пакуль што недастаткова ўважліва прачыталі занатаваны нашым выдатным паэтам старонкі гераічнай біяграфіі Савецкай Беларусі. Іх больш уважлівае прачытанне — наш абавязак, абавязак тых, хто цяпер толькі па кніжках ды водгуках жывых удзельнікаў можа меркаваць пра гераічную эпоху, якая стала высновай сённяшняга дня і дня будучага.

Лірычныя творы ў кніжцы згрупаваны ў трох раздзелах — «За дзве восені», «Лісткі блакностаў франтавых» і «З нарачанскае хвалі». Праўда, у адрозненне ад паэм і балад, яны — далёка не раўназначныя ў мастацкіх адносінах. Есць сярод іх і творы неабавязковыя, традыцыйныя не толькі тэматыкай, але і абстрактна-дэкларацыйным спосабам яе раскрыцця — «Канец жыва», «Так было» і інш.

Максім Лужанін — паэт-гуманіст, паэт, які здолеў адлюстраваць у сваёй творчасці гераізм сацыялістычнага будаўніцтва, стварыць запамінальныя вобразы носьбітаў рэвалюцыйных ідэй. Бескампрамісна, заўсёды нацэлены на галоўнае, істотнае, характэрнае, ён знаходзіцца ў пастаянных клопатах, у дарозе. Ён — з кагорты людзей-першапраходцаў, загартаваных барацьбою за шчасце працоўных людзей:

Іх не злічыш, іх безліч
Камуністаў такіх:
Па ўчынках — жалезных,
Па душы — залатых.

Мікола МІШЧАНЧУК.

ЦІ СУЧАСНЫ «СУЧАСНІК»?

3 пасяджэння камісіі па нарысе
і публіцыстыцы СП БССР

Раскрыць няпроста ўнутраны свет будаўніка камуністычнага грамадства, паказаць шырыню яго інтарэсаў і запатрабаваньняў, глянуць на канкрэтнага чалавека, як на асобу сацыяльна-актыўную, маральна-змястоўную — адна з асноўных задач савецкай публіцыстыкі.

У гэтым плане ў рэспубліцы ўжо зроблена нямала. Кнігі нарысаў, публіцыстыкі выходзяць у выдавецтве «Беларусь», папулярнай стала серыя «Рэспубліка. Час. Людзі», што выпускаецца «Мастацкай літаратурай». У гэтым жа выдавецтве пабачыў зборнік нарысаў «Вытокі» — сведчанне творчага шэфства Саюза пісьменнікаў БССР над калектывам Мінскага станкабудаўнічага завода імя С. М. Кірава.

Есць яшчэ адно выданне, што адразу прыцягнула да сябе ўвагу. Гэта — альманах «Сучаснік», тры выпускі якога ўжо выйшлі.

Нядаўна на чарговым пасяджэнні камісіі па нарысе і публіцыстыцы СП БССР адбылося абмеркаванне зборніка «Сучаснік-79».

Трэба адразу зазначыць,

што гаворка гэтага, у якой актыўны ўдзел прынялі пісьменнікі, журналісты, а таксама даследчыкі нарыса, тэарэтыкі, мела дзелавы творчы характар. Аналізаваўся змест альманаха, якасць змешчаных у ім матэрыялаў, заклапаная гаворка ішла пра падрыхтоўку чарговых выпускаў.

Галоўнае, што турбавала ўдзельнікаў абмеркавання, — гэта неабходнасць прадумаваць, уважанага адбору тых матэрыялаў, якія павінны ўвайсці ў зборнік. Крытэрыям тут павінны быць мастацкая якасць, сацыяльна-значнасць, высокая грамадскае гучанне публікацый. Восем чаму, мабыць, варта практыкаваць і спецыяльныя заказы аўтарам, каб мець тое, што патрэбна рэдакцыі, што павінна ўвайсці ў «Сучаснік».

Увогуле, планаванне выпускаў — задача немалаважная. Ажыццяўленне не дапаможа пазбавіцца ад матэрыялаў выпадковых, другасных.

Гэта пажаданні, так скажаць, на будучае. А які ж ён, «Сучаснік» сённяшні? Што

задавальняе ў ім? Што варта ўвагі і падтрымкі, чаго не хапае? Першым гаворку па чаў Б. Стральцоў. Адзначыўшы нарысы Л. Левановіча «Хлеб і мужнасць», У. Ліпскага «Яўхімаў сын», С. Алексіевіч «Як Кацярына ў горад ездзіла», М. Шыманскага «Нечаканне Палессе», ён заўважыў, што наўрад ці мэтазгодна, як гэта зроблена ў выпуску, «змешваць» жанры — нарыс, публіцыстыку, хроніку, паэзію. Калі ж прытрымлівацца такой будовы, дык чаму тады, скажам, не ўключыць сюды і рэпартаж...

Але ці не атрымаецца альманах сумным, калі дадаць перавагу аднаму нейкаму жанру? Нешта ж падобнае якая і назірлася ў першых двух выпусках. Таму, відаць, маюць рацыю тая ўдзельнікі абмеркавання (П. Місько, Л. Левановіч, У. Хацяноўскі, М. Няхай, А. Лысенка), якія лічаць, што варта разастаць матэрыялы альманаха ў жанравых адносінах.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі І. Чыгрынаў, гаворачы пра «Сучаснік», зазначыў, што ён адлюстроўвае сённяшні стан беларускай публіцыстыкі. Але ўся бяда ў тым, што ўзровень гэты пакуль што не надта высокі. Таму наспела гаворка, прытым гаворка шырокае, увогуле аб стане пісьменніцкай публіцыстыкі ў рэспубліцы.

Сапраўды, ужо сама назва альманаха падкрэслівае, што ён павінен паказваць жыццё менавіта нашага сучасніка, жыццё шырокае, значнае, сацыяльна напоўна-

нае. На жаль, публіцыстыка, якая закранае сам час, праблемы яго, у зборніку нярэдка адсутнічае. Прынамсі, такой публіцыстыкі няма ў трэцім выпуску. Такую думку выказаў У. Хацяноўскі. Аб гэтым жа гаварыў і Ю. Сапажкоў. «Сучаснік» патрэбна больш аналітычнасці, праблемнасці, абавязальнасці, якія б выходзілі за межы прыватных фактаў і з'яў.

На жаль, як заўважыў А. Казловіч, некаторым матэрыялам шкодзіць другаснасць, калі яны паўгараюць тое, аб чым пісалася ўжо іншымі аўтарамі.

В. Якавенка кінуў папрок у адрас крытыкі, якая, на яго думку, няўважліва ставіцца да зборніка, не дае кожнаму яго выпуску свозчасовай ацэнкі.

Асобныя публікацыі «Сучасніка-79» — у першую чаргу нарысы В. Віткі «Пяць школьных званкоў», С. Алексіевіч «Як Кацярына ў горад ездзіла», В. Казько «Хлопец з вёскі Белае» і іншыя — выклікалі ажыццеленае абмеркаванне, павышаную цікавасць. Што ж, ці не лепшае гэта пацярджэнне таго, што публікацыі гэтыя хвалююць, абуджаюць розум і пачуцці. А сапраўднае публіцыстыка менавіта такой і павінна быць — страснай, тэмпераментнай, у існым палемічнай.

Вёў пасяджэнне і падвёў яго вынікі старшыня камісіі У. Юрэвіч.

перакананасці, што сапраўдна, вялікая літаратура — гэта нам нічога не каштуе! Захочам — творым, а калі трэба, дык заменім на яшчэ больш значную. Восем толькі прыкінем на літаратурна-крытычнай карце, куды і як ступаць, дзе павярнуць. Ніколі ў нас не бывае часу, каб проста парадавацца. Спачатку не маглі, бо «Звычайная справа» і іншае было празмеру і небяспечна непадобным на ўсё знаёмае і звыклае ў «літаратуры пра вёску». Калі ж прывыклі, прывучылі нас упарты «вяскоўшчыкі», што і гэтак вось можна, мы раптам заспяшаліся, гатовыя ў далейкі шлях. Знайшлі, нарэшце, зялёны аазіс, а нам кажуць, што наперадзе яшчэ і лепшы, і большы — абавязкова! Чакае нас. Куды ж усё-такі трэба спяшацца? У дзень сённяшні, кажуць. Як быццам «Развітанне з Мацэрай» Распуціна або «Дом» Фёдора Абрамава не сённяшні дзень нашай вёскі і нашай літаратуры. Іншая справа, што ў сённяшнім жыццё і працягаюцца дні ўчарашня — надзвычай вострая памяць рускай, ды і не толькі рускай, вёскі. Але ж у тым і ўся справа, што выдатная літаратура, якую называюць «вясковай», у сённяшнім і будучым ўзраецца праз такую ж рэальную, як і дзень сённяшні, народную памяць аб усім перажытым. Яна нічога не пакідае за сабой, усё трымае пры сабе, у кожным кроку — уся гісторыя народа. А гэта — магчыма? Для Мележа, Брыля, Салаўкіна, Айтматава, Бялова, Друцэ, Распуціна — так, магчыма, і пад сілу. Спытаем іначай: а без гэтага можа быць сапраўднаму добра літаратура пра жыццё народа і яго лёс, пра ўсё новае, што А. Праханаў бачыць на цаліне? Без усёй памяці літаратура аб вёсцы, магчыма, і стала б больш «манейранай» — лягчэй было б пры-

чальваць да любых новых тэм і праблем. Але ці засталася б яна тым зялёным аазісам, той літаратурай — сапраўднай, значнай? У адной старой кнізе пра геніяльнасць гаворыцца як аб якасці, уласціваці памяці: ступень геніяльнасці — у ступені гатоўнасці памяці. Геній пра што б ні падумаў у кожным дадзены момант, што б сабе ні адчуваў, думае і адчувае ўсім перажытым: усё, што калісьці было, думалася, адчувалася, з усёй сілай заўсёды прысутнічае, сабрана на вастрыі яго сьведомасці, як электрычнасць...

Ці не такая і сапраўдная літаратура, і ці не патрэбна ёй гэта яшчэ больш. Літаратура — гэта ж і ёсць успамін. Так яе разумей, тлумачыў Леў Талстой. Успамін аб зведзеных намі пачуццях, станах. Радуемся, плачам, дзейнічаем — гэта яшчэ само жыццё. Успамінаем (у працэсе пісання), як чалавек радуецца ці бядуе — з гэтага пачынаецца мастацтва. Значыць, успамін — гэта не толькі пэўны жанр, але абавязковы момант любога твора мастацтва, важнейшы змест самой псіхалогіі творчасці. Ці не таму ў прозе, напрыклад, нягледзячы на ўсе заклікі і захады крытыкаў, часцей удаваліся і ўдаюцца творы аб «днях мінулых», чым аб «дні бягучым» — і нічога тут не папішаш. Аднак і пра «бягучае» літаратура расказвае, успамінаючы. Прынцып той жа.

Памяць чым старэйшая, тым больш шматслойная. «Старая» адрозніваецца ад новай, як раён горада з будынкамі розных эпох ад новабудуляў мікра-раёна. Але, паўтараем, нават, калі пісьменнік бярэ жыццё, як кажуць, з агню ды з жару, і ў такім разе ён не абыходзіцца без успаміну. У справу ідуць старыя нарыхтоўкі, «блокі» памяці — аб сабе самім, аб пачуццях, станах, асэнсаваных за-

ўсё папярэдняе жыццё. Праз памяць высвятляецца, выяўляецца, як у рэакцыях, і тое новае ў людзях, у жыцці, чаго раней не ведаў, з чым не сустракаўся.

А калі мы вядзем размову аб сённяшняй «вясковай» або «ваеннай» прозе, трэба падкрэсліць усваядмленне імкненне многіх пісьменнікаў «уліць» у сваю памяць успаміны як мага большай колькасці людзей, відавочцаў. Сваю памяць падключыць да народнай. Удаецца ці не ўдаецца, у большай ці менш ступені ўдаецца, але тэндэнцыя гэтая ўзмацнілася, і не бачачы, не ўлічваючы гэтага, цяжка зразумець, ацаніць многае ў сучаснай прозе.

Мне ўжо даводзілася пісаць аб пакаленні Валянціна Распуціна, Івана Чыгрынава, Вячаслава Адамчыка, а таксама пісьменніках крыху маладзейшых — Віктару Казько, напрыклад, пра тое, як неабходна ім «чужая» памяць, якая яна неад'емная ад сваёй. Цяжка зразумець, не магчыма растлумачыць прозу, напрыклад, Віктара Казько, не ўлічваючы такой асаблівасці мастацкага мыслення. Вайну, пра якую піша, ён як быццам не павінен памятаць — нараджэння 1940 года. Але піша з рэальным пачуццём — і мы гэта адчуваем з усёй сілай, — што ён усё бачыў, помніць. Не іншыя, а менавіта ён. Сам над гэтым задумваецца і спрабуе вытлумачыць:

«Я ўжо сам не магу сабе адказаць, калі ў памяці ўпершыню былі напісаны першыя кавалкі «Высакоснага года». Спачатку гэта быў нейкі калейдаскоп, бачанні, калі можна так сказаць, у забытым ужо дзяцінстве, мешаніна фарбаў, гукаў і пахаў. І сёння мне нават цяжка меркаваць, адкуль яны прыйшлі да мяне, цяжка адрозніць вымысел ад таго, што было ў

жыцці. Многае з таго, што, здаецца мне, помню, я проста-такі не магу помніць... Пакутлівы быў не працэс пісьма, я пакутаваў ад матэрыялу, які быў ува мне. Ён абпальваў мяне да слёз. Я пісаў не пра сябе, хоць у аповесці ўсё больш ці менш аўтабіяграфічна, але я і тады не ведаў, і сёння не ведаю, дзе ў гэтай аповесці пачынаецца «я» і дзе пачынаецца нехта іншы, так, дарэчы, абстаць справы з усім тым, што напісана мною і што пішацца. А Высакосны мой год быў пра маці, якой я не памятаў, з жыцця якой у маёй памяці захавалася толькі смерць яе, не застаўся ў памяці ні твару, ні вачэй, а толькі боты, у якія была абута, бушлат, што быў на ёй. Смерць маці — гэта другая ўспышка маёй памяці, другое маё прабуджэнне ў вайне. І адчуванне вайны, не за смерць маці, а за смерць сястры Тамары. Мне цяжка было жыць без ніводнай роднай, крэўнай душы на свеце. Але ў мяне маглі быць сястры. І сёння, зараз мне цяжка даюцца гэтыя радкі. Шалым снарадам забіла маці. А мы з сястрой засталіся жывыя. Ей два гады, мне — тры. Я быў старэйшы. І я ўцёк ад разбітага дома, ад мёртвай маці і жывой сястры. Заблудзіўся ноччу ў вёсцы. Сястра запаўзала пад печ і замерзла там».

Іван Чыгрынаў вось ужо колькі гадоў піша хроніку жыцця беларускай вёскі ў гады фашысцкай акупацыі — падрабязнейшую хроніку падзей і станам перажыў, памятае усё — дзень за днём. Шмат што і памятае — ён крыху старэйшы за Віктара Казько. Але яшчэ больш увабраў — як губка вільгаць — дзіцячай памяццю чужую памяць. Вёскі сваёй, блізкіх людзей памяць, памяць самой зямлі нашай, якая ўсё яшчэ аддае жарам вайны.

Віктар Казько так вытлумачвае сваё і іншых «канонічнае» пристрастие к определённому человеческому типу — кажучы словамі А. Праханава, а прасцей — да вобразаў бабуль і дзядуляў у сучаснай прозе:

«Шоў, відаць, ужо сорак шосты год, і сёй-той з пахаваных, з тых, што прапалі без вестак, вярталіся дадому. Анисавічы былі поўныя няпэўнасці, але радаснымі чуткамі: з Лампенаў вярнуўся той і той, у Казловічы той і той прыйшоў. Лавка спяшалася па вуліцы, прымала і разнісла гэтыя чуткі. Поруч з ёю бег і я. Слухаў, што разказвалі бабуль і жанчыны. А ў Анисавічах на той час, так здаецца мне сёння, жылі адны толькі старыя бабкі. Жанчыны і дзеці. Мужчыны не было. Яны, нават не ж, былі, але ў той час пагубляліся для мяне ў калгаснай працы. Мы, хлопчыкі, дзядушкі, жылі сярод бабуль. Жылі іхнімі светам, іхнімі ўяўленнямі, іх разуменнем жыцця. Мы былі старыя ўжо дзеці. І тое, што многія пішучыя, якія выйшлі з таго часу, пішучы пра дзядоў і бабуль, напэўна, з гэтым, з тым, адкуль яны выйшлі, звязана. Новае, якое яшчэ не ведае пісьменнасці, пакаленне ўжо не будзе пісаць пра дзядоў і бабуль. У яго ёсць кнігі, часопісы, газеты, радыё, тэлевізар. А ў нас былі толькі бабулькі».

У мяне няма падстаў гаварыць гэта ж самае за Валянціна Распуціна, у яго такіх прызнанняў мы не чыталі. Але чамусьці думаецца, што і ён вытлумачыў бы многае ў сваёй творчасці калі не гэтакім жа, то падобным чынам. З папраўкай, вядома, на сібірскія ўмовы. Проза ягоная, як мораны дуб доннай вільгаццю, уся насычана народнай памяццю, у яго аповесцях — рэха памяці, што зыходзіць у народную даль, глыбіню.

Paica **БАРАВИКОВА**

АСМОЛАЎСКИ ТРАКТ

1. Не абмяжоўвай свет аконнай рамай,
зімовым днём, падораны антракт
маёй пустой чарговай меладрамы,
дай мне дарогу, а дакладней — тракт.

З бяdot сваіх, з турбот шукаю выйсце,
з часовых, выпадковых асалод, —
мне трэба на сцяжыну тую выйсці,
што даў у лёс, як спадчыну, народ.

Сцяжына і народ! — калі маштабна,
лясная, баравая, — у званцах...
Яе адной па горла, — скажам трапна,
мне хопіць для любові... да канца.

Высокіх слоў казаць я не павінна,
бо вышыня — у небе, тут — зямля,
на ёй сцяжына, нібы пупавіна,
дзе на адным з канцоў — на век
свой — я.

А той, другі... шукай яго па свеце,
бяжыць сцяжына, — лес, балота, гаць,
не ведае, напэўна, нават вецер,
дзе, у краях якіх, яго шукаць...

Няхай яго!.. Каму гэта патрэбна,
бяжыць сцяжына, — вёска, горад, гай,
было б у кожнай хаце светла, хлеба,
а сцежку можна і не даганяць.

Пра што я?... Дрэвы, змалку дарагія,
пад схову клічуць зноў ад драбязы,
і вочы... вочы ветрана-сухія,
выпрошваюць, як літасці, слязы.

2.

Быў напачатку нейкі прости клопат.
І вось Цяхцін, Асмолаўка і луг...
Уперлася ў патыліцу Еўропа,
а ў твар — сасонак маладых паўкруг.

І галава пайшла зялёным кругам...
Ад кухні, ад сваіх жаночых спраў,
я з гэтым лесам, быццам з добрым
другам,
вітаюся, і ён мяне пазнаў.

Прылашчу голле цёплымі рукамі,
і паднясу галінку да шчакі,
і, калі нехта кіне ў бок мой камень, —
мяне затуляць дрэвы-землякі.

Бывала і такое... Перамножым
чыносьці злосьці на гэты добры лес,
жыццё бывае не заўжды прыгожым:
мяркуеш — пры любові, выйдзе —
без...

Чакаеш умалоту, маеш — ляда,
карчуеш, барануеш за траіх...
Каб скрыжавацца стомленым паглядам
з паўкругам... з кругам сосен маладых.

3.

Хацелася хутчэй спазнаць узвышшы,
і гэта самы цяжкі быў урок,
а бацька сёння ў поле з плугам выйшаў,
да баразны раўнюткай, як шнурок.

Жыў, як жылося, па-сялянску проста,
і хлебам пахне бацькава далонь,
яму жыццё выдаткі ўсе з узростам

ПРОЗА

У канцы верасня пасля ціхіх светлых дзён і начэй «бабінага лета» пайшлі імжыстыя, ужо па-асенняму халодныя дажджы. Больш за ўсё не любіў Татарнікаў гэтыя шэрыя зацяжныя дажджы. Ад таго, што па начах пакутліва мучыў пастаянны боль у параненай назе.

А, можа, узрост ужо бярэ сваё, не раз з горыччу думаў Татарнікаў. Жалеза і тое стамляецца з цягам часу, дык чаго ж хацець ад чалавека.

— Не цяжка вам будзе, Дзмітрый Сяргеевіч? — спытаў яго дырэктар хронікі, калі зацвярджалі зды-

з'ездзіць туды. Аднак пасля палудня і тут пайшоў дождж. Камбайнеры спынілі машыны, але, хоць і стаміліся, не паехалі дадому — а раптам дождж перастае? Татарнікаў упершыню падумаў, што ён і яго апэратары вельмі захапіліся размахам жніва, магутнасцю тэхнікі, і не хапіла часу пацікавіцца самімі людзьмі. Чаму яны, нават у дождж, выязджаюць у поле, калі няма ніякай надзеі, што ён скорэ перастае.

Сярод камбайнераў была немаладая жанчына ў плашчы з капюшонам і гумавых ботах. З капюшона сцякалі струменьчыкі дажджу на пасму валасоў, на твар, але яна, здаецца, не звяжала на тое. Архіпаў

— Вось бачыце, як атрымліваецца: ўсё-такі сустрэліся. Хоць і многа, многа год прайшло...

У красавіку 1945 малады кінааператар Татарнікаў разам са сваім таварышам Міхаілам Брагіным апынуўся ў адным з танкавых палкоў, які стаяў на подступах да невялікага гарадка Аламоўца. Здымалі ўжо апошнія эпізоды кіналетпісу вайны. Татарнікаў і Брагін збіраліся ўвайсці ў горад з танкістамі.

Штаб палка размяшчаўся ў цеснай, на скорую руку выкапанай у стромкім схіле лясістага пагорка зямлянцы. Быў сонечны адвечорак, і ў адчыненыя дзверы плылі гукі баяна.

— Зусім не як на вайне, — сказаў задумліва пажылы начальнік штаба. — Схадзілі б, патанцавалі. Упэўнены, што і дзяўчаты знойдуцца.

Ён падняўся з-за стала, захадыў па зямлянцы, пра нешта думаючы. Потым рэзка павярнуўся да Татарнікава, сказаў сур'эзна:

— А чаму б вам не зняць гэтыя танцы перад боем? Так, звычайныя танцы пад баян.

Калі заўважыў здзіўленне ў яго вачах, начальнік штаба спытаў:

— Думаеце, хуткую перамогу яны святкуюць? Не. Яны вераць у яе, але і ведаюць, што сяго-таго з іх заўтра не будзе ў жывых. Што хтосьці загіне ў апошнюю гадзіну вайны. А яны яшчэ маладыя, і многа недажылі.

У той вечар вогненна-рыжы, вясёлы лейтэнант-танкіст іграў «Выпадковы вальс» разоў з пяць, сама мала. На адзін з іх і запрасіў Татарнікаў радыстка Галіну Пабырэжнікаву.

— Ой, пераедзе цераз цябе, хлопец, наш лейтэнант сваім цяжкім танкам, — пажартаваў малады украінец, ведучы яе на наступны танец. — Толькі зараз некалі яму, адзін ён у нас баяніст.

Пасля вайны ў шпіталь Міхаіл Брагін прынёс Татарнікаву доўгі кавалак праўленай плёнкі, на якой ён пазнаў сябе з радысткай. Брагін зняў іх у час вальса. Дадаўшы яшчэ кадры, якія зняў на наступны дзень Татарнікаў, ён зманціраваў закончаны мікрасюжэт — бесклапотныя танцы на ярка асветленай касымі праменьнямі сонца невялікай паляне перад замаскіраванымі танкамі. Выпадковая сустрэча з дзяўчынай на вайне. А раніцай — артылерыйская падрыхтоўка перад наступленнем. Адыходзяць танкі. Рыжы лейтэнант на галаўной машыне, шырока ўсміхаецца, паказвае пальцамі, што ён, Татарнікаў, застаўся з носам...

— Спачатку я не паверыла, што гэта вы, — сказала Сяргеева. — Падумала, проста падобны з твару. А калі даведалася ад дырэктара, што вы кінарэжысёр...

Татарнікаў слухаў яе і было яму чамусьці сорамна, што не адразу прызнаў у ёй тую маладуу радыстку, якую сустрэў аднойчы на франтавых дарогах.

— А вы ж абяцалі, што абавязкова знойдзеце мяне пасля вайны і пакажаце свой кінасюжэт, — напаміла, усміхаючыся, Сяргеева.

Татарнікаў вінавата развёў рукамі.

— Вайна. Праз дзень трапіў пад артабстрэл, потым шпіталь. Выпісаўся толькі пасля вайны. І сюжэт убачыў у чужым мантажы. Між іншым, яго можна знайсці...

Татарнікаў ужо дзякаваў лёсу за гэтую зусім нечаканую сустрэчу, за прадбачлівы выпадак, які нечакана падказаў, што павінна быць галоўным у яго фільме.

— Я застануся ў саўгасе да канца ўборкі, — сказаў Татарнікаў. — Мне трэба закончыць той сюжэт, што здымаў яшчэ на фронце...

Праз гадзіну Сяргеева зноў паехала ў трэцюю брыгаду. Сёння там, напэўна, праходзіла яе лінія фронту. Таксама, як на вайне, і парторг саўгаса Сяргеева павінна быць там, дзе цяжэй за ўсё.

Ноччу Татарнікаву, калі ўдавалася задрамаць між прыступамі болю, сніліся цяжкія танкі, якія павольна адыходзяць у дым і пыл. Потым ён лавіў сябе на думцы, што гэта зусім не танкі, а схвастаныя вятрам і дажджамі звычайныя камбайны, якія ён шмат разоў бачыў за гэтыя цяжкія і доўгія дні жніва...

Уладзімір **ЯКУТАЎ**

А П А В Я Д А Н Н Е

мачную групу. — Гэта ж на ўсю ўборку прыйдзеца ехаць.

Татарнікава крыху пакрыўдзіла гэта. Што ж, калі і здаў крыху ў апошні час, то гэта з-за няшчасця, якое яго спасцігла. Чуць больш года прайшло, як пахаваў жонку. І здымаць гэты фільм аб жніве ўзяўся, каб адысці, хаця б часова, ад адзіноты, уцячы ад цішыні ў сваёй вялікай кватэры ў старым доме...

Жніво канчалася. Механізатары ўжо адводзілі з палёў схвастаныя вятрам і дажджамі камбайны. Агрэгаты ішлі на дапамогу ў суседнія гаспадаркі, як баявыя машыны на новыя пазіцыі. І тут пачаліся зацяжныя дажджы. І зямля тут, на паўночным захадзе Віцебшчыны, раскісла — ні праехаць, як кажуць, ні праісці.

Кінааператары адзнялі сотні метраў плёнкі. Татарнікаў па начах успамінаў эпізоды, планы, але не мог уявіць — якім усё-такі будзе фільм. Ён адчуваў, што не хапае чагосьці галоўнага. Перад вачамі мільгацелі камбайны, твары механізатараў, горы зерня на таках, аўтапаязды з хлебам на разбітых палявых дарогах.

Канечне, фільм створыць уражанне бясконцымі панарамамі разліваў збожжа, магутнасцю тэхнікі на палях, адчайнай работай камбайнераў. А ці прымусіць ён задумацца, напрыклад, пра кошт хлеба, глыбокі сэнс самога гэтага слова, які не перададзі нават самымі прыгожымі, па-майстэрску знятымі планами?

Ужо некалькі дзён група была на прастоі — з-за дажджу. Напярэдадні Татарнікаў ездзіў з дырэктарам саўгаса Архіпавым у самую далёкую ад цэнтральнай сядзібы трэцюю брыгаду.

— Больш за ўсё засталася ўбіраць гэтай брыгадзе, — сказаў заклапочана дырэктар. — Хлеб скасілі, а ўзяць ніяк не ўдаецца. Вельмі вялікая пасяўная плошча ў брыгадзе.

Два дні трэцюю брыгаду дождж абмінаў. Вецер крыху прасушыў валкі. Таму і прапанаваў Архіпаў

доўга гаварыў з ёю аб чымсьці, потым з прыкрасцю махнуў рукой і пайшоў глядзець валкі.

— Участковы аграном? — спытаўся Татарнікаў.

— Сяргеева? Не, наш парторг, — адказаў Архіпаў. — Што ж я вас не пазнаёміў? — здзівіўся дырэктар. — Галіна Міхайлаўна — партызанка, франтавічка. Дарэчы, яе муж быў таксама нашым парторгам. Памёр некалькі год назад. Яго імем названа адна з вуліц у Полацку.

Татарнікаў не вельмі надаў значэнне расказу Архіпава. Ці мала тут франтавікоў, партызанаў! Ды і жанчыны — сакратары парткома — не рэдкасць.

А сёння, перабіраючы ў памяці падзеі, сустрэчы апошніх дзён, ён успомніў пра Сяргееву, і яму нечакана здалася, што ўжо сустрэкаў дзесьці гэту жанчыну...

Вечарам Сяргеева сама зайшла да Татарнікава.

— Архіпаў казаў, што вы захварэлі. Ды і пазнаёміцца трэба было б з кінарэжысёрам.

Яна ўсміхнулася і ўважліва, як учора ў брыгадзе, паглядзела на Татарнікава.

— Нічога страшнага, — сказаў ён. — Непагадзь дрэнна пераносу. «Усё-такі я сустрэкаўся з гэтай жанчынай», — думаў Татарнікаў. Асабліва знаёмым здаўся позірк — спагадны і прыязны.

— Мы ніколі не сустрэкаліся з вамі? — спытала нечакана Сяргеева.

Татарнікаў паціснуў плячамі.

— У вашым раёне і ў саўгасе я ўпершыню...

— А на фронце былі? — ужо рашуча спытала яна.

— Калі дакладней — у Чэхаславакіі, пад Аламоўцам...

Татарнікаў не дагаварыў, моцна сціснуў яе маленькую, гарачую руку.

— Няўжо вы — тая самая радыстка?

Сяргеева ўсміхнулася, вочы яе заблішчэлі.

халодным срэбрам сплочвала — на
скронь.

І мне таксама нечым з часам сплоціць,
і, можа, пашкадуе серабра,
хай нават так (усё-ткі я па плоці
не з божых рук, прабацце, а з рабра).

Я не была ні пад агнём, ні ў дыме,
што дзень пашле, за дзякую — жыла,
часамі пагаворвалі: на ўздые, так-сяк,
але да нечага... дайшла.

Ах, не хачу нікуды я даходзіць,
сачу за бацькам, як яму сказаць,
што пачала і я падлічваць годы,
няўмела, але шчытна тасаваць.

І знаю, што нямала ўжо набыта,
і дзе-нідзе рахунак падвяла,
і ўсё яшчэ здаецца, што нібыта
на свеце гэтым белым не жыла...

У маці — трое... трое нас.
Найменшы, вынянчаны мною,
каб не дурэў, яго не раз,
я запалохвала... вайною.

Найменшы брат — салдат у нас,
цяпер я няньчу толькі сына...
Як ён палухае не раз
пытаннем: што такое міна?..

...І ніколі ўжо не паўторыцца,
не падводзіць ні зрок, ні слых,
адлятае, як быстрая конніца,
шчасце лёгкае для дваіх.

Не зусім была і жаданая,
вінаваты шал капяжоў,
а хацелася ж быць каханая,
а чакалася ж — не ішоў...

Не загойваю... безбаязная,
дый не ўмею душу гаіць,
адпускаючы, не прывязваю,
неўтапленаму трэба плыць.

Не гарэць агню ноччу вохкаю,
навуцы цяпер, як мне жыць,
каб змагла з рукі тааёй лёгкае
незабыўнага ды забыць.

3 ЦЫКЛА «ВЯЧОРКІ»

Пасмяяліся... і годзе,
не трымайся за рукаў,
ад тваіх размоў на лёдзе
нават снег і той растаў.

Упусці такога ў сені,
будзеш многа шчасця мець,
не іголка — скажа — ў сене,
і адразу знойдзе клець.

Там, без жарту, ад прыпасаў
угінаецца памост...
На кілбасы хлопцы ласы,
а цяпер — вялікі пост...

М. ПТАШУКУ

Чамусьці ўзяў і ўсё парушыў,
на мой прывет глухі адказ,
не разышліся нашы душы,—

стаў нехта трэці паміж нас.
А разганяў не раз хмурынкі,
як брат старэйшы нада мной,
дзяліў салёны смак скарынкі,
і бедаваў маёй журбой.
Чаму ж тады цяпер не ў згодзе,
ён мне, як правая рука,
мой астравок, маё разводдзе,
мая туга палешука?
І мне трывожна, мне шчымліва,
хоць здрады ў тым маёй няма,
што адзываюся шчасліва
на тое, трэцяе... імя.
А ён, нібыта так і трэба,
глядзіць сурова з-пад рукі,
з сабой узяўшы толькі неба
палескай вёскі Федзюкі.

На ўсё, на ўсё кажу: мажліва...
Пры сонцы можна быць дажджу,
пры поўным шчасці — нешчаслівай,
а я — шчаслівая хаджу.

І можна быць пры ліставею
на дзіва ціхае начы...
Я аднаго ўявіць не ўмею,—
хаджу шчаслівая пры чым?!

У ДУШУ СВАЮ Я ПЕРАЛЮ...

Яе імя добра вядома многім белару-
скім пісьменнікам. Мая Львовіч (жыве ў
Харкаве) даўно і плённа перакладае на-
шу павязі і прозу, знаёміць украінскага
чытача з лепшымі здабыткамі братняй
беларускай літаратуры. У яе перакладах
атрымалі ўкраінскае гучанне асобныя
творы Івана Мележа і Янікі Брыля, Пет-
руса Броўкі і Максіма Танка, Сцяпана
Гаўрусёва і Анатоля Сербантовіча, мно-
гіх іншых беларускіх пісьменнікаў.

Мая Львовіч не толькі перакладае, яна
і сама піша вершы. Мне захацелася па-
знаёміць беларускага чытача з павязі
нашай шчырай украінскай сяброўкі. Пра-
паную нізку вершаў Май Львовіч у маіх
перакладах.

Аляксея ПЫСІН.

Мая ЛЬВОВІЧ

ПЕРАКЛАД

Таварыш, дзякую за верш,
ён — твой, ты ўвесь у ім жывеш.
Ды ён — і мой, і я — у ім,
ён мог бы нават стаць маім
Тым вершам, што, магчыма, мне
Прычуўся, убачыўся у сне
І сплыў, як воблачка, як дым,
Сустрэліся з таім, як з ім.
Хоць іншай мовы ўзлёт і спеў, —
У вершы не маім даспеў
Радок мой з радасцю, журбой
З маёй мелодыяй жывой.
Свет, блізкі мне, ў душу маю
Я перакладам пералю.
І, можа, як даўней, як перш,
Насніцца... Дзякую за верш.

Не была я ніколі нямою,
Ды баюся звычайнасці слоў.
Колькі дзён у гамонцы лясоў
Ты са мною...
Слоў будзённых з сабой не бяру.
Што і як — расказаць не гатова:
Спее ў сэрцы яшчэ тваё слова,
Беларусь.

Падае,
Моўне
Мележ
На ўсім патрэбным слове...
Ой, не канец размоўе —
Завяя снег свой меле,
Снежань ідзе да селішч...
Народа сумленне й мова —
Гаворыць
Мележ.

Прывязалі сэрца, як змаглі,
Хай тут блізняна яно пасецца.
Прывязалі. І — забылі сэрца.
І — пайшлі.

Як вольна плыву: сама!
І лёгкі мне і прыемна.
Табе там дрэнна вельмі?
Таму, што мяне няма.

Мора мне хвалі дорыць,
І ветрам не абміне.
Добра — я без мяне добра,
Дрэнна — не трэба мяне.

Як вольна ў той плыцьбе!
Не ведаюць, з чаго я.
Не ведаюць майго гора,
Што вельмі дрэнна табе.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Вядомаму беларускаму драматургу
Алесю Петрашкевічу — 50. З нагоды
юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў
Беларусі накіравала яму віншаванне, у
якім гаворыцца:

«Паважаны Аляксандр Лявонцэвіч!

Прыміце нашы сардэчныя віншаванні
і найлепшыя пажаданні з выпадку зна-
мянальнай даты ў Вашым жыцці —
50-годдзя з дня нараджэння.

Мы, Вашы сябры і таварышы па літа-
ратурнай працы, ведаем Вас з той пары,
калі Вы актыўна пачалі выступаць у
друку. Вашы артыкулы па гісторыі кам-
самола, вострыя і дасціпныя фельетоны
і памфлеты, скіраваныя супроць адмоў-
ных з'яў у нашым жыцці, адразу пры-
цягнулі ўвагу чытачоў і літаратурнай
грамадскасці. Але найбольш ярка і сама-
бытна выявіўся Ваш талент пісьменніка
ў драматургічных творах. Вашы п'есы
«Адкуль грэх?», «Трывога», «Злыдзень»,
«Укралі кодэкс», «Напісанае застаецца»
неаднаразова адзначаліся на рэспублі-
канскіх і ўсесаюзных конкурсах. Пастаў-
лены на сцэне многіх тэатраў краіны,
яны сталі каштоўнымі здабыткамі не
толькі беларускай драматургіі, але і
ўсёй шматнацыянальнай савецкай літа-
ратуры і культуры. Шырокую папуляр-

Алесю Петрашкевічу — 50

насць прынеслі Вам таксама кінафільмы
«Нядзельная ноч» і «Час выбраў нас», у
стварэнні якіх Вы прымалі ўдзел як сцэ-
нарыст.

Вашым творах — вострым, проблем-
ным, з паўнакроўнымі характарамі і на-
пружаным сюжэтам — уласціва даклад-
ная ідэйная накіраванасць, ясна выліў-

ная партыйная і грамадзянская пазіцыя
аўтара. Гэтая пазіцыя выпрацоўвалася
яшчэ ў гады Вялікай Айчыннай вайны,
выпрабаванні якой Вы спазналі падлет-
кам, умацоўвалася і выкрышталізоўвала-
ся гадамі працы ў кіруючых органах
камсамола і Камуністычнай партыі Белар-
усі.

Мы аддаём належнае і Вашай вялікай
працы ў стварэнні першага ў гісторыі
рэспублікі дванаццацітомнага выдання
Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, за
што Вы ўдасцелі званні лаўрэата Дзяр-
жаўнай прэміі БССР.

Заслужаны работнік культуры БССР,
кандыдат гістарычных навук, Вы актыў-
на ўдзельнічаеце ў грамадскім жыцці
рэспублікі, у літаратурным працэсе, у
далейшым развіцці энцыклапедычнай
справы.

Шчыра жадаем Вам, дарагі Аляксандр
Лявонцэвіч, добрага здароўя, багатага
творчага плёну, новых поспехаў ва ўсіх
галінах Вашай дзейнасці.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і
мастацтва» дала чытачу да гэтага вінша-
вання і жадае Аляксандру Лявонцэвічу
доўгіх год жыцця, пастаяннага творчага
неспакою.

НЕПРЫМІРЫМАСЦЬ ДА ЗЛА

Афіша тэатра імя Я. Купа-
лы ў 1970 годзе паведамыла
гледачу аб новым спек-
таклі — камедыі А. Петраш-
кевіча «Адкуль грэх?» (рэ-
жысёр П. Малчану). Гэта
была першая п'еса, з якой
Алесь Петрашкевіч прыйшоў
у драматургію, у тэатр. Док-
тар мастацтвазнаўства Ана-
толь Сабалеўскі ў рэцэнзіі
«Спектакль мяняе рэчыш-
ча» адзначыў, што дэбют
драматурга ўдалы, талент
яго шматбацьцальны. Най-
перш было заўважана каме-
дыяграфічнае майстэрства
аўтара: твор наскрозь пра-
сякнуты мяккім і трапным
народным гумарам. Адчува-
лася творчае наследванне
традыцыям вуснай народнай
творчасці, у першую чаргу
батлеечнага тэатра, які шы-
рока выкарыстоўваў вядэ-
вільныя і фарсавыя сцэны
для высмейвання адмоўных
з'яў у жыцці. Камедыя «Ад-
куль грэх?» напісана на ан-
тырэлігійную тэму, і «трапі-
лі» ў яе персанажы, у паво-
дзінах і характары якіх
А. Петрашкевіч убачыў такія
смешныя рысы, якія ў жыц-
ці з'яўляюцца аб'ектам клі-
наў і жартаў.

Значыць, не выпадкова ра-
ней А. Петрашкевіч высту-
паў у друку з фельетонамі і

аднаактовымі п'есамі. Ужо
ў раннях творах драматурга
адчуваецца зацікаўленасць
актуальнымі праблемамі су-
часнасці, здольнасць ства-
раць востракамедыійныя сі-
туацыі, умённе карыстацца
сакавітым народным сло-
вам.

У 1974 годзе А. Петраш-
кевіч напісаў драму «Тры-
вога». Аўтар узяў значны і
небяспечны для грамадства
аб'ект выкрыцця — п'янства,
якое калечыць жыццё лю-
дзей, вядзе да маральнага
спушчэння асобы, яе дэ-
градацыі. Сама праблема ў
п'есе вынесена на грамад-
скі суд. Асуджаецца п'янст-
ва як вялікае сацыяльнае
зло, і фінал п'есы гучыць
трывожна: заклікам да ба-
рацьбы за чалавека.

«Трывога» пастаўлена
многімі тэатральнымі ка-
лектывам, па матывах яе на-
кінастудыі «Беларусьфільм»
створана мастацкая стужка
«Нядзельная ноч» (рэжысёр
В. Тураў), якая атрымала
шырокі грамадскі рэзананс.

У тым жа 1974 годзе была
напісана сатырычная каме-
дыя «Злыдзень». Гэта, як
сказана аўтарам у рэмарцы,

«дробязі жыцця ў дзвюх част-
ках», якія і сталі аб'ектам
мастацкага адлюстравання і
абагульнення. Арыгіналь-
насць твору надае вобраз
казачнага Злыдня, што ўва-
сабляе адмоўную сутнасць
герояў п'есы («злыдзень не
адзін на ўсіх, а ў кожнага
свой, персанальны, род-
ненкі»).

Сатырычная камедыя «Ук-
ралі кодэкс» (1975) таксама
востраканфіктная і злаба-
дзённая. З высокіх грама-
дзянскіх пазіцый драматург
асуджае згубную сілу мя-
шчанства, якое сёння хава-
ецца за імкненнем да матэ-
рыяльнага дастатку і дабра-
быту.

Назва першай п'есы
А. Петрашкевіча стала нібы
сімвалічнай. Пытанне «ад-
куль грэх?» праходзіць лейт-
матывам праз усе яго тво-
ры, што звернуты да самых
важных і актуальных пра-
блем сучаснасці.

А не так даўно драматург
парадаваў чытача і гледача
новай п'есай «Напісанае за-
стаецца». Францыск Скары-
на» (1979), прэм'ера якой
адбылася спачатку на сцэне
Гродзенскага абласнога дра-
матычнага тэатра (рэжысёр

У. Караткевіч), а потым у
тэатры імя Я. Купалы (рэ-
жысёр А. Шалыгін). Гэты
твор засведчыў, што ў асобе
яго аўтара мы маем пісь-
менніка шырокага дыяпазо-
ну, не абмежаванага ў выба-
ры і інтэрпрэтацыі жыццё-
вага матэрыялу.

Жанр п'есы «Напісанае за-
стаецца» — гістарычная дра-
ма. А. Петрашкевіч расказаў
пра заснавальніка беларус-
кага кнігадрукавання, палы-
мянага змагара за свету,
шчырага патрыёта свайго
Радзімы Францыска Скары-
ну. З далёкай мінуўшчыны
А. Петрашкевіч наблізіў да
нас абаяльны вобраз верна-
га сына свайго народа Ска-
рыны, яго паплечнікаў Мі-
колы Гусоўскага, Юрыя Ад-
верніка, Пятра Мсціслаўца.
Сваім гуманістычным і па-
трыятычным пафасам п'еса
Алесь Петрашкевіча «Напі-
санае застаецца». Францыск
Скарына» скіравана ў сучас-
насць.

На рабочым сталё пісь-
менніка — накіды новых
п'ес. Шмат задум у драма-
турга. І ён іх абавязкова
здзейсніць, парадуе гледача
новымі творами.

Марыя ШАУЛОУСКАЯ.

УСПАМІНАЕЦЦА: Цэнтральная канцэртная зала «Расія». Вядомыя беларускія артысты паказваюць сваю новую праграму календарна-абрадавых песень. Трапіўшы на гэты канцэрт, я ўпершыню мела магчымасць назіраць, як прымаюць выступленні нашага ансамбля за межамі Беларусі. І, вядома, вельмі зацікаўлена глядзела самую новую работу «Песняроў», таму што ведала, як нялёгка яна рыхтавалася, у якія кароткія тэрміны; колькі сіл і хвалявання вымагала ад музыкантаў...

Ужо дзесяць гадоў «Песнярам». Але ўражае не столькі даўгалецтва гэтага эстраднага калектыву, колькі стабільнасць яго поспеху. Усе 10 гадоў — «на грэбні» папулярнасці, у шматлікіх анкетах яго называюць першым ансамблем краіны.

Здаецца, першае і галоўнае тут — вернасць свайму творчаму «я». Яны вызначылі свой шлях у мастацтве, каб кроць на ім далей і ніколі не збочваць на дарогу лёгкага поспеху. А галоўная сіла гэтага паступовага руху — творчая неўтаймоўнасць і кіраўніка ансамбля і ўсіх музыкантаў.

Калі далей разгавяць «тайну» ансамбля, то трэба, напэўна, сказаць і пра велізарную патрабавальнасць да сябе і да свайго мастацтва. Здавалася б, ну чаго хвалявацца: папулярнасць вялікая. Тадысяды можна саступіць і на пратапаную сцэжку — поспех гарантаваны імем «Пес-

няроў». Але трэба пабываць на рэпетыцыях, пачуць, як у пяты, дзесяты, дваццаты раз паўтараецца адна і тая ж фраза. Седзячы ў зале, заслухаешся і толькі падумаеш: «хораша спяваюць!», як — стоп! Штосьці музыкантам не спадабалася.

«Памяці Віктара Хары». А потым опера «Песня пра долю» і паэма-легенда «Гусяр».

Зварот да буйных форм — патрэба ўнутраная, творчая. Менавіта ў такім напрамку ансамбль збіраецца працаваць далей. Таму цяперашняя дзей-

на». Цікавы, значны твор (музыка І. Лучанка, аранжыроўка У. Мулявіна), які, безумоўна, хвалюе слухача. Колькі ў ім цудоўных эпізодаў, як хораша часам раскрываецца купалаўская пазыя і з якім майстэрствам прачытваюць музыканты складаную партытуру паэмы-легенды! Адчуваецца, як захапляе «Песняроў» выкананне гэтага твора.

Але калі я слухала «Гусяра», то ўвесь час не магла пазбавіцца думкі: пры ўсёй музычнай выразнасці кампазіцыя не робіць цэласнага ўражання, часам развіццё нібы топчання на месцы, і тады губляецца эмацыянальнае ўздзеянне твора.

Чаму гэта здараецца? Думаю, асноўная прычына вось у чым. Шэраг яскравых самастойных эпізодаў хаця і сабраны ў нізку, але існуюць яны некаж самі па сабе. Напружанага накірунку да кульмінацыі няма, не заўсёды вытрымліваецца прапарцыянальнасць частак унутры кампазіцыі. Вось, напрыклад, разгорнутыя інструментальныя эпізоды. Аднастайныя, часам ненатуральна прыцягнутыя, яны не знітоўваюць пэўна, а наадварот — раз'ядноўваюць, надаюць ёй «шматкаватасць», бо не вынікаюць з сэнсавай неабходнасці твора. Як мне здаецца, асноўны недахоп гэтай увугле значнай і цікавай работы «Песняроў» — рыхлая драматургія, у выніку чаго мы не ўспрымаем кампазіцыю як пэўна з неабходным для яе скразным развіццём. Хутчэй яе можна

назваць сюітай або «сцэнамі паводле паэмы Я. Купалы «Курган».

Мяне могуць папракнуць у залішне тэарэтычным падыходзе да твора, прыдзірлівасці да дробязей. Аднак усё гэта было б драбязю, калі б твор эмацыянальна ўзрушваў ад пачатку да канца, калі б слухач увесь час усхвалявана сачыў за музычным дзеяннем. На мой погляд, гэтага пакуль няма...

Але я ведаю самакрытычнасць «Песняроў», іх патрабавальнасць да сябе, добры густ. Усё гэта — зарука ўдасканалення дасягнутага, зарука плённых пошукаў у галіне буйной формы.

Якраз апошняя новая праграма «Песняроў», можна сказаць, — адметны паварот у такіх пошуках. Рабіць канчатковы «прысуд» пасля двух праслухоўванняў цяжка, але пэўнымі ўражаннямі дазволіла сабе падзяліцца.

Цыкл календарна-абрадавых беларускіх народных песень, як і папярэднія праграмы «Песняроў», здзіўляе незвычайнасцю: зусім нечаканы падыход да выкарыстання фальклору. Кіраўнік ансамбля Уладзімір Мулявін так гаворыць пра гэту работу:

— Зараз мы акунуліся ў больш глыбокія пласты народнай песні, чым гэта было раней, у папярэдніх праграмах. У новую праграму ўвайшлі календарна-абрадавыя песні, яны размеркаваны па парках года: зіма, вясна, лета, восень. Песень мы перабралі шмат, ледзьве не на дзве гадзіны мы іх падрыхтавалі, а ў праграму ўвайшла толькі частка работы. Трэба было выстраіць песні

КОЖНЫ РАЗ ПА-НОВАМУ

З роздзума пра «Песняроў»

І зноў руплівая шліфоўка фразы, куплета.

Мастацтва ансамбля пастаянна развіваецца. І калі спрабуеш нейкім чынам абягульніць творчы шлях «Песняроў», дык прыгадваеш рух па спіралі. Заўсёды верны сваёй асноўнай творчай пазіцыі, ансамбль у кожнай наступнай рабоце бярэ новую вышыню.

З цягам часу праграмы ўскладняліся, паглыбляліся творчыя задачы калектыву. «Песнярам» стала цесна ў рамках традыцыйнай песні. Увасабленне значнай тэмы, важнай ідэі вымагала новай формы. І з'явіліся разгорнутыя песні-баллады: «Перапёлчак», «Балада пра маці»,

насць «Песняроў» вяртае ўвагі.

Нялёгка шлях першапраходцаў. Бывае, даводзіцца пераадоўляць інерцыю ўспрыняцця часткі публікі. Так, тое, што прапануюць сёння «Песняры», у многім нязвыклае. Бо не мае за сабою трывалых традыцый. У сучаснай музыцы акрэсліліся жанры мюзікла, рок-оперы, фолк-рок-оперы. А «Песняры» шукаюць сябе, і тое, што яны робяць — упершыню.

Хацелася б выказаць некалькі асабістых палемічных думак аб тым, як ансамбль вырашае маштабныя кампазіцыі.

Вось паэма-легенда «Гусяр» паводле Купалавага «Курга-

СПАСЦІГАЮЧЫ СВЕТ ДЗЯЦІНСТВА

У час работы над фільмам — рэжысёр Леанід Нячаеў з Янай Паплаўскай і Андрэем Ціхончыкам.

І тады ён паляцеў... Спачатку ён ляцеў сам па сабе, але вось за яго плячамі з'явіўся лятальны апарат, падобны да прылад аквалангіста. Усхвалявана і з зайздрасцю глядзелі на яго ўсе, калі ён павольна прызямліўся на школьным дворыку. Тут жа падбеглі механізатары з суседняга саўгаса, напрасілі адрамантаваць сапсаваны камбайн. Ён сціпла ўсміхнуўся, палез у кабінку... і праз некалькі хвілін агрэгат застараў, як новенькі!

Наўрад ці трэба тлумачыць, што ўсе гэтыя неверагодныя падзеі адбываюцца ў сне хлопчука, якому ад роду гадоў дванаццаць і які апантаны ідэяй пакарэння тэхнікі. Юны вынаходнік і рацыяналізатар Санька Лінёў — герой

фільма «Прыміце тэлеграму ў доўг» (рэжысёр Л. Нячаеў, сцэнарый А. Вусава, апэратар У. Калашнікаў). Дзякуючы яго намаганням, над хутарам, дзе жыве Санька, красуюцца ветракі і трансмісіі, а вада з калодзежа набіраецца сама — толькі націсні кнопку... Творчая фантазія хлопца не ведае мяжы: ткацкі станок бабкі Півашыхі ён злучае са швейнай машынкай і прасніцай, і ўсе яны могуць працаваць адначасова, чым вельмі незадаволенна сама бабуля. Ад Санькавай прагі «даводзіць тэхніку да дасканаласці» пакутуюць і саўгасныя механізатары, і школьныя настаўнікі, і Санькавы бацькі, якім даводзіцца за ўсё расквітвацца.

Пасля таго, як рэтраспекцыя ў час Санькавага сну раскажа

пра падзеі, звязаныя з яго «вынаходніцтвам», пабачым мы героя наяву. Прачнуўшыся на святані, пабляжыць ён па лузе — са сканструяваным уласнымі рукамі рэактыўна-лятальным апаратам за плячамі. У вачах — трапяткая надзея і гатовыя паказацца слёзы адчаю, а вусны шэпчаць: давай, ну, давай! Але... апарат загарэўся. Хлопчук вымушаны акунуцца ў сажалку і паўстае перад намі ўвесь у ціне.

Прыёмы, абраныя стваральнікамі фільма, быццам зразумелыя: перад намі эксканцэнтрычная камедыя. Нібы паўвядражаны гэта, адна за адной ідуць рэпрызы, якія прадстаўляюць дзейных асоб. Вось бабка Півашыха (артыстка Т. Пельтцэр) са сваім «каньком» — саматканымі ходнікамі, вась «звышзанятая» Санькавы бацькі (А. Мяркоў, А. Вазнясенская), вось трактарыст Мікалай, якому заўсёды не шанцае (А. Рудакоў). А далей — заезджы работнік знешняга гандлю з жонкай і дачкой Сашачкай (артысты Я. Еўсцігнееў, К. Васільева, Я. Паплаўская) і г. д.

Ды што (або — хто) перашкаджае глядачу цалкам аддацца эксканцэнтрычнай магіі і бесклапотна рагатаць са шматлікіх гэгэў і трукаў. Гэта — Санька...

Памятаеце колішнія тэлефільмы-казкі рэжысёра Л. Нячаева — пра Бураціна, пра Чырвоную Шапачку? Гэтыя фільмы падарылі нам радасць сустрэчы з духоўна напоўненай, змястоўнай асобай маленькага чалавека. Прычым майстэрства рэжысёра выявілася не толькі ў тым, што ён адшукаў цікавых дзяцей, але і ва ўменні стварыць цэласны вобраз героя, у якім дзівосна пераплітаюцца і ўласныя якасці юнага выканаўцы, і ўспрынятыя ім рысы характару персанажа.

Падобнае ўражанне робяць і сустрэчы з Санькам Лінёвым. Рэжысёр і выканаўца — мінскі школьнік Андрэй Ціхончык

раскрываюць характар героя не ў простае залежнасці ад знешняга ходу дзеяння. Што б ён ні рабіў, хлопчык вырашае ўрэшце толькі праблему — праблему паліва для свайго лятальнага апарата. Бо жыве Санька адным: выпрабаваць самому і падарыць людзям радасць вольнага палёту. Ды з першых кадраў зразумела: штосьці не атрымліваецца ў жыцці маленькага чалавека. У шэрых Санькавых вачах сумненне, а часам разгубленасць. Хлопчук шукае сябе ў жыцці, хоча ведаць, дзея чого жыве. І вось фільм ужо ўсё менш смяшыць нас, а прымушае разам з Санькам зведаць цяжкую працу духоўнага сталення. Камедыя спакваля ператвараецца ў псіхалагічную драму.

Чаму?

Літаратурны сцэнарый А. Вусава пабудаваны па законах паслядоўнага рэалізму. Рэжысура ж унесла ў тканіну кіна-твора эксканцэнтрыку, спалучэнне сур'езнага з камічным, умоўнага з рэальным — што ўласціва ўсёй творчасці Л. Нячаева і дае магчымасць стварыць своеасаблівы і прывабны кінасвет. Сам рэжысёр называе такі творчы прынцып «абуджэннем фантазіі ўспрыняцця ў дзіцяці». Аднак у фільме «Прыміце тэлеграму ў доўг» яго імкненне аб'яднаць розныя спосабы ўздзеяння на глядача ўвесь час сустракае супраціўленне сцэнарнага матэрыялу, які дыктуе псіхалагічныя прыёмы экраннага вырашэння.

Гэты «націск драматургіі» асабліва адчувальны ў другой палове фільма. За гандаль яблычкамі Санька трапляе ў міліцыю; яго падманваюць і цётка, якой ён дапамог дзевеці да дома цяжкую шафу, і «прадстаўнік знешняга гандлю». Але самае драматычнае адбылося, калі здрадзіла дзяўчынка Сашачка. Яна вельмі падабалася Саньку, ёй адзінай даверыў ён сваю тайну — ацалелы з гадоў вайны дот, у якім хлопчук абсталываў майстэрню. Дзяўчын-

ка прывяла ў дот гарадскіх дзяцей і яны бяздумна паламалі ўсе Санькавыя скарбы, яго лятальны апарат. Яны ўрэшце падпалілі дот, а калі Санька пажнуўся тушыць яго, адбыўся выбух...

На працягу ўсяго фільма вобраз Санькі вырашаецца рэжысёрам і юным акцёрам у рэалістычна-псіхалагічным ключы. Мы адчуваем перш за ўсё сапраўднасць, пераканальнасць яго псіхалагічных станаў. Тое ж можна сказаць пра вобразы іншых дзяцей у фільме. А вось амаль усе дарослыя героі ў пэўнай ступені ўмоўныя: падкрэслена гратэскныя «прадстаўнікі знешняга гандлю» і яго жонка, трактарыст Коля, цётка з шафай, эксканцэнтрычная бабка Півашыха, камічныя бацькі Санькі і міліцыянер. Калі ў пачатку карціны «рэальныя» дзеці суседнічалі з умоўнымі дарослымі ў камедыійных сітуацыях, гэта ўспрымалася натуральна. Але калі абставіны сталі драматычнымі, а ўмоўныя вобразы не кранула нікая эвалюцыя, вера глядача ў праўду характараў і сітуацый пахіснулася.

Скажам, Півашыха, такая, якою іграе яе Т. Пельтцэр, магла б быць зусім рэальнай бабуляй — жывой душой, уваабленнем для Санькі бескарыслівасці і нязгаснай цікавасці да навакольнага. Але рэжысура ўвесь час прыўзнямае яе вобраз у сферу прытчавасці. Мы бачым Півашыху ў статычных, напоўненых нейкім «пазакдравым» сэнсам, планах. У руках яе то згорнутыя тканыя ходнікі, то певені, з якім яна пра штосьці размаўляе. Можна, намер пастаноўшчыкаў быў паказаць вобраз Півашыхі праз псіхалогію такога дзіцячага ўспрыняцця, калі нават самае будзённае мае адбітак загадкавасці? Толькі ж цяжка ўбачыць праз Санькава ўспрыняцце гэты вобраз, бо ён ні драматычна, ні пастаноўна не ўключаны ў тыя глыбінныя працэсы, што адбываюцца ў душы героя і якім суперажывае глядач.

тан, каб атрымалася адзіна насычаная сюжэтная лінія. Гэта вельмі складаная работа, і я думаю, што ў гэтым плане нам яшчэ дзевяццаць шмат працаваць.

Праца ансамбля над цыклам каляндарна-абрадавых песень зноў пераконвае, што мастацтва «Песняроў» далёка ад забавнага. Есць штосьці асветніцкае ў іх адносінах да беларускага фальклору. Музыканты не ідуць па лініі найменшага супраціўлення, не бяруць тое, што ляжыць на паверхні. Пастаянны пошук — гаючая сіла, якая жывіць творчы арганізм ансамбля, — не дазваляе ні на хвіліну затрымацца на месцы. І зноў вывучаюцца анталогіі, запісваюцца песні «з першых крыніц» — у вёсках.

Хаця каляндарна-абрадавы цыкл складзены з асобных песень, ён успрымаецца як адзіная буйная кампазіцыя. Ды зноў, як і ў папярэдняй рабоце — «Гусяры», — пдаецца не заўсёды ўдалай драматургічнай пабудова. Часам адчуваеш, што музычнае развіццё нібы стаіць на месцы, калі запаргучыць некалькі лірычных працяжных песень, ды яшчэ і аранжыраваных падобна, у харальным стылі. Наогул, самі па сабе харальныя апрацоўкі гучаць цудоўна. Поліфанічнае пляценне складаных вакальных ліній стварае тое непаўторнае, чыстае, «песняроўскае» гучанне, што кранае да глыбіні душы. Але калі некалькі такіх харалаў, хаця і ўзвышанапрыгожых, выконваюцца адзін за адным, — тэмпа-рытм кам-

пазіцыі робіцца «хісткім». Магчыма, трэба размяшчаць песні па прынцыпе большага кантрасту? Тады іх лягчэй будзе абыгрываць, і кампазіцыя набудзе стабільны тэмп.

Што датычыць музычнага вырашэння новай праграмы, амаль усё тут «на песняроўскай вышыні», прафесійна, паймаўтэрску, змястоўна. Калі ж гаворыць пра сцэнічнае ўвасабленне... Думаю, і самі музыканты адчуваюць, што ўвесь песенны матэрыял трэба неяк абыгрываць.

Зазіхаць раптам невялікі жанравы абразок, каларытная замалёўка, як, напрыклад, песні «Чарачка мая», «Уздоўж па вуліцы ходзіць Ваня» — і адразу зала ажыўляецца. Аднак пакуль гэта толькі фрагменты. Агульнае ўражанне — быццам музыканты «робяць справу», такія заклапочана-сур'ёзныя і засяроджаныя ў іх твары. Неабавязкова інсцэніраваць песенныя тэксты, але ж твары, вочы артыстаў павінны жыць, выкананне павінна быць адухоўленам — гэтага вымагае мастацтва!.. Мне здаецца, ансамблю вельмі неабходны памочнік — рэжысёр і сцэнарыст, каб давесці гэту важную і цікавую справу да канца...

У асноўным на канцэртах «Песняроў» прысутнічае гарадская моладзь (ужо не кажу пра «гастрольную» аўдыторыю), якая не заўсёды добра ведае звычкі і абрады. І новая работа ансамбля можа адграць тут важную пазнавальную ролю. Але для гэтага патрэбны цікавыя вобразы ка-

ментарый да песень. Тлумачэнне абрадаў робіцца і зараз, аднак яго даволі аднастайная форма зусім не адпавядае высокаму музычнаму ўзроўню праграмы.

Магчыма, паміж песнямі трэба рабіць нейкія паэтычныя звязкі, неабавязкова рыфмаваныя. Можна звярнуцца да народнай паэзіі або запрасіць прафесійнага літаратара, каб дапамог скласці адзіную музычна-паэтычную кампазіцыю. Як стварыць атмасферу народнага «дзеяства»? Сродкі, зразумела, могуць быць самыя разнастайныя. Адзін музыкант, дапусцім, у займальнай форме тлумачыць, як спраўляўся той ці іншы абрад (праводзіны зімы, дажнікі і іншыя), другі дае паэтычную настройку да чарговай песні. Тут магчыма выкарыстанне дыялогаў, размоўных сцэнак і г. д. Самі каляндарныя цыклы можна размежаваць тэкставымі «пласткамі», якія б настроівалі на ўспрыманне наступнага цыкла. Словам, варыянтаў шмат і праблема таксама шмат, бо рэжысёра няма і сцэнарыста няма. Даводзіцца музыкантам усё рабіць самім, а гэта ношка вельмі цяжкая.

Але я веру, што сапраўднае ўлюбэнасць «Песняроў» у мастацтва, вялікі творчы патэнцыял дапамогуць ім і тут. А мы, іх удзячныя слухачы, будзем з нецярплівай цікавасцю чакаць далейшых сустрэч з самабытным ансамблем.

Ірына МІЛЬТО.

ВЫКА-ЗАЦЬ СЯБЕ

Яму 50 гадоў. Ён заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі; «вядомы сучасны майстар жывапісу», як сказана ў альбоме, выпушчаным у Маскве; аўтар многіх палотнаў.

У мастацтве, як вядома, мала што значыць колькасць зробленага. Скажаўшы, напрыклад, аб тым, што мастак за чвэрць стагоддзя напісаў пэўную колькасць карцін, адначасна хіба толькі яго працавітасць. Мая Данцыга ў нас у рэспубліцы і за яе межамі ведаюць не таму, што ён піша шмат...

...У гэтыя дні Мая Данцыга будуць віншаваць, дома будзе звянец тэлефон, прынясуць тэлеграмы з пажаданнямі. І, канечне ж, будуць прыгадваць яго карціны. «Партызанскае вяселле», «Беларусь — маці партызанская», «Спадчына», «Навасёлы», «Трывога», карціны-прызнанні ў любові да роднага Мінска...

Напярэдадні свайго 50-годдзя Май Данцыг атрымаў новую майстэрню. У ёй мы і гутарылі з ім.

— Май Вольфавіч, што вы адчуваеце напярэдадні свайго юбілею?

— Што адчуваю? Ну, з 50-годдзем сустракаюся ўпершыню. Узрост сур'ёзны... Аднак жа падсумоўваць зробленае не хацелася б. Есць задумы, пачата некалькі буйных работ... І ёсць жаданне пісаць.

Газетчыку, які бярэ інтэрв'ю, трэба задаваць пытанні, юбіляру — адказваць на іх. Але інтэрв'ю не атрымалася. Мы проста сядзелі, гутарылі. Май Вольфавіч — добразычлівы, усміхаецца, жартуе... Пакрысе я даведваюся, што нарадзіўся ён у Мінску, у сям'і, дзе любілі і разумелі жывапіс, музыку, літаратуру. Бацька выкладаў фізікультуру ў школе, у вольны час іграў на скрыпцы і маляваў. Фарбы, пэндзлі, палотны — усё гэта акружала Мая з дня нараджэння.

— Як бачыце, выбар прафесіі быў свядомы. Праўда, хацелася мне быць і скрыпачом, нават выступаў у школе з «сольнымі» канцэртамі... Але ж колер у жывапісе — тая ж музыка. А маляваць любіў, і, колькі памятаю сябе, за маляваннем мог праседжваць днямі навылёт. Як і чаму прыйшоў да маштабных па памеры палотнаў? Цяжка сказаць што-небудзь пэўнае. Пэўна, самі задумы сталі патрабаваць менавіта такога ўвасаблення.

Прыгадваецца такі выпадак. Задумаў палатно «Партызанскае вяселле». Нешта вынасілася, акрэслілася, час прыступаць да работ. Нацягнуў палатно — гэта ўжо работа. Даўжыня падрамніка — пяць метраў! А ўбок адышоў, паглядзеў — не хапае сантыметраў дваццаць — дваццаць пяць.

Вось так! У вялікім палатне, дзе яшчэ толькі плануецца ўся шматфігурная найскладаная карціна, убачыць гэтыя два дзесяткі сантыметраў!..

Данцыг шмат ездзіць па краіне, шмат бачыць, з многімі сустракаецца. Вечна ў пошуку, за якім і перамогі, і сумненні, і ўдачы, і незадаволенасць.

Калі Данцыг працуе, на яго прыемна глядзець, як і на кожнага майстра, занятага справай. Усё, што робіцца — і колер, і малюнак, і кампазіцыя, — падпарадкавана адной мэце: выказаць думку, здолеш выказаць сябе, пачаць дыялог з глядачом.

Гісторыя карцін — гэта гісторыя жыцця мастака. Ці можа быць цікавасць да вайны ў Данцыга выпадковай, калі ён адзінаццацігадовым хлапчуком бачыў разбіты, ахоплены пажарам Мінск? Апошнім «паўцянгіком» — паравоз і чатыры вагоны — паехаў ён тады ад смерці. Апошняя, што бачыў, — польмя ў тысячах акон і чорнае неба. Мусіць, не дзіўна пасля гэтага, што цяпер ён піша і піша сонечны і зялёны, яркі і рознакаляровы свой горад, родны свой Мінск.

Пасля вайны Май прыйшоў у студию Палаца піянераў. Потым — вучылішча ў Мінску і Сурькаўскі інстытут у Маскве. Усюды былі настаўнікі — і настаўнікі з гучнымі імёнамі, але быў першы Настаўнік. Праз трыццаць два гады ў Беларускім мастацкім музеі з'явілася карціна «Сонечны кантынент»: у студыі Палаца піянераў малююць дзеці, і ў цэнтры — Сяргей Пятровіч Каткоў. Невялікая, але, на мой погляд, цікавая, з сэнсавай нагруквай, дэталі: гэтай студыяй сёння паспяхова кіруе вучань Данцыга.

Май Вольфавіч — дацэнт Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Студэнты любяць яго, хаця гаворыць ён на занятках мала. Лінія — думка. Колер — пачуццё. Рэзкі, упэўнены пэндзаль прафесіянала. Свой почерк. Сваё бачанне. Так бачыць і так выяўляе. Добра, што тэхніка дазваляе: ён ён валодае дасканаласцю...

Мова жывапісу, мова фарбаў зразумелая для ўсіх. Вось толькі адзін прыклад: знявечаная снарадная гільза, а ў ёй — зялёная, прасвечаная сонцам галінка з маладой лістотай. Толькі адна дэталі з мноства тых, што «складаюць» нацюрморт «Пра Вялікую Айчынную» — і ці трэба яшчэ пра што-небудзь гаварыць?

Рана падводзіць вынікі зробленага, хоць зроблена ўжо і нямала. Хочацца пажадаць мастаку радаснай-плённай працы і надалей.

К. ЛЯНАУ.

ТЭАФІЛ НАБЫВАЕ СЯБРОЎ

На спектаклі «Чаканне сабакі Тэафіла» ў Дзяржаўным тэатры лялек БССР

І усё ж прагучаў у фільме матыў, характэрны для творчасці Л. Нячаева: выхаванне ў падлетку дабрны — як асновы асобы. Саньку, якога ўспрымае глядач, уласціва ўсведамленне, што людзі чакаюць ад яго добра — як ён чакае ад іх. Гэтая пазіцыя вытрымлівае выпрабаванне жыццём. І пасля горкага расчаравання, не зраўнуема ў сваіх лепшых імкненнях, Санька не робіцца жорсткім. Наадварот, пытаецца: а сам ці правільна жыў? Такая недзіцячая патрабавальнасць падалася б надуманай, але не ў адносінах да вобраза, створанага Андрэем Ціхончыкам. Арганічны і фінал карціны: цяжка Саньку забыцца на здраду дзяўчыны, але пераважае пачуццё, што калі ён не даруе — будзе на адзін жорсткі ўчынак больш.

Есць яшчэ ў карціне дзяўчынка, якая на працягу ўсяго апавядання раз-пораз з'яўляецца ў полі зроку Санькі, а потым зноўку знікае ў натоўпе. І гэты вобраз падобны да тонкага водгуку той мелодыі надзеі, што гучыць у хлапцёвай душы. Дзяўчынка прытуляе да грудзей слоік з залатымі рыбкамі — гэта яе мара, як для Санькі — лятальны апарат. Калі Санька кінецца ў палючы дот і прагучыць выбух — удрыгне дзяўчынка і разляцяцца асколкі слоіка, затрапечаць на асфальце бездапаможныя рыбка. А ў фінале, калі вернецца Санька з бальніцы, убачыць ён на акне свайго дома слоік з яркімі рыбкамі...

Фільм сцвярджае веру ў перамогу добра, давер'я ў асновы чалавечых узаемаадносін. Асобае месца ў ім не выпадкова займае эпізод з тэлеграмай, якую Санька пасылае акадэміку Аляксандраву, — з просьбай дапамагчы дазнацца пра паліва для лятальнага апарата. Матыў тэлеграмы гучыць абагульняючай думкай фільма, успрымаецца як заклік да дарослых падтрымаць творчасць хлапчука, бескарысліва паверыць у яго дзёрзкую мару.

Л. БАДЗІЧКА.

Рэдкая з'ява ў гісторыі нашага лялечнага тэатра: спектакль, пастаўлены менш чым год назад, вытрымаў ужо 250 паказаў. Сёння ён — адзін з самых адметных у рэпертуары гэтага калектыву. Песю «Чаканне сабакі Тэафіла», паводле якой і пастаўлены спектакль у Дзяржаўным тэатры лялек БССР, напісаў малады беларускі аўтар Г. Марчук. Яшчэ ў час вучобы ў тэатральна-мастацкім інстытуце ён спрабаваў свае сілы ў драматургіі, некаторыя яго работы адзначаліся рэспубліканскімі і ўсесаюзнымі прэміямі. Дагэтуль п'есы Г. Марчука ставіліся ў народных тэатрах. І вось «Чаканне сабакі Тэафіла» — дэбют на прафесійнай сцэне.

Вядома, што аўтар неаднаразова прысутнічаў на рэпетыцыях, шмат працаваў над тэкстам п'есы, шукаў трапнае вобразнае вырашэнне сваёй задумкі разам з рэжысёрам-пастаноўшчыкам В. Казловай, мастаком Л. Герлаван. Стваральнікі спектакля дамагаліся, каб глядачы і пры знешне статычным малюнку асноўнага персанажа адчувалі ўнутраную дынаміку сцэнічнага відовішча.

Тэатр лялек наогул дае, можна сказаць, неабмежаваны магчымасці для пісьменніцкай фантазіі і выбару мастаном выяўленчых сродкаў. Агульнавядома, што лялькі здатныя казаць са сцэны сур'ёзныя ісціны. Лёс маленькага сабакі Тэафіла зацікавіў і ўсхваляваў творчы калектыв і нас, глядачоў.

Тэафіл. Тут і выпрабаванне падманам, калі дзікі Кот (В. Зельскі) спрабуе хітрацю адабраць партфель Гаспадара — ды не можа. Без ваганняў абараняе Тэафіл партфель ад Лісы (К. Калашнікава), якая хітрыкамі і гвалтам жадае завалоць таямнічым «скарбам». Не ідзе Тэафіл за дзіўным для яго Паўлінам (С. Кобелеў), каб здаць скарб славы і поспеху. Ды і на ўсе іншыя «спануксы» адказвае герой гэтай назі ініцыяцыю духу, набываючы, урэшце, сапраўдных сяброў.

Адначасна і недахопы гэтага твора. Ці не ў занадта традыцыйным выглядзе паўстае тут «эло»? Калі персанаж — Ліса, падману і маляваць глядач загалі здагадваецца, як будзе паводзіць сябе таякая дзейная асоба. Мабыць, і аўтар п'есы, і тэатр маглі пашукаць больш арыгінальных хады ў сітуацыі, дзе выступаюць лісы, каты і больш прычальны персанажы. Але галоўная мэта дасягнута: дзеці сочаць за прыгодамі Тэафіла — ён добры, верны, шчыры, бескарыслівы.

Які ж «скарб» абараняе ён, чаканючы свайго гаспадара? У партфелі, высвятляецца, былі не грошы, не дзелавыя паперы, а... добрыя кніжкі. І не выпадкова тэатр атрымлівае за гэты спектакль шматлікія глядацкія падзякі: сцэна і на гэты раз вучыць адданасці і спагадлівасці, удзячнасці і дабраце.

І яшчэ пра адзін дэбют у гэтым спектаклі: музыку да яго напісаў малады кампазітар А. Залётнеў, і яго меладыйныя песенкі на вершы У. Някляева арганічна ўплываюць на хаду падзеі, запамінаюцца і падхоплываюцца дзецьмі.

Спектакль радуе маленькіх глядачоў.

А. КРАКАЛЕВА.
Фота Ул. КРУКА

ЦЭНТРАЛІЗАЦЫЯ— НАПРАМАК МАГІСТРАЛЬНЫ

Нататкі з сямінара-нарады работнікаў
культуры ў Гродне

У Гродне адбыўся рэспубліканскі сямінар-нарада работнікаў культуры. Удзельнікі яго вывучалі вопыт гродзенцаў па цэнтралізацыі клубнай работы. З дакладам «Сацыяльна-культурнае развіццё Гродзенскага вобласці ў святле пастановы ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшым палепшэнні культурнага абслугоўвання сельскага насельніцтва» выступілі першы намеснік старшыні Гродзенскага аблвыканкома С. Пранько. Доклад «Аб далейшым удасканаленні кіравання развіццём культуры на сучасным этапе» зрабіў міністр культуры БССР Ю. Міхневіч.

У музычную гасціную Квасоўскага сельскага Дома культуры Гродзенскага раёна сабраліся працаўнікі калгаса «Кастрычнік». Такія вечары палюбіліся вясцоўцам. Вось і сёння ў музычна-мастацкай гасцінай сустракаюцца жыхары Квасоўкі, навакольных сёл з дзеячымі літаратуры і мастацтва. Сюды прыехалі мастакі, паэты, кампазітары Гродзеншчыны.

Паэтэса Данута Бічэль-Загнетава расказала калгаснікам пра сваю творчасць, прычым гэта была новая вершы. А пасля завязалася цікавая гутарка паэты з удзельнікамі сустрэчы.

Імя скульптара Уладзіміра Церабуна добра вядома працаўнікам калгаса. Сёння ў Доме культуры на перасоўнай выстаўцы ўбачылі калгаснікі скульптурны партрэт свайго таварыша—камбайнера В. Анісенкі. Мастак расказаў аб рабоце над манументальнымі творами—мемарыяльным комплексам загінуўшым жыхарам вёскі Дальва, помніку на ванных могільках у Гродне...

А пасля ў гасцінай загучала песня. Самадзейныя артысты выканалі творы гродзенскіх кампазітараў М. Копы, А. Шыдлоўскага, Я. Петрашэвіча. Акампаніравалі спевакам самі аўтары песень...

Група ўдзельнікаў сямінара знаёмілася з вопытам цэнтралізацыі клубнай сістэмы ў Квасоўцы. Арганізацыйна-метадычным цэнтрам сельскага Савета па культурна-масавай рабоце сярод насельніцтва стаў Квасоўскі Дом культуры. Яму падпарадкаваны два філіялы—Горнаўскі і Дарашэвіцкі. На тэрыторыі сельсавета размешчаны тры бібліятэкі, тры кінаўстаноўкі, пяць чыровых куткоў. За кошт перамеркавання штатаў у га-

лаўным Доме культуры цяпер працуюць дырэктар, мастацкі кіраўнік, метадыст-рэжысёр, метадыст-харэограф, хормайстар і канцэртмайстар народнага хору. Гэта—спецыялісты, здольныя арганізаваць работу на высокім узроўні, аказаць неабходную дапамогу філіялам.

Дом культуры ў Квасоўцы, які быў пабудаваны ў 1974 годзе, мае выдатную глядзельную залу на 450 месца, прасторнае танцавальнае фэс, пакой для гурткавай работы і адпачынку. У гэтым жа будынку размясцілася сельская бібліятэка з кніжным фондам каля дзесяці тысяч тамоў. Работнікі Дома культуры ў час правядзення мерапрыемстваў выкарыстоўваюць радыётрансляцыйную ўстаноўку. Да паслуг наведвальнікаў клуба—два піяніна, некалькі баянаў і акардэонаў, комплекты інструментаў для духавога аркестра, інструментальнага ансамбля.

Шмат цікавага аб рабоце цэнтралізаванай клубнай сістэмы расказалі старшыня калгаса «Кастрычнік» Віктар Іванавіч Шаравар і старшыня грамадскага савета па культуры, сакратар партыйнай арганізацыі калгаса Васіль Рыгоравіч Казак. Уся работа цэнтралізаванай сістэмы плануецца і праводзіцца сумесна з партыйнай, камсамольскай, прафсаюзнай арганізацыямі, таварыствам «Веды», школай, бальніцай, спецыялістамі сельскай гаспадаркі.

У цэнтралізаванай сістэме працуе 19 гурткоў і аб'яднанняў, у якіх займаецца 482 чалавекі. Любіць вясцоўцы хадзіць на канцэрты свайго вальнага - інструментальнага ансамбля, танцавальнага і драматычнага калектываў, не ўяўляюць свята без духавога аркестра, агітацыйна-мастацкай брыгады. А самы папулярны тут народны харавы калектыв.

Квасоўскі сельскі Дом культуры некалькі гадоў запар носіць званне «Дом культуры

выдатнай работы». Толькі за год у клубе і яго філіялах адбылося каля 200 лекцый, больш за 140 масавых мерапрыемстваў, 120 маладзёжных вечароў адпачынку. У арсенале сродкаў, якімі карыстаюцца клубы Квасоўскай цэнтралізаванай сістэмы для правядзення культурына-масавай работы—«Агеньчыкі», вечары ўшаноўвання перадавікоў калгаса, сустрэчы з цікавымі людзьмі, урачыстыя провады ў рады Савецкай Арміі, святы ўраджаю, пасвячэння ў хлеба-робы, дні культуры на фермах і іншыя мерапрыемствы.

Пры якіх умовах цэнтралізацыя прыносіць плён? У сувязі з гэтым мне прыгадваецца выступленне на сямінары старшыні калгаса «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна, Героя Сацыялістычнай Працы У. Бядулі. Расказаў ён пра тое, што амаль два дзесяці гадоў назад праўленне калгаса, клапацічыся пра будучыню гаспадаркі, вырашыла будаваць свой Палац культуры. Цяпер можна смела гаварыць, што работа па эстэтычным выхаванні працаўнікоў сяла і стала тым рацыянальным зернем у прафесійным станаўленні сельскай моладзі, у справе духоўнага развіцця вясцоўцаў.

— У калгасным Палацы культуры, — сказаў У. Бядуля, — гастралівалі выдатныя творчыя калектывы краіны. На іх канцэрты прывозілі жыхароў іншых сёлаў. Такім чынам, цэнтралізацыя клубнай сістэмы ў нашай гаспадарцы, безумоўна, з'ява перспектыўная. Многія калгаснікі ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці, больш чым сто сельскіх дзяцей вучыцца ў музычнай школе. Клапоцяцца ў нас і пра кадры культуротнікаў. Усім ім гарантавана даплата да асноўнай зарплаты, не ўнікае праблем з забеспячэннем іх жыллем, палівам...

Сапраўды, у тых гаспадарках, дзе справе духоўнага развіцця чалавека надаецца самая вялікая ўвага, і населі ўмовы для цэнтралізацыі.

Менавіта пры сумесных намаганнях партыйных, савецкіх і гаспадарчых кіраўнікоў бачны тыя перавагі, якія ўзнікаюць пры арганізацыі сельскіх культурных і сацыяльна-культурных комплексаў. У гэтым пераканаліся ўдзельнікі сямінара, якія наведвалі сацыяльна-культурны комплекс у вёсцы Вялікія Эйманты калгаса імя Варанецкага Бераставіцкага раёна, і Баранаўскі сельскі клуб (філіял Копцеўскага СДК) Гродзенскага раёна.

Наогул у Гродзенскім раёне створана 17 цэнтралізаваных сістэм, якія аб'ядналі 79 клубных устаноў незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці. Вялікая ўвага надаецца ў раёне пытанню кадравы забеспячэння культасветустановаў. Напрыклад, летась сюды былі накіраваны 38 маладых спецыялістаў. Сёння з 246 культасветработнікаў раёна 173 маюць вышэйшую і сярэднюю спецыяльную адукацыю, многія вучацца завуна.

Пры перамеркаванні штатаў 17 з 47 загадчыкаў сельскіх клубаў, якія сталі філіяламі, пераведзены ў СДК, а 6—у больш буйныя філіялы. Адначасова на іх ускладзены абавязкі па арганізацыі культурна-масавых мерапрыемстваў па ранейшым месцы работы. У 18 філіялах, размешчаных у буйных населеных пунктах, штаты пакінуты без змен, а правядзенне бягучай работы ў 23-х філіялах, якія засталіся без клубных спецыялістаў, даручана загадчыкам сельскіх бібліятэк з даплатай за кошт гаспадарак. Акрамя таго, 45 мастацкіх кіраўнікоў і баяністаў цалкам утрымліваюцца за кошт гаспадарак, і 26 клубных спецыялістаў атрымліваюць даплату.

Цэнтралізацыя клубных устаноў і стварэнне сельскіх культурных комплексаў у Гродзенскім раёне ўмацавала сувязі культасветустановаў з калгасамі і саўгасамі, дазволіла больш плённа задавальваць духоўныя запатрабаванні сельскіх працаўнікоў.

А. НІДЭР.

Клуб: эфектыўнасць, якасць

Памятны быў для вясцоўцаў той дзень, калі ў калгас «40 гадоў Кастрычніка» Іванаўскага раёна прыехаў лётчык—касманаўт СССР, двойчы Герой Савецкага Саюза П. І. Клімук. Наш славуці зямляк прыняў удзел у адкрыцці ў мясцовым сельскім Доме культуры музычна-мастацкага салона.

Прайшоў год. Сёння гэты асяродак культуры—дзейны цэнтр эстэтычнага выхавання хлебарабоў. У салоне экспануюцца вырабы майстрых вёскі Моталь, створана карцінная галерэя, працуе дыскаўтка. Праводзяць тут свае пяснядзённыя члены клуба аматараў музыкі і жаночага клуба «Акцябрына». Свет прыгажосці, свет мастацтва ўладна прыцягвае ў калгасны Дом культуры вясцоўцаў...

Цяпер на Брэстчыне дзейнічаюць больш за сорак такіх салонаў, у асноўным пры сельскіх дамах культуры. Створаны яны і ў іншых абласцях рэспублікі. А раней, калі задума толькі нараджалася, было нямаля скептыкаў, якім нават назва «салон» не падабалася. Маўляў, што гэта за салон у вёсцы? Сёння былыя малаверы—самыя гарачыя прыхільнікі гэтай новай формы клубнай работы.

Салон спрыяе наладжванню кантактаў паміж людзьмі, павышэнню іх культурнага ўзроўню. За мінулы год, напрыклад, у музычна-мастацкім салоне Рудскага сельскага Дома культуры Іванаўскага раёна, які заняў першае месца ў абласным аглядзе-конкурсе, пабывала звыш трох тысяч калгаснікаў калгаса «Светлы шлях». Яны прымалі ўдзел у музычных вечарах, сустрэчах з народнымі ўмельцамі, пяснядзённых маладзёжнага клуба «Сучаснік», агеньчыкаў для перадавікоў сельскагаспадарчай вытворчасці, уроках па эстэтыцы. У салоне пастаянна экспануюцца перасоўныя выстаўкі твораў мастакоў Брэста, мясцовых аматараў жывапісу. Тут можна паслухаць класічную сучасную музыку, проста адпачыць.

У фанатэцы салона—сотні пласцінак; наведвальнікі карыстаюцца ілюстраванымі альбомамі і літаратурай па выяўленчым мастацтве. Усё тут наладжана людзей на асабы лад, даверліва гутарку.

—Першая выстаўка народных майстроў,—расказвае дырэктар Дома культуры Іван Барысюк,—літаральна ўскалыхнула хлебарабоў калгаса. Ужо на наступны дзень у салон прыйшлі і па-

це «Чырвоная звязда» тут праходзяць творчыя пяснядзённы літаратураў-пачаткоўцаў. Цэлымі класамі прыходзяць сюды вучні мясцовай і навакольных школ, каб на багатым матэрыяле салона спасцігнуць цудоўны свет мастацтва.

Салон займаецца не толькі прапагандай эстэтычных ведаў, а і жыве праблемамі калгаса, усім тым, што складае сутнасць сучаснага вясцовага ладу жыц-

сельскім Доме культуры салон—людзі будуць з задавальненнем сюды прыходзіць.

Цікава і плённа вядуць работу па прапагандзе выяўленчага і музычнага мастацтваў салоны Крошынскага і Перахавіцкага сельскіх дамоў культуры Баранавіцкага, Клейнікаўскага сельскага Дома культуры Брэсцкага, Любанскага сельскага Дома культуры Лунінецкага, Кукаўскага сельскага Дома культуры Ганцавіцкага раёнаў.

На жаль, недастатковую актыўнасць у гэтай справе праяўляюць пакуль што аддзелы культуры Пружанскага, Ляхавіцкага, Столінскага, Жабінкаўскага, Пінскага і Камянецкага райвыканкомаў, якія стварылі толькі па адным салоне. Але справа тут, відаць, не столькі ў адсутнасці ініцыятывы. Хутчэй замяняюць цяжкасці з набыццём мэблі і адпаведнага музычнага абсталявання. А без гэтага немагчыма наладзіць эфектыўную работу салона.

І яшчэ. Прайшло чатыры гады, як з'явіліся на Брэстчыне першыя салоны, а пра метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі іх работы даводзіцца толькі марыць. Не дбаюць пра гэта абласныя дамы народнай творчасці, ды і ў вучэбных планах рэспубліканскага інстытута павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры тэма гэта пакуль што не знайшла свайго распрацоўкі.

Наш абласны краязнаўчы музей стварыў перасоўны фонд твораў жывапісу, які па чарзе экспануецца ў сельскіх салонах. Думаю, што наспей час далучыцца да гэтай справы абласным арганізацыям Саюза мастакоў БССР і Дзяржаўнаму мастацкаму музею рэспублікі, у зафасніках якога гадамі ляжаць нерухома цікавейшыя творы выяўленчага мастацтва.

М. КАЗЛОВІЧ,
ст. інспектар упраўлення культуры
Брэсцкага аблвыканкома.

НА ВЯЧОРКІ Ў САЛОН

жыцця, і маладыя жанчыны з вышыванымі ручнікамі, сарочкамі, тканымі пачкіямі. Кожнай хацелася, каб яе вырабы ўбачылі землякі. З таго часу адзін з куткоў салона стаў пастаянна выставачнай залай. Тут дэманструюцца разьба і выпальванне па дрэве, вышыўка, прадметы ткацтва. Значнае месца сярод экспанатаў займаюць вырабы 76-гадовага П. Плешкі і рэзчыка па дрэве Огаўскага філіяла Брэсцкай фабрыкі сувеніраў А. Вінярскага. Яны выклікаюць у моладзі глыбокую цікавасць і павагу да народнай творчасці і яе майстроў. Не выпадкова ў двух філіялах Брэсцкай фабрыкі сувеніраў, якія працуюць у раёне, менавіта моладзь спасцігае сакрэты палескіх майстроў...

У салоне адбылася серыя вечароў сустрэч з народнымі ўмельцамі, вядучымі самадзейнымі артыстамі раёна, перадавікамі калгаса, ветэранамі вайны і працы. Надоўга запомнілася вясцоўцам сустрэча з хлебарабскай дынастыяй Чашуноў. З дапамогай членаў літаратурнага аб'яднання «Ясельда» пры раённай газе-

цы. Прыцягальная сіла салонаў, іх жыццяздольнасць у тым, што яны аб'ядноўваюць аднадумцаў, спрыяюць наладжванню творчых кантактаў паміж людзьмі, вучаць іх не толькі захапляцца прыгажосцю, але і самім праяўляць актыўнасць, ініцыятыву, свой талент.

Самую актыўную дапамогу ў стварэнні салонаў аказваюць нам партыйныя і савецкія органы. Не выпадкова ў салоне Рудскага сельскага Дома культуры пабывалі ўдзельнікі абласнога сямінара ідэалагічных работнікаў, раённага сямінара сакратароў партыйных арганізацый.

—З музычна-мастацкім салонам,—гаворыць дырэктар Сенькавіцкага сельскага Дома культуры Івацэвіцкага раёна Л. Хаванскі,—дзейнасць установы культуры ўзбагацілася новымі цікавымі формамі работы. У нашым салоне ёсць сучасная мэбля, дываны, рэпрадукцыі карцін вядомых рускіх і савецкіх мастакоў, тэлевізар, піяніна. У такой утульнай абстаўноўцы вечары праходзяць цёпла і задушэўна. Людзям падабаецца. Значыць, можна быць упэўненым: пакуль існуе ў

МАСТАКУ ЦЯЖКА гаварыць пра сваю работу. Пагадзіўшыся падзяліцца набытым за гады вопытам ілюстравання кніг для дзяцей, здзудула: гэта далёка не проста. Адрозніваць не рашучасць. Пра што гаварыць? З усім мноствам праблем, якія раскладваюць на палічках мастацтвазнаўцы і крытыкі, мастак сутыкаецца штодзённа, шгохвілінна. Калі пачынаеш працаваць над чарговай кнігай, гэтае мноства праблем акружае цябе высокай сцяной. І трэба разбіраць гэтую сцяну — шукаць тое адзінае рашэнне, якога вымагаюць раскладзеныя перад табой на стала белыя аркушы чыстых старонак макета кнігі. А галоўнае — захаваць пры гэтым сваю індывідуальнасць, свой стыль.

Мне давялося ілюстраваць кнігі самага рознага плана, сямых розных аўтараў, якія пісалі і пішуць для дзяцей. Работа над многімі з кніг прынесла мне сапраўднае задавальненне. Некаторыя з іх хочацца назваць: «Скарб» З. Бядулі, «Кветкі — сонцавы дзеткі» У. Дубоўкі, «Хто памагае сонцу» В. Віткі, «Загадкі» Н. Гілевіча, «Вяселікі» Е. Лось. Іх вельмі многа! За кожнай з іх — месцы нагойлівай працы. Але ёсць кнігі, афармляць

якія для мяне — найбольшае шчасце і найбольшая адказнасць. Гэта — народныя казкі, фальклорныя і апрацаваныя тэксты беларускіх народных песень, загадак, калыханак (зборнікі «Ладачкі-ладкі», «З рога ўсяго многа», «За ельнічкам, за бярэзнічкам...»). Першым алоўкам ці пэндзлем —

багатай фальклорнай славачынай: чароўнымі сюжэтамі казак і легенд, залацінкамі слоў, сабраных у песнях. Чаму — калі ёсць «Канёк-гарбушок» Яршова, казкі А. С. Пешкіна, паэмы Янкі Купалы — не вабяць яны паэтаў сёння, не натхняюць на стварэнне сваёй казкі, сваёй паэмы? А непаўторны гу-

франтона тураўскай хаты, сніп-ляя краскі з палісацінкаў палескай вёсачкі, узоры ручнікоў, сабраныя ў вандроўках на розных кутках роднага краю. А ўжо Баба Яга абавязкова будзе сядзець у ступе, адной з тых, што трапіла ў краязнаўчы музей, а то яшчэ і стаіць каторая з іх дзе без патрэбы на падворку, ля старога гумна...

Распачаўшы работу над кнігай, адначасова (а то і раней) з пошукам агульнай кампазіцыі кнігі, кампазіцыі тэксту і ілюстрацыі, шукаю вобразы, характары галоўных герояў. На маю думку, гэта вельмі важная для мастака задача: часта ўзяўшы ў рукі прыгожую, добра выдданую і па-свойму таленавіта аформленую кнігу, не можаш вызваліцца ад адчування пустаці, незадаваленасці. Галоўныя героі, а з імі і галоўная ідэя, змест твора, знікаюць за мноствам прафесійна, умела зробленых складачак, дэталей, яркіх колеравых плям.

Дзіцячая кніга — гэта сінтэз слова і малюнка, у ёй лавіны арганічна спалучацца выяўленчы і дэкаратыўны пачаткі.

На працягу многіх гадоў вывучаючы народнае мастацтва, спрабуючы адшукаць яго месца ў дзіцячай ілюстрацыі кнізе, хочацца адзначыць пэўную трансфармацыю розных яго форм, стылявых прыёмаў, якія пачынаюць выступаць у абсалютна новай якасці, убагачаюць знойдзенае выяўленчае рашэнне. Адзначаць, таму што, як мне здаецца, народнае мастацтва — гэта тая скарбонка, скарбы якой невычэрпныя, а мы яшчэ толькі-толькі дакрануліся да іх, мы яшчэ не ўмеем імі карыстацца. Прыгажосць неглубоцкіх строяў і ручнікоў, яркія і, разам з тым, яшчэ і зорныя огаўскія куфраў, сціплая і класічна вытанчаная форма керамікі, шматстайнасць суквеццяў і разнатраў на нашых тканых пясціках, вышываных ручніках, сарочках, фартурах — ці ж гэта не багацце! Ці ж не павінны мы чэрпаць адсюль, каб шчодрата зазіла народнае мастацтва на старонках кнігі!

Часам перабіраю дзесяткі выданняў, з якіх складаецца маё жыццё ілюстратара, знаходжу пралікі, адзначаю ўдачы. З цягам часу даводзіцца вяртацца да раней аформленых кніг і рабіць іх нанова, убацьваць іх у новай якасці (народная казка «Залатая яблычка», казка З. Бядулі «Скарб»). Новы пошук вобразна, новае рашэнне кампазіцыі, новы пластычны ход... Цікава. І карысна.

З году ў год з'яўляюцца новыя імёны — усё актыўней у работу над дзіцячай кнігай ук-

«НІ З ЧЫМ НЕ ПАРАЎНАЦЬ РАДАСЦЬ...»

сэрцам дакранаешся да іх чысціні, да непаўторнага характара слова, вобраза ў іх.

Ведаецца, я шчыра не магу зразумець, чаму нашы паэты — і тыя, што пішуць для дзяцей, і тыя, што не пішуць, — мала карыстаюцца багатай, вельмі

мар, уласцівы ўжо самой мове, вясёлыя жарты, — іх нават амаль немагчыма перакласці на іншую мову без пэўных страт. Я чакаю такіх кніг. Такіх кніг чакаюць дзеці.

Як працую над ілюстрацыямі? Канечне ж, кожны раз сутыкаюся з пэўнымі цяжкасцямі, пераадолюючы якія адна, без дапамогі, разумення з боку паліграфістаў, выдаўцоў, магу не заўсёды. І справа нават не ў тым, што характар кнігі вымагае ўсякі раз новага падыходу. Ці гэта дэкаратыўны характар афармлення, часта з усімі выдаткамі дэкаратыўнасці, ці гэта падрабязная дэталізацыя апавядання, калі мастак ідзе за тэкстам, ці гэта асобныя ілюстрацыі, што нібыта дапаўняюць тэкст, — канструкцыю, кампазіцыю дзіцячай кнігі мастак-ілюстратар шукае самастойна, працуе над ёй індывідуальна. Усё вызначае мера таленту, мера адказнасці. Але без узаемадзеяння з паліграфістамі — якасць афармлення не ў апошнюю чаргу залежыць ад іх, — цяжка дасягнуць таго, каб лісты рукапісу сталі кнігай, якую з радасцю возьмуць у рукі дзеці і дарослыя, якая будзе выконваць ролю маральнага і эстэтычнага выхавання чалавека. Усё яшчэ нязрэлікі выпадкі, калі паліграфічнае выкананне губіць працу мастака, які — веру ў гэта заўсёды — укладвае ў афармленне кнігі частачку сваёй душы.

Падыход да работы ў кожнага мастака свой. Я карыстаюся жыццёвымі назіраннямі. У самых фантастычных сюжэтах ўводжу драўлянае сонейка з

лочаецца творчая моладзь. Вырас узровень выканаўчага і паліграфічнага майстэрства. Шмат прыгожых кніг і дастаткова прафесійных мастакоў. А трывога застаецца. Часта, занадта часта выдаюцца кнігі, у якіх глыбокае пранікненне ў змест, пошук характараў, вобразнасці, свая, кожны раз найбольш адпаведная для твора мова, замаяніцца чыста дэкаратыўнымі, недзе ўжо безаблічымі прыёмамі. У зніку нельга здагадацца, хто аўтар малюнкаў, чаму служыць яго майстэрства.

У вялікую раку нацыянальнай культуры ўліваюцца тысячы ручайкоў, і кожны з нас проста абавязаны разумець, што яго творчасць, яго праца павінны ўлівацца ў яе агульную плынь. Ні з чым не параўнаць радасць ад усведамлення, што твая работа патрэбна, што яна дапамагае камусьці зірнуць на звыклы свет новымі вачамі, здзівіцца яго яркасці, шматфарбнасці.

Мастак дзіцячай кнігі разам з аўтарам уступае ў душэўны кантакт з чалавекам у той перыяд яго развіцця, калі ён шукае ўласную дарогу ў свеце, і дапамагае яму ў гэтым пошuku.

Алена ЛОСЬ.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

«БЫВАЮ ТУТ ЧАСТА...»

Чым больш аддаляюцца ў мінулае гады жыцця Максіма Багдановіча, тым больш узрасце ў нас цікавасць да яго. Не толькі як да паэта, а і як чалавека. У гэтым яшчэ раз пераканалі мяне нататкі Сяргея Панізініка «Да Максіма Багдановіча», змешчаныя ў «Ліме» за 7 сакавіка г.г. Сапраўды, калі трапілаш на крымскую зямлю, то проста немагчыма, каб не наведваць яго апошні і вечны прыпынак на Ялцінскіх могілках. Калі ж мінаеш узгорак, дзе на ўмоўнай мяжы шостага і сёмага сектара, справа ад алеі цягнуцца да сонца маладыя кіпарысы, пасаджаныя Еўдакіяй Лось, сэрца агортваюць складаныя пачуцці тугі, радасці, надзеі.

Тут — ад таго, што тут, як нідзе ў іншым месцы, адчуваеш, як радна абарваліся жыццё і песні нашага цудоўнага жаўрука; ад таго,

што ён не паспеў апець вясну чалавецтва, якая нарадзілася ў тым жа 1917 годзе, калі яго не стала. А па ўзросце ж ён мог жыць яшчэ і сёння.

Радасна за тое, што так многа ўлюбёных у яго людзей, што кожны, хто хоць раз дакранецца да вобраза паэта, яго пазіі, назаўсёды застаецца яго прыхільнікам; хоць далёка ад роднай зямлі Максімава магіла, але не забываюць аб ёй людзі. Перш за ўсё — землякі.

У адзін з дзён позняй мінулага года восені на магіле — М. Багдановіча, акрамя букетаў свежых хрызантэм, я убачыў мноства розных беларускіх значкоў і кнігу вершаў паэта «Выбранае», акуратна загорнутую ў цэлафан. У прыпісцы значылася: «Ад вучняў рэспубліканскай агульнадукацыйнай школы спартыўнага напрам-

Мне неаднойчы даводзілася быць ля Максімавай магілы. І заўсёды бачыў яе прыбранай, у слоіках з вадой стаялі жывыя кветкі. Хто ж даглядае і ўпрыгожвае яе? — думалася тады. Сяргей Панізінік раска-заў аб адной з іх — жонцы пісьменніка Мікалая Вірукова, пахаванага побач, Ганне Ільініне Віруковай.

Некалькі год назад я сустрэў там ужо нема-ладую, паважную жан-чыну, якая змятала з ма-гілы паэта апалы кіпа-рысавы шылнік, палі-вала кветкі. Гэта была маці вядомага военачал-ніка, генерал-палкоўні-ка Я. П. Івановскага — Вольга Якаўлеўна.

— Як жа забыцца пра свайго земляка!.. Багдановіча я люблю, як Ку-палу і Коласа, — сказала Вольга Якаўлеўна. — У гэтым горадзе я жыў, тут пахаваны мой муж... У гэты свой прыезд у Ялту пазваніў па тэле-

фоне ёй на кватэру. Вольга Якаўлеўна рас-казала, што яна нават два разы выступала ў мясцовай газеце аб Мак-сіме Багдановічу і яго магіле. Здароўе, кажа, стала кепскае, і на могіл-ках часта быць не даво-дзіцца. Але сёлета ў час водпуску туды двой-чы ездзіў яе сын Яўген Піліпавіч. Ён пабыў і ля Багдановічавай магілкі. «Мне вельмі хочацца ве-даць, калі там будзе ус-таноўлены новы помнік Максіму. Добра было б, каб і мне паведамілі», — прасіла яна.

Шафэра таксі, якая падвозіла мяне на Ялцін-скія могілкі, жанчына, відаць, дасціпная, цікаў-ная, адразу ж стала да-пытвацца — да каго я еду. Распачаўшы, яна папрасіла расказаць пра паэта і параіць, дзе мож-на знайсці кнігі Максіма Багдановіча на рускай мове, расказаў пра яго са-мога. Паабяцаў пры-слаць.

— Ведаецца што, — сказала на развітанне, — я таксама буду дагля-даць магілу паэта. Зусім блізка ад яго пахаваны і мае бацькі. Вываю тут часта. Пастараяся, каб быў дагледжаны апош-ні прытулак вашага зем-ляка.

І вось не так даўно ат-

— рымаў ліст ад сям'і ял-цінскага шафэра таксі Валянціны Васільеўны Гарэлавай.

— Кніжка Максіма Багдановіча нам вельмі спадабалася, — піша яна. — Чытанню яго вершаў прысвячаем вечары. На магілу паэта ездзілі ўсёй сям'ёй. Паклалі квет-кі і некалькі галінак лаўры. Нас узрадавала, што яна ў добрым стане, падсыпана зямлёй, па-саджаны кветкі. Падума-лася, што гэта, напэў-на, пільнеры зрабілі, якія наведваюць магілы Міка-лая Вірукова і Максіма Багдановіча... Не хвалой-цеся за магілу свайго земляка. Я таксама буду рэгулярна даглядаць яе, гэтак жа, як і магілы сваіх бацькоў.

Вельмі радасна, што не зарастае сцвяжынка да паэта. Але ж сапраў-ды пісьменніцкай арга-нізацыі рэспублікі трэба нарашце знайсці магчы-масць паставіць на Мак-сімавай магіле новы пом-нік, які б дастойна ўве-кавечыў дарагу і свет-лую намяць пра выдат-нага паэта.

У сувязі з гэтым вель-мі слушнаю прапанову выказаў на старонках «ЛіМа» С. Панізінік, што да 90-годдзя М. Багдановіча (а гэта ж не за-гарамі, як кажуць, — 9

снежня 1981 г.) «месца пахавання класіка нашай літаратуры нейкім чынам абнавіць, надаць яму мемарыяльны абліч-ча... Зрабіць усё для та-го, каб увекавечыць імя беларускага паэта на крымскай зямлі».

Вартаўнік Ялцінскіх могілак расказаў мне, што вельмі многія пы-таюцца пра магілу Багдановіча, але не ўсе яе знаходзяць. Варта было б папрасіць мясцовых таварышаў, каб зрабілі ўказальнікі накіравалі сцвяжынку да магіл бра-та і сястры А. П. Чэха-ва. Не шкодзіла б не-толькі пісьменнікам, а і мастакам, скульптарам яшчэ раз прайсці па сцэжках Максіма і ў Мінску, і ў Гродне, па маладзечанскай Раку-дэўшчыне, у Вільнюсе! Яраслаўлі, каб можна было сказаць словамі па-эта:

— Страніца лепшая ў штодзённым жыцці! Зноў з цяхай радасцю цябе чытаю я...

В. ЛЯШКОВІЧ, сакратар Маладзечан-скага райкома КПБ, старшыня раённай ар-ганізацыі таварыства аховы помнікаў гісто-рыі і культуры.

АДНОІЧЫ на так званай «лятуцы» работнікаў Беларускага тэлебачання я стала свядка вострай, самакрытычнай размовы пра чалавека, які працуе ў кадры. Думка выступаючых была аднадушнай: чалавек на экране — актыўны пасрэднік ва ўстанавленні кантактаў з гледачом. Галоўны крытэрыі ацэнкі работы вядучага — з чым выходзіць ён на экран, якім паўстае перад мільённай аўдыторыяй? Гаворка ішла пра знешняе аблічча вядучага, пра яго манеру трымацца перад камерай, пра ўменне карыстацца словам, пераконваць...

Тэма размовы ўзнікла не выпадкова. Непасрэдны зварот чалавека з экрана — адзін з магутных сродкаў тэлевізійнай выразнасці. І перш за ўсё пад дзвюх прычынах. Па-першае, ён дапамагае ставіць і абмяркоўваць самыя надзённыя праблемы часу. А па-другое, узбагачае гледача асабістым кантактам, сустрэчамі з цікавымі і разумнымі людзьмі.

Прызнанні беларускага гледача заваявалі член-карэспандэнт АН БССР В. Грыбкоўскі і журналіст В. Казначэў, эканаміст Ф. Дронаў, урач Н. Озер, сацыёлаг Б. Юрганаў і літаратуразнавец А. Каляда. Гэта ўсебакова адукаваныя, эрудзіраваныя людзі. Ім ёсць што сказаць і яны ўмеюць гэта рабіць.

Цікавымі вядучымі — са сваёй тэмай, са сваім творчым абліччам — зарэкамендавалі сябе журналісты абласных тэлеустудый, у прыватнасці, Н. Сакалова з Гродна, В. Зяльвінскі з Віцебска, У. Царэнка з Гомеля.

На пачатку развіцця савецкага тэлебачання гэтыя функцыі выконваў дыктар. Афіцыйны прадстаўнік студыі тэлебачання, ён не толькі аб'яўляў праграму, але і «прымаў» на экране гасцей, браў інтэрв'ю, вёў рэпартаж. Дыктар быў натуральным і арганічным у рамках сцэнарнага перадачы. Але калі тэлегутарка выходзіла за межы, прадугледжаныя сцэнарыем? Тады шчырай, адкрытай размовы часта не атрымлівалася. Вось чаму ўжо 60-я гады ўнеслі свае карэктывы ў такую практыку вядзення перадач. На парадокс дзя стала патрабаванне — вядучы павінен не толькі інфармаваць, перадаваць паведамленні, а і выказаць асабістую думку, даваць аргументаваныя ацэнкі,

разважаць на тэлеэкране, вясці гаворку на роўных, выяўляць у прысутнасці гледача сутнасць фактаў і падзей рэчаіснасці.

Штатныя і пазаштатныя супрацоўнікі тэлебачання, якія валодаюць майстэрствам шчырай бяседы, вызначылі ўласнае, непаўторнае аблічча многіх тэлеперадач. Яны пераканалі нас у тым, што кампетэнтны чалавек у кадры, яркая, адметная асоба тэлесуб'ядседніка — не проста новая

веданне прадмета гаворкі, умненне абраць актуальную тэму ўласцівы журналісту-аграніку І. Пінчуку. Грунтоўнасцю, аргументаванасцю думак былі адзначаны яго каментары ў праграме «Сейбіт», а новая рубрыка «Запалі ў душы агонь», якую журналіст вядзе з восені мінулага года, радуе сустрэчамі з надзвычай цікавымі, душэўна багатымі людзьмі, якіх умее адшукаць вядучы.

Зусім іншая манера паво-

гледача на экране. Значыць, ён абавязаны ўнікаць у сутнасць тэмы, сачыць за паслядоўнасцю яе развіцця, падтрымліваць пераемнасць размовы, выстройваць асобныя перадачы ў адзіны, закончаны цыкл. Пакуль жа «Трыбуна дырэктара» такога вядучага не набыла, на жаль.

Іншы раз вядучы бярэ на сябе не ўласцівы тэлесуб'ядседніку функцыі судзі або экзаменатара. У гэтай якасці паўстаюць перад намі журналісты

крэслена інфармацыйны характар. Гэта, у першую чаргу, тычыцца «круглых сталаў», нягледзячы на розны характар іх тэм і адрасоў.

Сур'ёзныя і адказныя задачы стаяць перш за ўсё перад каментатарамі і аглядальнікамі тэлестудый. У абавязкі тэлекаментатараў уваходзіць пастаянныя, рэгулярныя выступленні ў кадры па найбольш актуальных пытаннях грамадскага жыцця. Многія з іх маюць падставу выступаць ад імя і па даручэнні мільённай аўдыторыі гледачоў. Заўсёды ў цэнтры прынцыповай, хваляючай размовы каментатар галоўнай рэдакцыі прапаганды І. Рудамётаў. Ён на экране падцягнуты і дзелавіты, думку выказвае лаканічна і абгрунтавана. На жаль, бывае, што абмен думкамі паміж суб'ядседнікамі ён падмяняе маналагам, суб'ядседнік часам патрэбны журналісту хутчэй для пацвярджэння ўласных думак. І гэта пазбаўляе перадачы І. Рудамётава элемента імпрывізацыі, нечаканасці, якія найбольш цяньць гледачы.

Свая манера вядзення тэлеперадач у каментатара па пытаннях сельскай гаспадаркі А. Аўрынскай: мяккая, няспешная. Асабліва ўдаюцца журналісты нарысы, у якіх шмат яркіх бытавых дэталей, жыццёвых назіранняў. Яе перадачы лірычныя па настроі, у іх гучыць народнае беларускае слова.

Пытаннем музычнай адукацыі прысвечаны перадачы Э. Язерскай. Тэлекаментатар добра арыентаваны ў гэтай тэме, аднак на тэлеэкране часта не выходзіць за рамкі экскурсавада. Яе выступленні грашаць агульнымі ацэнкамі, падкрэслена эмацыянальнымі меркаваннямі. Ім нестаче даследчай паглыбленасці, той раскаванасці слова і думкі, за якой — зацікаўленая размова.

Публіцыстычная насычанасць выступленняў, яго дзейнасць і мэтанакіраванасць неадлучны ад асобы каментатара. Ведаць і знайсці, каго запрасіць на тэлебачанне для пастаяннай сувязі з гледачом, для шырокай і змястоўнай размовы — вельмі важна. Публіцыстычныя выступленні, напоўненыя глыбокім веданнем жыцця, філасофскім абгульненнем, непадобным натхненнем або выкрываннем, — галоўныя ў шэрагу найбольш значных сур'ёзных тэлебачання з гледачом.

Л. ШЫЛАВА.

ДЫЯЛОГ З СУЧАСНІКАМ

форма падачы матэрыялу. Гэта ўжо іншы погляд на свет, новае разуменне грамадскіх функцый тэлебачання як калектыўнага агітатара, прапагандыста, арганізатара.

Сёння чалавек на экране — гэта рэпартажёр, карэспандэнт, інтэрв'юер, аглядальнік і каментатар. Пералічыць усе амплуа вядучага проста немагчыма. І кожная рэдакцыя Беларускага тэлебачання мае ў сваім актыве журналістаў, якія працуюць у кадры і поле дзейнасці якіх звычайна абмежавана тэматыкай канкрэтнай рэдакцыі.

Так, у інфармацыйных праграмах расказ пра жыццё рэспублікі вядуць В. Лознеў, В. Біцан, А. Дамарацкі. Пытанні прамысловасці, будаўніцтва і транспарту асвятляюць Л. Сідаровіч, Л. Бандарэнка, Г. Краўчук, У. Блахін, А. Курбаеў. Сельскія тэлегледачы знаёмы з І. Пінчуком, Т. Вароб'евай, А. Аршошківіч, У. Дзешкаўцом. Па галоўнай рэдакцыі прапаганды выступаюць Т. Бацюк, В. Антошын, Г. Парышкаў. З маладзёжнай тэлеаўдыторыяй гутарачы Г. Грыгаровіч, С. Вінаградаў, А. Трызна.

Такая прафесіяналізацыя тэлежурналістаў дае ім магчымасць пазбаўляцца дылетантызму, слізгання па паверхні тэмы, дапамагае заглыбіцца ў праблемы, якія закранаюцца ў гаворцы, разгаварыць суб'ядседніка, высветліць яго думку, падказаць новыя шляхі вырашэння пытання.

дзін на экране вядучага і аўтара перадачы «Вузлы няўвязак» А. Курбаева. Яго ніяк не «абвінаваціш» у красамоўстве, альбо гаварлівасці. На першы погляд яна можа падацца сухаватай і бяспасна.

Стыль паводзін гэтага вядучага — канкрэтнасць, дакладнасць. З веданнем справы, карпатліва ўнікае ён у нявырашаныя праблемы прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі. Пры адпаведнай рабоце над мовай, А. Курбаеў можа стаць адным з цікавых вядучых.

А вось прыклад іншага плана. Журналістка Л. Бандарэнка гутарыць з магільёўскім будаўніком, чалавекам, безумоўна, цікавым. На жаль, гаворкі не адбылося, бо вядучая не здолела разгаварыць суб'ядседніка — на адназначныя пытанні чуліся лаканічныя, адназначныя адказы. А гледача ж прыцягвае не толькі ўменне паводзіць сябе перад камерай, а тыя думкі, якія гучаць з экрана. Гутаркі, у якіх адсутнічае аўтарскі роздум, не раскрываюцца новыя гарызонты тэмы, канечне, маладзейсныя.

У праграме «Трыбуна дырэктара» выступаюць аўтарытэтыя спецыялісты — кіраўнікі прамыслова-вытворчых аб'яднанняў. Гавораць у асноўным з захваленнем, з веданнем справы, дэманструючы і культуру ўзаемаадносін, і свабоднае валоданне словам. А вось вядучы перадачы У. Блахін часцей за ўсё глыбакадушна маўчыць у кадры, ён як бы ўхіляецца ад размовы. А ён жа — паўпруд

ў конкурсах-віктарынах, якія праводзяць галоўныя рэдакцыі эканомікі прамысловасці (вядучая Г. Краўчук) і маладзёжных тэлепраграм (рэдактар-вядучы А. Трызна). Іх задача ў кадры — гранічна звужана: задаць пытанне, прапанаваць, паслухаць думку журы.

Па-сапраўднаму цікавы суб'ядседнік пераконвае нас у неабходнасці яго прысутнасці на тэлеэкране, даказвае сваё права на ўзаемаадносін з героем. Мала абраць актуальную тэму і пераказаць яе з экрана. Неабходна глыбіня даследавання, якая спалучаецца з эмацыянальнасцю выказвання думкі, г. зн. з прастатой і шчырасцю кантактаў, вобразным і свежым словам. Як казаў І. Андронікаў, умненне вясці гутарку на тэлебачанні павінна дасягаць найвышэйшага рангу майстэрства. Для гэтага гутарка павінна мець у сваёй аснове сюжэт, будавацца па законах драматургіі.

Драматургія думкі мае неабмежаваныя магчымасці. Своеасабліва пабудова матэрыялу, арыгінальны ход даследавання, выразная і жывая мова з выкарыстаннем сродкаў мастацкай літаратуры, уключэннем выяўленчых магчымасцей тэлеэкрана, аб'яднаныя асобай аўтара-вядучага, здольны надаць перадачы непаўторнае аблічча і выклікаць у гледача «патрэбны» настрой.

Аднак на практыцы аўтарскі каментарый часта выконвае ролю пракладак паміж выступленнямі і носіць пад-

вы і іншыя. Усяго 29 інструментаў. Фігуральна кажучы, я пры іх доктар, павінен сачыць за іх здароўем.

— І часта скрыпкі хварэюць? — пытаюся я.

— Радзей, чым людзі, але іх таксама падсцерагае нямаля небяспек, — у тон мне адказвае Чайкоў. Ён ідзе да шафы і прыносіць ніжнюю дэку скрыпкі. — Гэтая дэка скрыпкі вядомага польскага майстра васьмнадцатага стагоддзя Марціна Гробліча. Зірніце, якая прыгожая фактура дрэва — нібы скрозь у маленькіх вачанятках, гэты клён так і называецца — «птушынае вока». Усе гэтыя «вачаняткі» — нішто іншае, як сучкі. Прайшоў час, і ад іх пайшлі трэшчыні. Бачыце, як павуцінне? Гэта ўжо хвароба, і досыць сур'ёзная. А бывае, што дрэва, калі можна так сказаць, проста стамляецца, дэфармуецца ад старасці. — Майстар прыносіць частку яшчэ аднаго інструмента. — Гэта ўжо Альтані — стары італьянскі майстар. Дэка тут скрозь ў дробных трэшчынах...

— А як усё гэта лечыцца? — Спосабаў розных шмат, — усміхаецца Чайкоў, — і «хірургічных», і «тэрапеўтычных». У адным выпадку можна трэшчыны сцягнуць, у другім — у ход ідзе клей, лак, іншыя матэрыялы.

У кутку майстэрні стаіць кантрабас з адламанай галоўкай. З выгляду інструмент зусім новы. Перахапіўшы мой позірк, майстар коротка тлумачыць:

СТВАРЫ СКРЫПКУ

Упершыню я пачуў прозвішча Чайкова мінулым летам. Гэтаму папярэднічаў ліст да мяне паэтэсы Ларысы Антонаўны Геніюш. У ім яна паведамляла, што ў Зэльве ёй сустрэўся пажылы чалавек, які прапанаваў купіць у яго дзве скрыпкі. Адна з іх была нібыта работы самога Страдзівары, другая таксама славуэтага майстра — Штайнера. Ва ўсякім разе, пісала Ларыса Антонаўна, яна на свае вочы бачыла на тых скрыпках аўтографы майстроў. Магчыма, што гэта і падробка, але правярць варта: а раптам?...

У Міністэрстве культуры лістом Геніюш зацікавіліся, была створана камісія, якой даручылі правярць сігнал. Атрымалася так, што тая камісія доўга бавілася і не выязджала на месца. Вось тады я і пачуў пра Чайкова. «Чайкоў — зараз у Маскве, а без яго ехаць няма сэнсу, ён у нас адзіны спецыя-

ліст па скрыпках», — растлумачылі мне. Даведаўся, што працуе ён у кансерваторыі.

І вось ён стаіць перада мной — высокі, танклявы і... малады. Ну, можа, крышку за трыццаць. Нагадваю яму пра той ліст Геніюш. Усміхаецца. Так, ездзілі да таго ўладальніка «страдзіваркі». Не, не, аказаўся самы звычайны інструмент. Аўтограф славуэтага майстра? Ды такіх падробак па свеце гуляе немаведама колькі. Што? А раптам я памыліўся? Шчыра смяецца. Ды любы вопытны скрыпачны майстар з заплюшчанымі вачамі, на вобмацак, вызначыць калі не дакладны ўзрост скрыпкі, дык яе каштоўнасць. Для гэтага ёсць шмат розных адзнак — фактура дрэва, галтэль, кромка, уся пластыка інструмента. А гук? Няма дзвюх падобных па гук скрыпак. Я маю на ўвазе сапраўдныя інструменты, а не шырпатрэб.

Уздыхае. Колькі тых старых скрыпак ператрымаў у руках на сваім вяку...

«На сваім вяку» пры гадах Чайкова гучыць мо крышку і смешна, але гэта калі не ведаць, што ўжо шасцігадовым хлопчыкам ён змайстраваў сваю першую скрыпачку. Асабліва дзіўнага ў гэтым нічога няма, бо бацька Чайкова, Андрэй Міхайлавіч, быў не толькі прафесійным музыкантам — больш за 30 гадоў іграў на кантрабасе ў аркестры тэатра оперы і балета, — але яшчэ і выдатным скрыпачным майстрам. І змалку малодшы Чайкоў жыў не толькі ў атмасферы музыкі, але і сярод розных сталярскіх прылад, паху клею і лаку.

У Андрэя Міхайлавіча майстраванне новых інструментаў і рэстаўрацыя старых былі своеасаблівым хобі. У сына гэта стала прафесіяй, зачаткам жыцця, хаця ён дыпламаваны скрыпач і шмат гадоў іграў у сімфанічным аркестры.

Сёння афіцыйная пасада Андрэя Андрэвіча пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі называецца так: скрыпачны майстар па рэстаўрацыі старых, унікальных струнна-смычковых інструментаў.

— Доўга і не вельмі зразумела? — смяецца Чайкоў. — Справа ў тым, што ў кансерваторыі ёсць калекцыя скрыпак работы вядомых айчынных майстроў — такіх, напрыклад, як Яравой, Эрыцяна, Шаген, бацька і сын Гаршко-

НАШ КУПАЛА — МОЙ КУПАЛА

Гаўрыла Гарэцкі... Гэтае імя добра вядома навуковай грамадскасці краіны. Адзін з буйнейшых савецкіх геологаў, акадэмік Акадэміі навук БССР, ён заснаваў у свой час айчынную палеапатамалогію — навуку пра рэкі мінулых часоў. З 1931 года Г. Гарэцкі займаецца геалагіяй антрапагену і інжынернай геалагіяй.

Аднак Гаўрыла Іванавіч не замыкаецца ў сваёй навуковай дзейнасці. Даўня сувязь у яго з літаратурай. На гэта ў многім паўплывала тое, што яго старэйшым братам быў вядомы беларускі пісьменнік Максім Гарэцкі. Г. Гарэц-

каму належаць асобныя працы па фальклору, складанні руска-беларускага слоўніка.

Нядаўна Гаўрылу Іванавічу споўнілася восемдзесят гадоў. За гэтыя гады меў ён дзесяткі сустрэч з цікавымі людзьмі, сярод якіх былі і пачынальнікі беларускай савецкай літаратуры Янка Купала і Якуб Колас...

Прапануем чытачам яго нататкі пра сустрэчу з Янкам Купалам. Успаміны гэтыя ўводзіць у кнігу, якую да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы рыхтуе Літаратурны музей песьняра.

Першае ўяўленне пра Янку Купалу складалася ў мяне ў маладыя гады. Мой брат Максім вучыўся ў Горацкім каморніцка-агранамічным вучылішчы ў 1909—1913 гг., а ў час канікул бываў дома, у Малой Багацкаўцы, шмат раскажваў пра маладую, беларускую літаратуру, пра Янку Купалу і Якуба Коласа, прыносіў «Нашу ніву», зрэдку — беларускія кніжкі.

Аднойчы Максім паказаў зграбную кніжачку — «Жалейку» Янкі Купалы, з надга прыгожай вокладкай: над беларускай вёсачкай узыходзіць сонца; хлопчык-паслушок, сумнаваты з выгляду, іграе на жалейцы; сама назва кніжкі складаецца з графічнага спалучэння жалеек-дудачак, ствараючы сімвал тагачаснага жыцця Беларусі, поўны жалю. Над журботнаю назваю ўзвышаўся эпіграф, поўны гарахага спадзявання і надзеі — «Загляне сонца і ў наша аконца».

Максім прачытаў нам увесь зборнік. Асабліва ўразіў верш «А хто там ідзе?». Перад вачамі паўставала велізарная грамада людзей, змучаных, зняможаных, але гнеўных, рашучых, упэўненых у перамозе, у сваёй светлай будучыні, калі і яны будуць людзьмі звацца.

Калі, следам за братам, і я вучыўся ў Горацкім каморніцка-агранамічным вучылішчы ў 1914—1919 гг., папулярнасць твораў Купалы сярод навучэнцаў нашага і земляробчага вучылішчаў была вельмі вялікая. Асабліва цікаваць да паэзіі яго ўзрасла пасля Кастрычніскай рэвалюцыі. Вершы Купалы дэкламаваліся на вечарах, гукалі ў самадзейных канцэртах:

на некаторыя творы самі студэнты складалі песьні.

У 1918 годзе, калі ў занятках адбыўся часовы перапынак (не было хлеба і дроў), мне давялося працаваць у Смаленску, у якасці стэнаграфіста Савета народнай гаспадаркі Выканкома Заходняй вобласці («Облкомзап»). Жыў я разам з братам Максімам, які супрацоўнічаў тады ў рэдакцыі газеты «Звезда». У гэты ж час тут быў Купала з Уладзіславаў Францаўнай; жылі яны на Малой Багаслоўскай вуліцы, у прыдалінай частцы горада, у адпавярковым доме. Купала даволі часта запрашаў Максіма ў госці, брат і мяне браў з сабою. Хоць і цяжка жылося ў той час, але Уладзіслава Францаўна заўсёды была выключна гасціннай і жыццярадаснай.

Сустрэўшыся з Купалам, я зусім разгубіўся, засаромеўся, не мог вымавіць ні слова. Толькі ўважліва слухаў, з захапленнем наглядаў, маўчаў. Аднак надзвычайная прастата, добразычлівасць і ўвага Купалы, шчырасць Уладзіславы Францаўны надавалі мне крыху смеласці і раўназагі.

Янка Купала і Максім разглядалі кнігі па гісторыі Смаленска і Мсціслава, па этнаграфіі Беларусі і Смаленшчыны, па нумізматыцы. Купала паказаў сваю, досыць багатую, нумізматычную калекцыю, частку якой, разам з дзвюма кніжкамі па нумізматыцы, ён падараваў нам. Гаварылі — таксама пра беларускую літаратуру, этнаграфію, гісторыю, пра слоўнікі Насовіча і Дабравольскага, які жыў тады ў Смаленску. Асабліва цікавіўся Купала

«Словам аб палку Ігаравым». Мусіць, менавіта таму гаварыў ён і пра слоўнік Дабравольскага, бо ў гэтым выданні трапляліся словы, якімі карыстаўся і стваральнік «Слова». Можна, таму захапіўся Купала і нумізматыкай, бо старадаўнія грошы вызначалі гандлёвы і культурны шляхі праз беларускія землі. Наведанне многіх вёсак Смаленшчыны і Магілёўшчыны (на стыку з Браншчыпай) у час працы ў харчова-нарыхтоўчай арганізацыі спрыяла Купалу ў пазнанні моўнай стыхіі, у якой жыў аўтар «Слова». Шукаючы на Смаленскім рынку старадаўнія манеты, ён знаходзіў і «залатыя» словы з паэтычнай песьні пра Ігара. А хутка, праз год, Купала перакладае «Слова» на беларускую мову.

Мне пашчасціла пабачыць Янку Купалу і тады, калі вялася работа па падрыхтоўцы аб'явічэння Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

Пасля Смаленска я перыядычна сустракаўся і працаваў з Купалам у Інбелкульце і ў Беларускай Акадэміі навук у 1924—1930 гадах.

Купала ўдзельнічаў у гістарычным пасяджэнні, прысвечаным заснаванню Беларускай Акадэміі навук. Урачыстасць адбылася ў будынку цяперашняга рускага тэатра імя М. Горкага. Прысутнічалі члены ўрада на чале з Чарвяковым і Галадзедам, амаль усе акадэмікі-заснавальнікі. Памятаю, што калі былі названы імёны Купалы, Коласа, у зале выбухнулі асабліва гучныя і працяглыя воплескі.

Заснаванне Беларускай Акадэміі навук Купала лічыў вялі-

кай падзеяй у развіцці нацыянальнай культуры, якая сведчыла аб новым творчым размаху Савецкай улады ў нацыянальна-культурнай галіне. Не выпадкова ён назваў акадэмію «новай кветкай у бессмяротным вянку культурнага будаўніцтва ў БССР».

Не толькі Купала, а і Колас, працуючы пераважна ў галіне гуманітарных навук, надавалі вялікае значэнне развіццю ў рэспубліцы і іншых навук, перш-наперш прыродазнаўчых і сельскагаспадарчых. У час адкрыцця АН БССР давялося мне сядзець паміж народнымі песьнярамі. Колькі добразычлівасці прагучала з іх вуснаў у адрас маладых беларускіх вучоных, якія працавалі ў сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках і ў Беларускай навукова-даследчым інстытуце сельскай і лясной гаспадаркі імя У. І. Леніна ў Мінску.

Купала асабліва адзначаў ролю навукі ў меліярацыі балот і забалочаных зямель Беларусі, спасылаліся на прыклад Мінскай балогнай станцыі, з вынікамі працы якой Іван Дамінікавіч быў добра знаёмы. Цікаваць яго да культуртэхнікі асушаных зямель выявілася і пазней — у 1933 годзе, калі Купала выязджаў на Палессе.

Колас жа выказаў спадзяванне, што сельскагаспадарчая навука ў БССР павінна ўсебакова вывучыць праблему паляпшэння камяністых зямель Беларусі, і гэтую праблему ён закрэпаў леднаразова пры сваім жыцці.

Вельмі радаваўся Купала поспехам гаспадарчага і культурнага жыцця Савецкай Беларусі — у будаўніцтве Асінаўскай ДРЭС і іншых індустрыяльных аб'ектаў, у калектывізацыі сельскай гаспадаркі, у рабоце ВНУ, шырокім разгортванні народнай асветы, у росквіце беларускай мастацкай літаратуры, тэатраў, беларускага кнігадрукавання і г. д. Пра гэта чуў я ад Купалы на з'ездах Саветаў, у ЦВК, на розных пасяджэннях, чытаў у яго творах.

Натура Купалы была складаная, вельмі тонкая, чулівая. Знешне спакойны, роўны, нават сарамлівы, сціплы, ён быў надзвычай уражлівы. Аднак свае душэўныя перажыванні ўмеў прыхоўваць, адкрыта не выяўляць.

Пасля смерці народнага песьняра мне захацелася наведаць тая мясціна, якія былі апошнім прытулкам яго на роднай зямлі — Ляўкі і апошнім прыстанішчам на Волзе — Печышчы. На месцы разбамбленай і спаленай фашыстамі дачы ў Ляўках густа параслі маладыя бярозы. Каля сцезкі, па якой хадзіў ён да Дняпра, было шмат грыбоў, асабліва маладзесенькіх баравічкоў. На схіле даліны купка дубоў нібы вяртавала зварот вялікага паэта ад любой ракі да асірацелай альтанкі. Прыгожы куюк прыдняпроўскай прыроды цяплява чакаў свайго песьняра; нагадваў тут яго мемарыяльны пакой у доме лясніцтва. А перад вачамі паўставаў будучы зялікі мемарыял, падобны да Тарасавай гары ля Канева: два неўміручыя лэзты-прарокі Тарас Шаўчэнка і Янка Купала стаяць на варце гераічнай гісторыі братніх савецкіх народаў.

У Печышчах, якія наведваў я пад канец вайны, многае нагадвала пра Купалу: і драўляны зэдлік-лавачка, на якой любіў сядзець у задуменні Іван Дамінікавіч; і бар'яне, на якім адпачываў ён разам са старым рабочым; і гэты рабочы, што цёпла ўспамінаў сустрэчы і гамонкі з Купалам; і невялічкі сціплы пакойчык, у якім жыў Іван Дамінікавіч з Уладзіславаў Францаўнай.

Мне здаецца, што вобразу Янкі Купалы як нацыянальнага паэта рэвалюцыянера асабліва адпавядае таленавіты помнік яму, створаны А. Анікейчыкам у купалаўскім парку ў Мінску. Менавіта такім успрымаецца ён усімі, каму пашчасціла з ім сустракацца.

Гаўрыла ГАРЭЦКІ.

— Дарагі імпартны кантрабас. Упаў... Аказваецца, Андрэй Андрэвіч ледчыць не толькі тытулаваныя інструменты, але і тыя, што ў штодзённай рабоце. І па той пачывасці, з якой звяртаецца да яго студэнт, што заходзілі ў майстэрню, можна было зразумець — Чайкоў тут карыстаецца немалым аўтарытэтам. І звяртаюцца да яго па дапамогу вельмі часта. Скрыпка, яна, вядома, царыца інструментаў, ну і, згодна з паходжаннем, складу субтыльнага, пяшчотнага, крохкага. Баіцца і вільгаці, і гарачыні, баіцца сатрасення, не кажучы пра ўдар. Адным словам, патрабуе абыходжання самага далікатнага.

— Нядаўна адна студэнтка ў час заняткаў так расхвалялася, што скрыпка проста выпала ў яе з рук, — раскажвае Андрэй Андрэвіч, — вунь яна ляжыць на стале...

— Так... І можна вярнуць гэты інструмент да жыцця?

— Паспрабую, — сціпла кажа Чайкоў. Некалькі дзён да нашай сустрэчы Андрэй Андрэвіч хадзіў на праглядны рэспубліканскага конкурсу скрыпкачоў, у якім прымаў удзел і студэнтка кансерваторыі. Па-першае, падстрагоўваў «сваіх» (а раптам нешта здарыцца з інструментам), па-другое, «хваляваў» за іх. Ён жа таксама скрыпач...

А гэта абавязкова — скрыпачу майстру ўмець іграць? Чайкоў кажа, што, на яго думку, абавязкова. Інакш, як выявіць душу інструмента? «Вылі-

чыць» яе? Знайсці нейкія аптымальныя параметры? Так робяць некаторыя майстры, ды матэматыка, лічыць Андрэй Андрэвіч, не замяніць, калі можна так сказаць, інтуіцыі, калі гук, яго чысціня, глыбіня, афарбоўка ўсгрымаецца і вызначаецца слыхам музыканта.

Чайкоў дастае са старога футарала скрыпку, як мне падалося, рэдкай прыгажосці і па дасканаласці ліній, пластыцы і, нарэшце, па колеры.

— Калекцыяная? — пацікавіўся я.

— Ды не, маёй работы, — проста адказаў Чайкоў, — тая самая, што атрымала дыплом Міжнароднага конкурсу імя Страдзівары, які летась праводзіўся на радзіме славутага майстра ў Клемене.

Гэта трэцяя сур'езная, як падкрэслівае Андрэй Андрэвіч, яго скрыпка. Першую купіла Міністэрства культуры СССР, другую ўдзельнічала ў Познаньскім конкурсе імя Вяняўскага і на ёй потым іграў выдатны беларускі скрыпач А. Крамэраў. І вось трэцяя — атрымала дыплом славутага конкурсу ў Італіі.

Як ён ішоў да гэтай перамогі? Кажна, што вельмі цяжка. Кожная спраўдная скрыпка — вынік карпатлівейшай, філіграннай працы, дзе малейшая недакладнасць вядзе да паражэння. Нават афарбоўка інструмента — цэлая навука. Варта пры афарбоўцы зачэпіць лакі (праз грунтоўку) саму драўляную

фактуру, як інструмент знімаецца з конкурсу. Чайкоў паказвае скрыпку аднаго з вядомых савецкіх майстроў, якую ён зараз рэстаўрыруе. І ніжняя і верхняя дэкі з унутранага боку ў глянцах фарбы, якая прайшла скрозь дрэва.

— Як убачыў, дык, дальбог, перастаў павяжаць гэтага чалавека, — кажа Андрэй Андрэвіч.

І ўсё ж такі, аснова асноў — дрэва. На адным са сталюў у майстэрні стаяць некалькі дошчачак. Гэта, нарыхтоўкі будучых скрыпак. На ніжнюю дэку і і бакавыя сценкі ідзе клён, на верхнюю — елка. Як усё гэта быццам проста — узяў клён ды елку і майстэр скрыпку. Але ж каб яно так было! У нас на скрыпкі ідзе толькі каўказскі клён. Наш беларускі для гэтай справы не прыдатны — занадта сыры. Ды потым, клён ці елку трэба яшчэ выбраць — дзе і як яна расла. А сама ўжо нарыхтоўка павінна не менш пяці гадоў прастаяць пры пакаёвай тэмпературы — гэта вытрымка на дэфармацыю.

Ну, а пасля пачынаецца самае галоўнае — выраб з дошчачак дэталей скрыпкі. Чайкоў паказвае мініяцюрыя, з напарстак, металічныя рубанкі, якімі міліметр за міліметра ідзе выемка

драўніны да таўшчыні дэкі. А якая яна павінна быць, каб гук рэзаніраваў, каб быў ён чыстым і глыбокім — гэта ўжо залежыць ад майстра, яго вопыту, яго таленту.

Гляджу на тоўстыя драўляныя пласціны — будучыя скрыпкі, і ў галаву прыходзіць недзе вычытаны адказ, здаецца, вялікага Радэна, на пытанне, як яму ўдаецца ствараць свае чудаўныя скульптуры: «Бяру глыбу мармуру і адсякаю ўсё лішняе». Іранічна і мудра. Ці не падобнае можна сказаць і пра нараджэнне скрыпкі...

Цяпер Андрэй Андрэвіч робіць скрыпку для чарговага конкурсу імя Вяняўскага ў Познані. Удачы яму.

М. ЗАМСКІ.

Калектыў рэданцыі часопіса «Полымя» выказае глыбокае спачуванне пісьменніку, рэдактару аддзела навукі і мастацтва часопіса Леаніду Левановічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказае глыбокае спачуванне пісьменніку Леаніду Левановічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

ЯГО СВЕТАЛЫ ВОБРАЗ

Да 100-годдзя з дня нараджэння
Язэпа Дылы

На ўсё жыццё застануцца ў маёй памяці дзесяць дзён, праведзеных ў 1968 годзе ў Саратаве, у сціплай кватэры беларускага грамадскага дзеяча і пісьменніка Язэпа Дылы, чалавека вялікага інтэлекту і надзвычайнай сумленнасці. Гады ўжо наклаў адбітак на яго валюе і прыгожае аблічча, амаль пазбавілі магчымасці пісаць. Але памяць была па-ранейшаму вострая. Язэп Лявонавіч многа, ахвотна і цікава расказваў пра далёкае мінулае. Асабліва часта вяртаўся ён у думках да падзей 1917—1919 гадоў, калі актыўна ўдзельнічаў у рэвалюцыйных падзеях, у стварэнні першага ўрада БССР, у якім з'яўляўся наркомом працы. Для мяне гаспадар уяўляўся тады чалавекам з легенды. Такія людзі вучаць разумець, што такое жывая сувязь і пераемнасць пакаленняў.

Я. Дыла пра жыццё вялікае і складанае жыццё. Нарадзіўся ён у 1880 годзе ў Слуцку ў сям'і дробнага паштовага служачага. У дзяцінстве і юнацтве гады пазнаёміўся з Альгердам Абуховічам, мясцовым падпольшчыкам, пад іх уплывам стаў рэвалюцыянерам і патрыётам. Удзел у студэнцкіх хваляваннях у Тарту, народных выступленнях 1905 года. Палымныя публіцыстычныя артыкулы на старонках мінскай газеты «Северо-Западный край».

бальшавіцкай «Дзяніцы». Сяброўства з А. Калантай, А. Купрыным і іншымі грамадскімі дзеячамі і пісьменнікамі... Усё гэта пераказана ў сваёй кніжцы, што Я. Дыла заўсёды знаходзіўся, як ён любіў гаварыць, «на патрэбным баку барыкады».

Пасля Кастрычніка Язэп Лявонавіч актыўна ўключыўся ў будаўніцтва новага жыцця. Узначальваў Дзяржаўную планавую камісію БССР, Цэнтрсаюз і Камісію па рэлігійаванні тэрыторыі рэспублікі. Быў дырэктарам Дзяржаўнай бібліятэкі БССР, і Беларускага дзяржаўнага тэатра (цяпер тэатр імя Янкі Купалы). Інстытута мастацтвазнаўства АН БССР. Працаваў над стварэннем першых беларускіх фільмаў. І знаходзіў яшчэ час для літаратурнай творчасці.

Першыя вершы і апавяданні Я. Дылы ўбачылі свет яшчэ да Кастрычніка, на старонках газеты «Наша н'ра». У саветскі час пісьменнік апублікаваў як пад уласным прозвішчам, так і пад псеўданімамі Назар Вываеўскі, Тодар Кулеша, Л. Жосткі драмы «Панскі гайдук» (у 1924 г. яна была з поспехам пастаўлена на сцэне БДТ-1), «Юнак з Крошына», апавесць «У імя дзяцей» («Настасся Мякота»), успаміны пра сустрэчы з Янкам Купалам, Якубам Коласам, Янам Райнісам, працы па гісторыі беларускага тэатра і Беларускай літаратуры. Асабліва цікавілі даследчыка Ігнат Буйніцкі і Альгерд Абуховіч, пра якіх ён казаў многа новага і арыгінальнага.

Пасля смерці Язэпа Лявонавіча, якая наступіла 7 красавіка 1973 года, многія яго творы засталіся ў рукапісах. Гэта вялікі, але, на жаль, незавершаны раман «На шляху з варагаў у грэкі», падзеі якога адбываюцца яшчэ ў явяўчаскія часы. Гэта драма «Падунскі студэнт», прысвечаная прабыванню Францішка Скарыны ў Італіі. Гэта успаміны пра Цішку Гартнага, артыкулы пра мінулае роднай Слуцкіны. Урэшце, гэта апавяданні для дзяцей. Лепшае з друкаванай і рукапіснай спадчыны Язэпа Дылы сабрана ў аднатомніку, які сёння выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура» і будзе дастойнай данінай памяці нястомнаму грамадскаму і культурнаму дзеячу.

Адам МАЛЬДЗІС.

«КАБ ТВАРЫЦЬ ДРУГОМУ ПАКАЛЕННЮ»

Алесь Пруднікаў нарадзіўся ў 1910 годзе ў вёсцы Стары Дзедзін Клімавіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Пасля заканчэння Мілаславіцкай сямігодкі (1929) вучыўся ў Магілёўскім педтэхнікуме. На гэты час і прыпадае яго нараджэнне як паэта — першы верш ён надрукаваў у газеце «Чырвоная змена» ў красавіку 1930 года.

Акрылены першымі творчымі поспехамі, малады паэт пераязджае ў Мінск, дзе спачатку працуе рабочым на будаўніцтве, затым на кніжнай базе, у Белдзяржвыдавецтве, у БелТА. Вось як ён пісаў у адным з вершаў пра сваё ўспрыняцце горада:

Дзесяці крокі рыфмуе
Гул губляецца цягнік...
У шпаркім разбеге...

Зацітае ў маёй крыві
Маладая пара паэзіі.

Ноч прайшла,
Пачынаецца дзень.
Свечкі зор патухаюць, бы
...у моры...
...Ты сустрэўся сягоння мне
Невыказнаю радасцю, горад.

Талент яго пачынаў праўляцца шматгранна. У 1932 годзе выходзіць асобным выданнем яго паэма «Зямныя зоры». Гэта паэма — пра электрыфікацыю калгаснай вёскі, пра зорні, якія засвяціліся на зямлі. Аўтар паказвае, як нялёгка давалася гэтае святло: паэма пабудавана на канфлікце, у аснову якога пакладзена класавая барацьба ў тагачаснай вёсцы.

І калі паэма — своеасаблівае мастацкае апісанне жыцця вёскі тых часоў, то вершы «Абрабаваны Стронг», «Ноч глухая...», некаторыя іншыя гучаць і цяпер па-сучаснаму. Здаецца, што ланы напісаны ў нашы дні.

У 1938 г. А. Пруднікаў заканчвае Ленінградскі настаўніцкі інстытут і едзе на працу ў Карэлію. Там ён напісаў кніжку вершаў, некалькі паэм, апавяданняў і нарысаў, запісаў шмат фальклорных твораў. У пісьме да брата, таксама паэта, Паўла Пруднікава ён паведамляў, што збіраецца ў час летніх канікул 1941 года прыехаць у Мінск і здаць рукапісы ў выдавецтва.

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны паэт стаў апалячэнцам, затым — партызанам-разведчыкам. У час вынанання бальбога задання ён трапіў у рукі фашысцкіх нарыкаў і пасля цяжкіх катаванняў 5 жніўня 1941 года быў павешаны.

Некалі паэт пісаў:

Я пайду на шторм свайго імкнення,
У страі тварцоў да мэты мчацца,
Каб тварыць другому пакаленню
На зямлі маёй зямное шчасце!

Ён загінуў дзеля шчасця новых пакаленняў на зямлі.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

УСПАМІНЫ ПРА БАЦЬКУ

Заняты грамадскімі справамі, бацька рэдка бываў дома. Такі час быў. Даводзілася ўсё аднаўляць або будаваць нанова. І ўсё ж, хая бацьку бачыла я мала, сваімі клопатамі ён знаходзіўся ўвесь час з намі.

Бацька ўмеў заўсёды адстаць сваю думку, даказаць сваю праўду. Чалавек чысты, моцны духам, смелы, рашучы ў любові і нянавісці.

Дом наш заўсёды быў адчынены для добрых сяброў і знаёмых. Дружылі мы з сем'ямі Жылуновічаў, Чарвяковых. Бывалі ў нас Пічэта, Александровіч, Сушыцкі, артысты Таршага Беларускага тэатра.

Бацька вельмі любіў спяваць. У яго быў добры голас. Яшчэ ў гімназічныя гады ён спяваў у адным з хораў горада Слуцка. Потым, захварэўшы на сухоты і апынуўшыся на лячэнні ў кумысальніцы, ён арганізаваў хор сярод хворых. Пра ўсё гэта ён расказваў нам вобразна і з гумарам.

Дома бацька заўсёды спяваў, нават у час работы. Сядзеў, пісаў нешта і спяваў.

А ў час вайны, калі дома не было хлеба, дроў, святла, ён гаварыў мне па вечарах, пасля работы: «Давай, дачушка, заспяваем!» І мы спявалі. Спявалі беларускія народныя песні, рамансы на словы Максіма Багдановіча «Зорка Венеры»

(бацька вельмі любіў яе), «Слуцкія ткачы». З народных гучалі «Чаму ж мне не пець», «Хлопец пашаньку пахае». Акрамя таго — песні з п'есы «На Купалле», якія любіў выконваць артыст Грыгоніс, рускія і ўкраінскія рэвалюцыйныя і народныя песні «Кандальны зван», «Во суботу день ненастный», «Рэвэ та стогне Дніпр шырокий», «Ой, лопнул обруч». І яшчэ бацька вельмі любіў Чайкоўскага (яго «Легенду», арні з «Яўгенія Анегіна»), арні з «Дэмана» і «Рыгалега». Цяжка пералічыць усе творы, якія выконваліся ў нашым доме. Бацька спяваў заўсёды з вялікім задавальненнем і натхненнем.

Бацька добра ведаў і любіў выяўленчае мастацтва. Збіраў рэпрадукцыі з часопісаў «Беларусь», «Огонек». Знаў гісторыю напісання кожнай карціны і мог доўга расказваць пра яе аўтара.

Знаходзячыся далёка ад Беларусі, бацька ўвесь час думаў пра яе, цікавіўся яе поспехамі. Ён быў для мяне прыкладам бальшавіка-ленінца. Я шчаслівая, што жыла ў такой сям'і, з такім цудоўным чалавекам, які горада любіў людзей, Радзіму. І ненавідзеў хлусно і ўсё тое, што перашкаджае людзям жыць. Змагаўся са злом і мяне вучыў гэтаму.

У 1967 годзе памерла маці. Пасля яе смерці бацька стаў больш замкнутым. 7 красавіка 1973 года яго не стала. Пахаваны ён на старых Саратаўскіх могілках.

Ганна ДЫЛА.

Саратаў.

ДУША ПРАМЕНІА ЦЕПЛЯНЮ

скую сталіцу. Але адноўленая Варшава паўстала перад намі шырокімі перспектывамі з новабудовамі, зялёнымі алеямі і скверамі, кветкамі ўпрыгожанымі вуліцамі. Над Віслай — новыя масты, новы стадыён на 80 тысяч глядачоў...

Тут мяне здзівіў Ілья Данілавіч — «ажыў», з удумлівага назіральніка ператварыўся ў жыццядараснага, захопленнага чалавека, якога радуець поспехі польскага народа.

З 4 ліпеня па 6 ліпеня 1959 года канферэнцыя праходзіла ў высотым будынку Палаца культуры, які саветскі народ падарыў братняму польскаму народу. У невялікай зале, дзе на сцяне висела пано — дэкаратыўная карта з надпісам «Еўрапейская канферэнцыя па п'ятнаціх разрадных напружанасці і забеспячэнні бяспекі», сустрэліся прадстаўнікі самых розных палітычных, філасофскіх поглядаў і рэлігійных перакананняў. Тут былі сацыялісты і католікі з Францыі і Бельгіі, групы незалежных з краін Скандынавіі, нацыфісты Заходняй Германіі, прадстаўнікі Сусветнай федэрацыі прафсаюзаў, Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жан-

чын, Міжнароднага саюза журналістаў, настаўнікаў і студэнтаў. Пры такім разнародным складзе ўдзельнікаў канферэнцыі ўзніклі рознагалосці і спрэчкі як аб неабходных канкрэтных мерапрыемствах у барацьбе за мір, метадах правядзення іх, так і аб фармулёўках у дакументах канферэнцыі.

Саветская делегацыя старалася знайсці агульную мову, згладзіць «вострыя вуглы». Яна прапанавала звярнуцца з канструктыўнымі прапановамі да Канферэнцыі міністраў замежных спраў у Жэневе і патрабавала таксама нарады на вышэйшым узроўні.

Наша делегацыя не раз збіралася і абмяркоўвала нашы ўстаноўкі на канферэнцыі, і заўсёды ўважліва мы прыслухоўваліся да ўдумлівых прапановаў І. Гурскага.

Вярнуўшыся ў Рыгу, я з цікавасцю прачытала даволі аб'ёмны раман І. Гурскага «У агні», у якім аўтар з бязмежнай любоўю ствараў вобразы саветскіх жанчын-партызанак Беларусі, паказваўшы іх мужнасць, стойкасць і разам з тым іх гарачыя, любячыя сэрцы. Мой трынаццацігадовы сын таксама

з прагнасцю прачытаў яго і сказаў: «Мама, гэта вельмі добра напісана!»

У маёй памяці жыве яшчэ адна сардэчная сустрэча з пісьменнікам і яго сям'ёй. Праездом у 1962 годзе праз Мінск у Рыгу мне давялося правесці цэлы дзень у Мінску з маімі спадарожнікамі, адной латышскай сям'ёй. Я не хацела абцяжарваць сям'ю Гурскіх наведваннем незнаёмых ім людзей. Але ўсё-такі не магла паехаць, не ўбачышы паважанага мною пісьменніка. Я вырашыла зайсці вечарам, каб хоць на кароткі час пабачыцца з ім і яго сям'ёй, прапанаваўшы маім спадарожнікам пачакаць мяне ў двары дома, дзе жылі Гурскія. Як радасна сустрэў мяне Ілья Данілавіч! Ён пазнаёміў мяне з жонкай Марыяй Якаўлеўнай і ўжо дарослым дзецьмі. Іх гасціннасць была такая шчырая, што яна не дазволіла мне пайсці, хтосьці з членаў сям'і пабег уніз і прывёў маіх знаёмых. Пілі чай, і такая сардэчная цеплыня струменіла ў сям'і Гурскіх, што, не калучы пра мяне, мае знаёмых таксама адчувалі сябе як у блізкіх сяброў.

Мы рассталіся, несучы ў сэрцы цеплыню сустрэчы, дружбу латышоў і беларусаў.

Нора СУКУТ,
заслужаная дзеятка
прамысловасці, лаўрэат
Дзяржаўнай прэміі
Латвійскай ССР.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04181

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніку галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юры СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУЦКО.